

ОГНИЩЕ
НА МОРСКАТА
НАУКА
И КУЛТУРА

Военно издателство

ОГНИЩЕ
НА МОРСКАТА НАУКА
И КУЛТУРА

ГЛАВНО
ПОЛИТИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ
НА НАРОДНАТА АРМИЯ

ОГНИЩЕ НА МОРСКАТА НАУКА И КУЛТУРА

СТО ГОДИНИ
МОРСКО ОБРАЗОВАТЕЛНО ДЕЛО
В БЪЛГАРИЯ

1981
ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО
СОФИЯ

Материалите в сборника са подбрани и подготвени от комисия в състав: контраадмирал Е. Станчев (председател); капитан I ранг В. Младенов, капитан I ранг доцент Г. Антонов, к. ист. н.; капитан I ранг И. Недялков; капитан I ранг П. Георгиев; о. з. капитан I ранг К. Колев; о. з. капитан I ранг доцент С. Стоянов, к. ф.н; капитан III ранг Б. Славов; капитан III ранг Х. Димитров; капитан III ранг Д. Върбанов.

НИКОЛА ЙОНКОВ ВАПЦАРОВ

**ИЗ РЕШЕНИЕ № 563
НА СЕКРЕТАРИАТА НА ЦК НА БКП
ОТ 27 ЮЛИ 1981 Г.**

„Дава съгласие Министерството на народната отбрана, Министерството на транспорта и ОК на БКП — Варна през четвъртото тримесечие на 1981 г. да организират тържествено чествуване на 100-годишнината на българското морско образователно дело в град Варна.“

ДЪРЖАВЕН СЪВЕТ
НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

У К А З

№ 2002

Държавният съвет на Народна република България на основание чл. 93, точка 23 от Конституцията на Народна република България и чл. 25 от Указа за духовното стимулиране

ПО С Т А Н О В Я В А:

НАГРАЖДАВА Висшето народно военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“ с орден „Георги Димитров“ за особени заслуги в подготовката на висококвалифицирани морски кадри за военния и търговския флот и във връзка със 100-годишнината на българското морско образователно дело.

София, 24 септември 1981 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ДЪРЖАВНИЯ СЪВЕТ
НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ: (п) Т. Ж и в к о в

СЕКРЕТАР НА ДЪРЖАВНИЯ СЪВЕТ
НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ: (п) Н. М а н о л о в

Вярно с оригинала,
НАЧАЛНИК ОТДЕЛ ОРДЕНИ: _____
(Е. М и х о в а)

Сверил:
СМ.

ЗА П О В Е Д
НА МИНИСТЪРА
НА НАРОДНАТА ОТБРАНА
№ 440 ОТ 5. X. 1981 г.
(Извлечение)

Българската народна армия, рожба на социалистическата революция у нас, под мъдрото и всестранно ръководство на Централния комитет на БКП, народното правителство и ръководството на Министерството на народната отбрана и с неocenимата помощ на Съветската армия израсна и укрепна като съвременна въоръжена сила, способна да защитава свободата и независимостта на социалистическото ни отечество, мирния и съзидателен труд на нашия героичен и трудолюбив народ.

В резултат на повишената съзнателност, активност и упоритост, проявени от целия личен състав в чест на 1300-годишнината от създаването на българската държава, 37-годишнината на Деветосептемврийската революция и на Българската народна армия и 90-годишнината на партията, задачите, поставени пред Българската народна армия за по-нататъшно укрепване отбранителната мощ на социалистическата ни родина, са изпълнени успешно.

Воините от народната армия, безпределно верни и предани на партията, народа и родината, единни и тясно сплотени около ЦК на БКП, вдъхновени от решенията на XII партиен конгрес, работят упорито, неуморно и всеотдайно за издигане на още по-високо ниво боеспособността и бойната готовност на Българската народна армия. Те са готови по всяко време и при всички условия заедно с братските армии от Варшавския договор начело със Съветската армия да защитят свещените граници на родината и на социалистическата общност, делото на мира и социализма в целия свят.

За всеотдайна, съзнателна и неуморна работа, за постигнати високи успехи. . . през учебната 1981 г.

ЗАПОВЕДАМ:

.....

II. НАГРАЖДАВАМ

а. Със знаме „1300 години българска държава“

Поделенията, показали най-високи успехи. . . в бойната и политическата подготовка

.....

От висшите военни училища

1. ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“

.....

Настоящата заповед да се прочете пред целия личен състав на Българската народна армия.

МИНИСТЪР НА НАРОДНАТА ОТБРАНА
АРМЕЙСКИ ГЕНЕРАЛ (п) (ДЖУРОВ)

.....

ПАЗЕТЕ И УМНОЖАВАЙТЕ РЕВОЛЮЦИОННИТЕ ТРАДИЦИИ

Решението на Секретариата на ЦК на БКП за чествуване 100-годишнината на морското образователно дело в България е още една проява на грижите на нашата партия и лично на нейния пръв ръководител др. Тодор Живков за развитието на страната ни като морска държава. За нас, българските моряци, е особено радостно, че това чествуване става през славната 1300-годишнина на българската държава. То ни дава повод с гордост да си припомним моряшките традиции на българина през вековете и още по-мощно да осмислим настоящето на Българския военноморски флот и на нашето гражданско корабоплаване, онези наистина изключителни успехи, които българското корабоплаване, българската морска и военноморска наука постигнаха през годините на народната власт.

Когато говорим за морското образователно дело в България, мислите ни, естествено, се насочват към Висшето народно военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“. Днес в системата на морското ни образователно дело се включват редица още звена, но Морското училище наистина винаги е било и е основа на тази система. Не само защото то е единственото ни висше военноморско учебно заведение, но и защото то най-пълно възплъщава, развива и умножава традициите ни в развитието на морската мощ, на морско образование в страната ни.

Народното военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“ като висше морско заведение бе създадено фактически след Деветосептемврийската победа у нас. Но то е единственият законен наследник и продължител на всичко положително и ценно, натрупано в предшествувания период, в опита на някогашното Морско училище. Сред това наследство най-висша ценност за вапцаровци представляват изключително богатите революционни традиции на училището. Няма период от съществуването на Морското училище, през който сред възпитаниците му да не е имало верни народни синове, дейци на партията, на комсомола и РМС, които с кръвта и живота си са писали тези традиции. С Морското учили-

ще е свързано името на Иван Загубански, първия курнер на Ленинския вестник „Искра“, от неговите класни стаи излязоха ръководителите на бунта на крайцера „Надежда“, тук написа първите си стихове морякът поет и герой революционер Никола Йонков Вапцаров. Тук получи революционна закалка десетки още младежи, превърнали по-нататък делото на партията в смисъл и съдържание на своя живот.

Ето това наследство преди всичко бих искал да пожелае на вапцаровци непрекъснато да умножават и свято да тачат.

Висшето народно военноморско училище е частица от Българската народна армия, от Военноморския флот на Народна република България. Бих искал в годината на стотния юбилей да му пожелае все тъй успешно да подготвя воини патриоти, предани бойци на Българската комунистическа партия независимо от това, на кой фронт ги е изпратила партията — на страж на синята ни граница или в стопанския флот.

В годината на стотния юбилей бих искал също така да пожелае на всички курсанти, на работниците и служителите, на командирите и преподавателите от ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ крепко здраве и нови успехи в тяхната благородна работа за щастието и благоденствието на нашата социалистическа родина Народна република България.

Адмирал ИВАН ДОБРЕВ,
заместник-министър
на народната отбрана

ШКОЛА ЗА ВОЕННОМОРСКИ КАДРИ

Всички военни моряци с признателност и уважение приветствуват своето любимо ВНВМУ. „Н. Й. Вапцаров“ по случай 100-годишнината на морското образование в България.

Ние се гордеем не само за това, че то е достоен приемник на най-старото техническо училище в България, че повече от век е неугасимо огнище на морското образователно дело у нас, но и защото то откърми беззаветно верни на своята родина пламенни патриоти интернационалисти, сред които като пътеводна звезда блестят имената на първия куриер на Лениновата „Искра“ Иван Загубански и на безсмъртния поет революционер Никола Вапцаров.

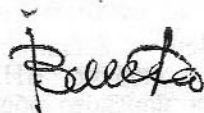
Най-ярките страници от историята на Военноморското училище са написани след Деветосептемврийската победа, когато под бащинските грижи на БКП и народното правителство училището се утвърди като едно от най-авторитетните в България висши учебни заведения, което пълноценно изпълнява своето предназначение да подготвя висококвалифицирани, предани на партията и народа млади офицери, да бъде неугасващо огнище на всестранна морска култура. В годините на социалистическото строителство командването на училището внедри съветската система и методика за обучение и възпитание на военноморски кадри. Това разкри богати възможности за бъдещите командири на нашия флот да се учат от бойния и мирновременния опит на славните съветски военни моряци.

В просторните лекционни зали и в учебните кабинети, обзаведени със съвременна учебно-материална база, под грижите на ерудирани и авторитетни преподаватели израстват отлично подготвени, политически зрели командни и технически кадри за нашия Военноморски флот, които с чест изпълняват отговорните си задължения в обучението и възпитанието на личния състав и със своя всеотдаен воински труд влагат достоен принос за издигане на боеспособността и бойната готовност на флотските поделения. Много офицери от ВМФ, завършили ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“, повишиха квалификацията си в други учебни заве-

дения, възмъжаха в суровата военноморска служба, поеха командването на кораби, части и съединения, оглавиха ръководството на отдели, служби, щабове и политоргани, получиха научни степени и звания. Но на каквито и високи длъжности да биват издигани, те нито за миг не забравят първите уроци по морско дело, получени в нашето училище, където с вапцаровска вяра в бъдещето овладяваха военноморската наука и неотстъпно се стремяха към трайни знания и твърди практически навици.

В юбилейната равносметка на нашето ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ са записани имената на хиляди негови възпитаници, посветили своята младост и целия си съзнателан живот на военноморския ни флот, на благородната партийна и родолюбива повеля да бъдат доблестни защитници на родните сини граници.

Командуването на Военноморския флот високо оценява големите усилия на командно-преподавателския състав на училището за обучението и възпитанието на военноморските кадри и му пожелава нови творчески успехи в тази трудна, отговорна и благородна дейност.

Командуващ Военноморския флот
адмирал ВАСИЛ ЯНАКИЕВ

ФАКЕЛ НА МОРСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ В РОДИНАТА

Сто години пламти факелът на морското образование в родината. Сто години Морското училище подготвя и възпитава кадри за военноморския и търговския флот на страната.

Погледнати от върха на своя едновековен юбилей, морското образование и морската наука в България преминават през различни етапи на възход и упадък, за да намерят верния път на своето развитие след победата на социалистическата революция през паметните септемврийски дни на 1944 г.

С чувство на особена гордост ние отбелязваме, че в най-тежките години на монархофашизма възпитаниците на Морското училище не позволиха да бъдат въвлечени в нито една противонародна акция. Верни на славните революционни и интернационални традиции на нашия народ, много от тях активно се включиха в борбите за свободата на България. В нашата морска героична летопис със златни букви са записани подвигът на „Дръзки“, бунтът на „Надежда“, имената на Иван Загубански, Антон Иванов, Никола Вапцаров, Стоян Палаузов, Хиньо Чернаев, Стефан Василев, Георги Пъргов и десетки други безсмъртни синове на българския народ, дали живота си за свободата.

И сбъднаха се мечтите на поета, на моряка, на вашия патрон:

Ние искахме нещо огромно, далечно,
ние искахме кораби като планини,
ние искахме далечни морета.

Априлската линия на партията разкри широки възможности за развитието на родното корабостроене и корабоплаване. Днес „кораби като планини“ с общ дедуейд над 1,5 милиона тона развяват гордо родния флаг и разнасят славата на българските корабостроители и моряци по всички морета и океани на планетата.

Нарасна бойната мощ на Военноморския флот. Въръжен със съ-

временни бойни кораби, нашият флот е надежден страж на сините ни граници.

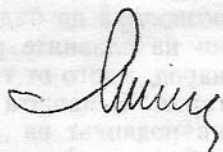
Богатата материална база, безценният опит на съветската морска школа и наука, прогресивните традиции, трудолюбието и чувството за дълг у курсантите и преди всичко високите критерии в работата на командния и преподавателския състав на училището създават солидна основа от теоретични знания и практически опит, осигуряват правилно професионално и политическо възпитание на курсантите.

На мостика и до машините, по бойните части и по палубите на военните и търговските кораби, в родни води и далеч от България, на стопанския и политическия фронт, навсякъде, където и да са, възпитаниците на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ успешно решават поставените пред тях задачи, с труда и делата си издигат високо името на морското образование в България.

В тези юбилейни дни ние, вапцаровци, отправяме думи, изпълнени с гореща благодарност и признателност към Българската комунистическа партия, към нейния Централен комитет, лично към генералния секретар на ЦК на БКП и председател на Държавния съвет на НР България другаря Тодор Живков за неотслабващото внимание и грижи за подготовката и реализацията на морските кадри, за днешния и утрешния ден на морска България.

От името на Окръжния комитет на БКП, на Окръжния народен съвет и на цялата варненска общественост приемете, скъпи другари, най-сърдечни поздравления и пожелания за нови, още по-големи успехи в учебно-възпитателната работа, в бойната и политическата подготовка, в дейността ви на стопанския и политическия фронт, за разцветта на скъпата ни социалистическа родина Народна република България, за тържеството на нашето велико комунистическо дело.

Щастливо плаване!

ДИМИТЪР ПОПОВ,
първи секретар на ОК на БКП —
Варна

КЪМ НОВИ УСПЕХИ В УЧЕНИЕТО И ТРУДА

Стогодишнината на морското образование в България за мене е радостен повод да поздравя сърдечно курсантите, командирите, преподавателите и служителите от ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“, да им пожелаем здраве и щастие, нови успехи в учението и в труда. Защото именно Морското училище е онзи институт, който винаги най-същностно е олицетворявал системата на морското образование в България.

Като моряк и като българин съм особено щастлив, че скъпият за нас юбилей съвпада със свещената за всеки българин хиляда и триста годишнина на българската държава. Още със стъпването си на Балканите българинът се свързва с морето и Дунав и те стават неотменни спътници на неговия исторически живот, фактори, които съществено въздействуват върху историческата му съдба. Затова полагането на основите на морското образование от братята освободители през 1881 г. е не само начало на съвременното корабоплаване в България, но и завършек на изстрадан многовековен процес на моряшко развитие на българина.

Разбира се, истинския си разцвет и зрелост като морска държава нашата родина постигна след победата на социалистическата революция. Корабоплаването за исторически кратък период стана високоразвит подотрасъл на народното стопанство. Морското образование под грижите на партията се превърна в научно обоснована система от учебни и научноизследователски звена, сред които водещото място принадлежи на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“.

Днес водният транспорт като съставна част от нашата единна транспортна система успешно осигурява в транспортно отношение външноикономическите връзки на страната. В него се използват съвременни методи на ръководство и управление, осигурява се най-ефективно използване на съвременната високопроизводителна техника, научно се прогнозира бъдещото развитие на корабоплаването.

Всичко, което постигна водният ни транспорт, с което той с право се гордее, е резултат на постоянното внимание и грижи от страна на

партията и правителството. За тези грижи най-красноречиво говорят постигнатите успехи в развитието на корабоплаването ни през годините на народната власт.

Особен принос за тези успехи имат и възпитаниците на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“. Сега ние определено може да кажем, че настъпи качествено изменение в командния състав на корабоплаването. Осемдесет и седем на сто от него са възпитаници на училището с висше инженерно морско образование, получили висока идейно-политическа и професионална подготовка, навици и умение да ръководят трудовите колективи в сложни условия на море и река и умело да защитават стопанските интереси на страната. На тях е поверена експлоатацията на съвременните серийни комплексноавтоматизирани кораби със сложно навигационно и енергетическо обзавеждане, с нараснали мощности на енергетичните уредби и с високи скорости. Цялата експлоатация се осъществява при висока интензивност на корабоплаването по основните морски пътища. През последните години в редиците на морското и речното корабоплаване постъпиха много корабоводители и корабни механици. Те активно се включиха в социалистическото съревнование, помогнаха за внедряването на много прогресивни почини и инициативи, вложиха упорит труд и творчество за изпълнение на стопанските задачи. Мнозина от тях са удостоени с високи правителствени награди и отличия.

Капитан далечно плаване
НИКОЛАЙ ЙОВЧЕВ,
генерален директор на
СО „Воден транспорт“

ЗА СЛАВАТА НА БЪЛГАРСКИЯ МОРСКИ ФЛАГ

Много ми е приятно да изкажа добрите си чувства и своята благодарност към възпитаниците на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“, работещи в риболова, поздравленията на ръководството на ДСО „Рибно стопанство“ и моите лично по случай 100-годишния юбилей на морското образователно дело в България.

Чествването на този юбилей съвпада с 1300-годишнината от основаването на българската държава. Хан Аспарух положи нейните основи с източна морска граница Черно море — морето, с което е свързано създаването на морското образование у нас.

Необходимо е било да изминат стотици години, за да се превърне България днес в морска държава с голямо развитие на всички отрасли, свързани с морето, включително развитието на риболова.

Българският риболов след 9 септември 1944 г. и особено след историческия Априлски пленум претърпя бурно развитие и напредък. Директивата за генерално настъпление на рибната промишленост бе провъзгласена от трибуната на Осмия конгрес на БКП.

Българските риболовци с непосредствената и безкористна помощ на съветските си другари навлязоха смело във водите на Световния океан. Уловът на риба от 5000 тона през 1944 г. през 1980 г. надмина цифрата 170 000 тона. Днес българският риболовен флот може да изпълнява своите задачи във всички морета и океани на нашата планета, като мери сили със силно развитите в риболовно отношение страни.

В тези успехи е вграден неуморният и самоотвержен труд и на възпитаниците на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“.

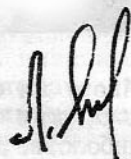
Като представител на риболова искам да подчертая, че основните наши ръководни кадри и специалисти са излезли от това училище. Със своите знания и умения, с патриотизма, волята и мъжеството си, с възпитанието си в другарство, взаимопомощ и дисциплина те са основата на нашия океански и черноморски риболовен флот. Сега като команден състав на риболовните и хладилно-транспортните кораби плават над 230 кора-

бководители и 190 механици. От тях 23 са удостоени с високи правителствени отличия за постигнати големи и трайни производствени успехи.

Определен принос за подготовката на висококвалифицирани, умещи и знаещи морски специалисти имат изградените много добри контакти и връзки между командуването на училището и риболовните предприятия. Учебните планове и програми са съобразени с изискванията на производството, а преддипломната практика се провежда на океанските риболовни кораби.

На командуването на училището и на целия преподавателски колектив по случай настоящия юбилей изказвам нашата най-сърдечна рибарска благодарност с пожелание за щастие и нови творчески успехи!

Пожелаваме ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ и за в бъдеще да обучава и да възпитава достойни за своя патрон морски командири, ръководители и специалисти, за славата на българския морски флаг, за отбраната и разцвета на социалистическата ни родина!

ДСО „Рибно стопанство“
генерален директор инж. Л. ЯНЕВ

СТОЖЕР НА МОРСКОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО ДЕЛО В БЪЛГАРИЯ

През настоящата година, когато се чествува 1300-годишнината на българската държава, се навършват и 100 години от началото на организираното морско образование в нашата страна. Това щастливо съвпадение ни дава възможност още по-мощно да оценим мястото и ролята на морското образователно дело в морското и в общото развитие на страната ни.

Всеки юбилей е преди всичко оценка на изминатия път с оглед на бъдещето. Оценката, която сега се извършва за състоянието на учебно-възпитателния процес във ВНВМУ във връзка със 100-годишнината на морското образование у нас, е облекчена от постановките и критериите, залегнали в решенията на Юлския пленум на ЦК на БКП (1979 г.), които ни дават възможност правилно да се анализира постигнатото и вярно да се начертаят пътищата за по-нататъшната работа.

За рождена дата на морското образование в България се смята 1881 г. Създаването на българския военноморски флот през 1879 г. поставя с особена острота въпроса за подготовката на кадри за корабите.

В България по това време почти няма хора, които притежават даже елементарна техническа подготовка, за да бъдат използвани във флота. Особено остро се чувствава необходимостта от огняри и машинисти. Това заставя тогавашния командир на Българската морска част (така се е наричал флотът) руския капитан-лейтенант Конкеевич да открие през 1881 г. към Дунавската флотилия елементарно техническо училище за корабни огняри и машинисти и за майстори в ремонтната работилница. Така се поставят основите на бъдещото Морско машинно училище. То е първото и за дълги години единственото техническо учебно заведение у нас.

В условията на буржоазна България е било необходимо да изминат 23 години, за да бъде признато то през 1904 г. за средно техническо учебно заведение, въпреки че поради липса на друго техническо училище в страната завършилите го са били извънредно много търсени от държавните технически служби, а голяма част от служителите в железниците и авиацията са били негови възпитаници.

Кризата след Първата световна война се отразява гибелно във всички области на живота у нас. По силата на Ньойския договор на България е забранено да притежава военен флот. Загубва военния си облик и Морското училище. То се превръща в обикновено механотехническо училище за подготовка на технически персонал за нуждите на търговското корабоплаване и пристанищните служби и на служителите в държавните технически служби.

По-късно поради сравнително добрите перспективи, които се очертават за развитието на търговския флот през 30-те години, през август 1931 г. в училището се оформят два отдела: мореходен и технически. От тази година започва подготовката на навигационни командни кадри за гражданското корабоплаване. Подготовката на строеви морски офицери се е извършвала, като всяка година по няколко души от завършилите мореходния отдел са изпращани да получат специализация във Военното училище в София.

Това положение съществува до 1942 г. Междувременно продажното българско правителство здраво е прикрепило България към хитлеристка Германия. Това увеличава нуждите от морски офицери, поради което училището се реорганизира и се преименува във Военноморско и остава в системата на Министерството на войната.

Като оглеждаме сложните перипетии, през които е преминало училището до народната победа през септември 1944 г., трябва да отбележим положителния факт, че в цялата си дотогавашна история то не е опетнено с нито една противонародна акция. Причината трябва да търсим в техническия характер на училището и в трудностите на професията, за която то подготвя кадри, вследствие на което в училището постъпват предимно младежи от трудов произход. Това създава благоприятна почва за разпространяване на революционни идеи, за възпитание и закалка на борци против монархията, капитализма и фашизма. С това трябва да се обяснят и изключително богатите революционни традиции, на които станаха наследници вапцаровци.

През 1902 г. започва да функционира първият флотски марксистически кръжок „Искра“, създаден предимно от възпитаници на училището. През 1918 г. възпитаниците на училището Спасов и Тотев оглавяват бунта на крайцера „Надежда“ в Севастопол. След 1921 г. в училището възниква нелегална комсомолска организация. Тя е била готова за революционни действия срещу фашизма още по време на деветюнския преврат, но е получила указания да чака. В навечерието на Септемврийското антифашистко въстание през 1923 г. комсомолската организация отново е извършила сериозна подготовка и е имала подробен план за действие, но до въстание в града не се стига.

В началото на тридесетте години в Морското училище се полагат основите на нова революционна организация, израз на засиленото внимание на партията към работата в армията. Възникват първите три антимилитаристични ядки в училището. В скоро време мрежата от амиядки обхваща и частите на флота. Но провалът през 1933 г. довежда до разгром на организацията. В големия моряшки процес през 1934 г. възпитаниците на училището се държат достойно и по примера на Герги Димитров в Лайпциг не отстъпват пред палачите.

Въпреки взетите мерки от фашисткото командване през периода

1941—1944 г. по подбора на постъпващите и режима в училището редица негови възпитаници участвуват в революционната борба под ръководството на БРП.

В славната летопис на Морското училище са вписани завинаги имената на Иван Загубански, Стефан Трифонов, Стоян Палаузов, Христо Чернаев, Георги Пъргов и редица други.

Сред тези имена особено блясти името на патрона на училището поета революционер Никола Йонков Вапцаров, който получава първата си революционна закалка в училището, където е от 1926 г. до 1932 г. С особена гордост носят неговото име възпитаниците на нашето Висше народно военноморско училище, на което той е знаме и безсмъртен син.

Всичко положително, което бе натрупано в Морското училище през годините на миналото, бе достойно наследено и продължено от създаденото след Деветосептемврийската победа Народно военноморско училище. Под ръководството на БКП народната власт превърна училището в действителна ковачница на пламенни патриоти, отлично подготвени командири и механици за военноморския флот и капитани и механици за гражданското корабплаване.

Като се опираше на богатия опит на съветските военноморски училища, на поддръжката и помощта на Съветския военноморски флот, командуването на Българския военноморски флот коренно преустрои системата на обучение и възпитание в училището, започна решително развързване и обогатяване на учебно-материалната база. Непрекъснато се подобряваше и политико-възпитателната работа. От 23 септември 1944 г. в училището е въведен помощник-командирският институт. През май 1949 г. се създават първични партийни организации. През октомври 1950 г. е създаден политически отдел в училището и се въвеждат ЗКПЧ на роти. Едновременно с разширяването на политическия апарат се подобрява работата на партийните и младежките организации, чийто принос за подобряване на учебния процес и укрепването на дисциплината непрекъснато расте.

През 1954 г. в резултат на грижите на народната власт за пръв път от своето основаване училището получава специално построена модерна сграда, която разполага с всички условия за провеждане на учебен процес.

През 1956 г. училището е издигнато в ранг на висше инженерно военноморско учебно заведение. Оценявайки изминатия четвърт век, с чувство на признателност към БКП трябва да подчертаем далновидността на това преустройство, което осигури необходимите кадри за бурния количествен и качествен растеж на флота.

Година след година заедно с флота растеше и укрепваше нашето Висше народно военноморско училище. Днес то е широко известен военно-инженерен институт, в който се подготвят млади морски специалисти.

В училището постъпват едни от най-добрите младежи на нашата страна, решили да се посветят на мъжествената морска професия. То разполага с висококвалифициран преподавателски състав. Мнозинството от преподавателите се отличават с педагогическо умение, такт и настойчивост — качества, които им дават възможност да подготвят

за флота предани, политически зрели, висококвалифицирани офицери инженери.

В изпълнение на Декемврийската програма на БКП и благодарение на непрекъснатите грижи на Министерството на народната отбрана и Министерството на транспорта през последните няколко години беше извършено огромно ново строителство, част от сградите бяха реконструирани, в резултат на което сега са създадени прекрасни условия за учебно-възпитателна работа — десетки учебни кабинети, лаборатории и полигони, две спортни зали и плувен басейн. Училището разполага с необходимите му учебни кораби и добър парк от гребно-ветроходни лодки и яhti. Създадени са и отлични условия за почивка и за задоволяване на културните потребности на курсантите.

Благодарение на едновековния опит на морското образователно дело в България, приемайки и развивайки всичко ценно от миналото и полагайки непрекъснати грижи за усъвършенстване на подготовката на своите възпитаници, ВНВМУ се ползува с авторитет на институт, чиято дейност е един от важните фактори за осигуряване отбраната на морските ни граници и за ефективно използване на корабите от търговския флот и океанския риболов.

Оценявайки приноса на училището за развитието и укрепването на военния и гражданския ни флот, ЦК на БКП и Президиумът на Народното събрание го удостоиха с висока награда: през 1956 г. му бе връчен орден „Народна република България“ — I степен.

Висока оценка за дейността на училището е и решението на Секретариата на ЦК на БКП № 563/27. VII. 1981 г. за чествуване 100-годишнината на морското образователно дело у нас.

За особените му заслуги в подготовката на висококвалифицирани морски кадри за военния и търговския флот и във връзка със 100-годишнината на българското морско образователно дело ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ с указ на Държавния съвет на Народна република България бе награждено с орден „Георги Димитров“.

Всички проблеми на обучението и възпитанието във ВНВМУ винаги са се решавали в съответствие с общата политика на БКП за подготовка на специалисти. Програма за по-нататъшното усъвършенстване на учебно-възпитателната работа от колектива на училището станаха решенията на Юлския пленум на ЦК на БКП (1979 г.) и на XII конгрес на БКП.

Командуването, политотделът, партийните и комсомолските организации сега са съсредоточили вниманието си и развиват активна организаторска работа за изпълнение на тези решения, които изискват училището да се превърне в комплексен учебно-научен център по военноморските и морските науки. В учебната работа ще се внедряват нови принципи, форми и методи с оглед на изпълнението на генералната цел, поставена от др. Тодор Живков — възпитаване и реализация на многостранно развитата личност на възпитаника на училището в съответствие с потребностите на флота и интересите на страната.

Педагогическият колектив на училището добре разбира, че в условията на научно-техническата революция във военния и гражданския флот интензификацията на учебния процес в училището е неотложна необходимост. При непрекъснатото нарастване на обема на информа-

Сградата на Морската унтерофицерска школа в Русе

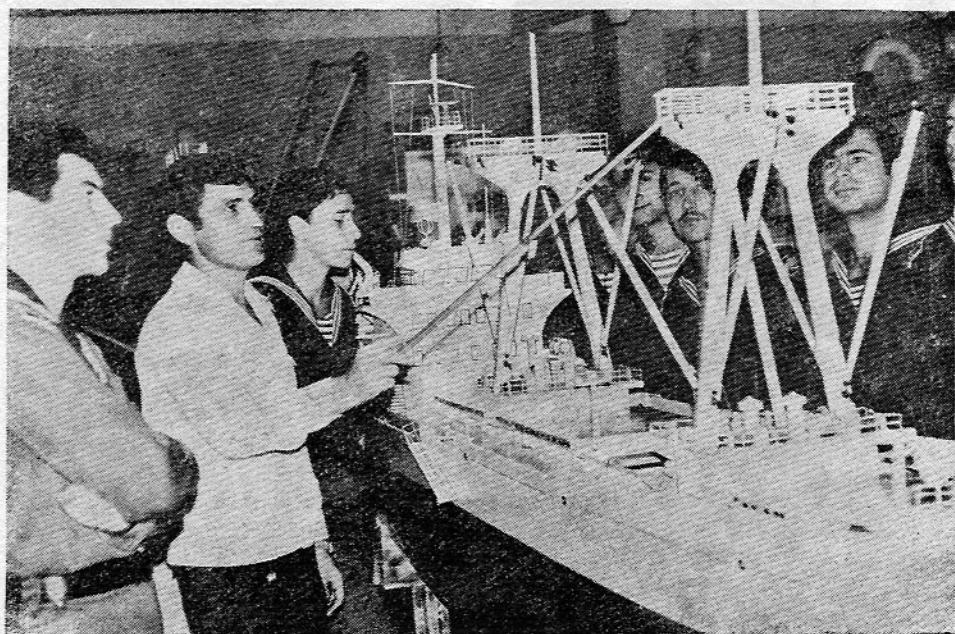

Випускът на Вапцаров пред сградата на училището, 1932 г.

Сградата на сегашното ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“

Училището днес разполага с отлично обзаведени кабинети и лаборатории.
Занятие в кабинет на катедра „Морска практика“

цията и при запазването на съществуващите срокове за обучение има само един изход — съществено да се измени методиката на преподаване, да се премахнат остарелите консервативни форми на педагогическия труд, широко да се използват съвременните технически средства за обучение.

През последните години на базата на добре обмислени и съгласувани със съответните ведомства, за които се подготвят кадри, квалификационни характеристики се разработват усъвършенствувани учебни планове и програми, внедряват се все повече технически средства за обучение, даващи възможност да се подобри ефективността на провежданите занятия. Засилва се експлоатационната насоченост на подготовката на всички специалности. Електронноизчислителната техника все по-широко се използва от преподавателите и курсантите. Непрекъснато се подобряват организацията и провеждането на учебната плавателна практика и длъжностният стаж на випускниците. Усъвършенствува се методиката на провеждане на семестриалните и държавните изпити. Подобрена се ръководството и изпълнението на курсовите и дипломните работи. Провежда се значителна по своя обхват дейност за изграждане на учебно-методически комплекси на нива училище, катедра, учебна дисциплина.

Непрекъснато се повишава квалификацията на преподавателския състав в училището.

Голяма част от научния потенциал на катедрите е насочен към решаване проблемите на интензификацията на учебно-възпитателния процес. Основната част от новосъздаваната учебно-материална база е дело на преподавателите и курсантите, които все по-широко участвуват в движението за ТНТМ.

ВНВМУ не само е рожба на българо-руската и българо-съветската дружба. Един от мощните фактори за непрекъснато усъвършенствуване на учебно-възпитателния процес в училището е системното изучаване и внедряване на богатия опит на съветските военноморски учебни заведения.

В работата си за изпълнение на партийните изисквания за формиране на многостранно развита личност командването, политотделът, командирите, преподавателите, партийните и комсомолските организации се стремят не само към формиране на разностранни професионални знания, но и към изграждане на възпитаниците на училището като личности с висока обща култура. Ето защо най-активно се използват създадените благоприятни условия за нравствено, културно и физическо възпитание. В училището работят редица кръжоци, лектории, провеждат се тематични вечери, срещи с изтъкнати представители на изкуството и културата. Значителни успехи има училищната художествена самодейност.

Морската служба изисква добро здраве и висока издръжливост. Ето защо на физическата и морската закалка се отделя голямо внимание. Освен редовните учебни занятия курсантите се занимават в много спортни секции. Години наред училището заема първо място по спортната работа сред военните училища в страната. През последните години неизменно и убедително училищните отбори побеждават и в общофлотските състезания по плуване, гребане и ветроходство.

Личният състав на училището посреща 13-вековния юбилей на нашата държава и столетието на морското образователно дело у нас с високи успехи в учебно-възпитателната работа и във всички останали сфери на многостранната си дейност. Гордее се, че в тая забележителна за училището година то завоюва знамето, което министърът на народната отбрана връчва на първенеца в социалистическото съревнование между военноучебните заведения в страната и в чест на 1300-годишния юбилей.

Тези успехи станаха възможни благодарение на подобрената организаторска и политическа работа на всички командни звена в училището, на повишената активност на командирите, преподавателите и курсантите, на техните партийни и комсомолски организации.

От върха на стогодишния юбилей командно-преподавателският състав на училището добре вижда и все още нерешените проблеми за изпълнение докрай на отговорните изисквания на ЦК на БКП за подготвката на висококвалифицирани и безрезервно предани на партията командни кадри за военния и гражданския флот.

Няма съмнение, че под грижите на БКП ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“, което разполага с всичко необходимо за провеждане на ефективен учебно-възпитателен процес, ще преодолява недостатъците на субективния фактор, ще укрепва и ще се развива като надежден стожер на морското образование в социалистическа България.

Контраадмирал инж. ЕМИЛ СТАНЧЕВ,
началник на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“

КОВАЧНИЦА НА ИДЕЙНО ЗАКАЛЕНИ И МНОГОСТРАННО РАЗВИТИ ЛИЧНОСТИ

Във ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ се подготвят висококвалифицирани ръководни кадри за нуждите на военноморския флот и за гражданското корабоплаване. За нас това означава отлични специалисти, граждани патриоти, борци за комунизъм, предани до смърт на делото на партията, ревностни радетели на животворната българо съветска дружба.

Във връзка с това в изпълнение на партийните решения се отделя сериозно внимание на идейно-политическото възпитание и на практическата подготовка на курсантите за тяхната по-пълна реализация като многостранно развити личности както по време на обучението, така и особено след завършването на училището.

В системата на учебния процес е отделен необходимият брой часове за изучаване на обществените науки и за придобиване на знания, умения и навици по планиране и организиране на партийно-политическата работа. Мирогледното изграждане на курсантите, като имаме пред вид характера на бъдещата им работа, е първостепенна задача на командно-преподавателския състав и на партийните и комсомолските организации. Налице е постоянно подобряващо се положително отношение към изучаването на марксистко-ленинското учение и на решенията на партията. С помощта на преподавателите по обществените науки значителна част от курсантите участвуват със свои разработки в движението за ТНТМ, а също в Националния студентски политически конкурс, където досега са завоювали редица призови места. Най-красноречив израз за мирогледната изграденост на възпитаниците на училището са много добрите резултати от учебния процес, крепката дисциплина и положителните им прояви като командири, капитани и инженер-механици след завършване на училището.

По време на учебната практика и стажа на корабите на курсантите се възлагат конкретни задачи по партийно-политическа работа с екипажите, като провеждане на политически занятия и политически осведомявания, изнасяне на беседи по конкретни въпроси, организиране на тематични вечери и др. Освен възможност за личностна изява това е и една добра школа за подготовка на бъдещите командири за конкретната всекидневна възпитателна работа, която ще провеждат със своите подчинени.

В училището има условия и е създадена добра организация за про-

веждане на масово-политическа дейност. Редовно пред курсантите се изнасят интересни лекции и доклади, провеждат се всеки месец единни политически дни, открити партийни и комсомолски събрания, срещи на личния състав с партийни и държавни ръководители, тематични разговори, младежки състезания. Всяка година се организира лектория по естетическо възпитание със специална тематика за всеки курс. Серioзна работа се извършва и за издигане културата на поведението на курсантите. В просторен киносалон всяка седмица се прожектират филми. Във всяка димитровска стая на разположение на курсантите има цветен телевизор, радиоприемник, вестници и списания.

Много е направено и продължават усилията за обогатяване и разнообразяване на културно-просветната работа с курсантите — дейност, в която те не са само консуматори на духовни ценности, а и сами създават такива ценности. Културно-просветната работа все по-пълно съдействува за удовлетворяване на духовните интереси и потребности на курсантите, което от своя страна съдействува за повишаване на обществената им активност. Организирано и системно курсантите ходят на театър, посещават концерти, изложби и др. Все по-широк размах (с активното участие на командири, преподаватели и курсанти) придобива художествената самодейност. Почти целогодишна подготовка водят и имат много изяви освен в училището, в град Варна, а също и в други населени места състави като самодейния духов оркестър, хора, танцовите групи, камерните музикални състави, състава за художествено слово и др. С добри прояви са литературният кръжок и кръжокът по фотодело. Поощрява се и развитието на приложното изкуство. Училището разполага с библиотека, в която има около 200 000 тома учебна, политическа и художествена литература. От няколко години работи и добре уредена училищна книжарница.

Във ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ се отделят много внимание и грижи за физическата закалка на курсантите и за развитието преди всичко на „морските“ спортове гребане, ветроходство и плуване, а и на други спортове. В това отношение училището винаги е било водещо както сред ВВУЗ, така и сред ВУЗ в гр. Варна.

За идейно-политическото изграждане на курсантите много допринася участието им в дейността на партийните и комсомолските организации, които водят пълнокръвен идейноорганизационен живот. Значителен процент от нашите възпитаници, които отговарят на съответните изисквания, биват приемани за членове на БКП още в училището. Това им дава възможност по-добре да осмислят партийните решения и задачи, да почувствуват по-силно голямата отговорност на бъдещата си професия, да се подготвят по-добре за практическото организиране и провеждането на партийно-политическата работа.

ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ е не само ковачница на командни кадри за нуждите на военния и гражданския флот на НР България, но и средище, където се възпитават идейно закалени и многостранно развити личности, предани на идеите на БКП и на интересите на народа.

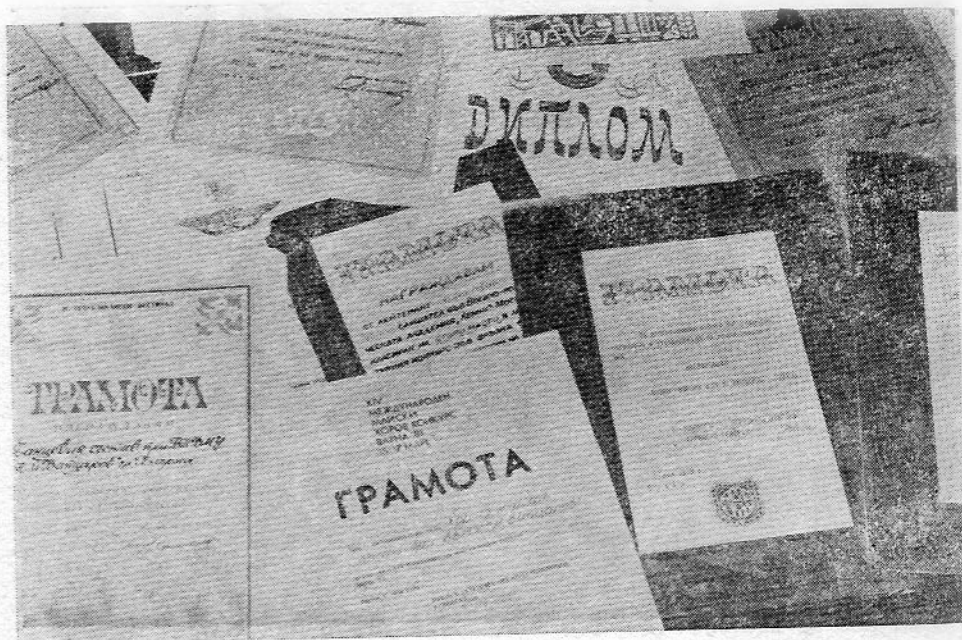
Капитан I ранг ВАСИЛ МЛАДЕНОВ,
началник на политотдела на
ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“

Приятни са минутите в димитровската стая

Срещите със съветските воини са вълнуващи празници
за вапцаровци

Награди от участието в прегледите на художествената самодейност

Ценни трофеи, завоювани в спортни битки

ЦЕНТЪР НА РЕЗУЛТАТНА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА РАБОТА

Като научен център и огнище на военноморската и морската наука ВНВМУ се формира в годините след 1944 г. Особено място в неговото научно развитие има периодът 1960—1970 г. В този период под личното ръководство и по инициатива на контраадмирал Д. Уузнсв, тогава началник на училището, се положи началото на организирано и целенасочено развитие на ВНВМУ като научен център на военноморската и морската наука.

В този период беше издадена първата книга на „Трудове на училището“ (1962 г.). Започна провеждането на редовни научни сесии с широко участие на наши и чуждестранни ВУЗ, институти и специалисти (1966, 1968, 1969, 1970 г.). Беше създаден към училището научноизследователски сектор за разработване на по-важни научни проблеми за нуждите на БНА, родната промишленост и корабоплаването (1968 г.).

Пак по това време бяха поставени основите на организираната подготовка на научни кадри чрез редовна и задочна аспирантура и чрез самостоятелно разработване на кандидатски дисертации.

В резултат на тази дейност към края на 60-те години училището вече имаше първите свои доценти (А. Вълчев, Е. Станчев, Т. Пенков) и първите свои кандидати на науките (Е. Станчев, Т. Пенков, А. Неделчев, Ф. Недялков).

Възпитаниците на ВНВМУ имат важен дял в създаването на основите на редица големи научни институти и научни организации, получили широка известност у нас и в чужбина. С тяхното активно участие в НРБ след 1944. израснаха институтите по корабостроене, по корабна хидродинамика, по воден транспорт, по морски изследвания и океанология и редица други научни организации.

С право може да се каже, че училището израсна като всепризнан научен център на военноморската и морската наука.

Сега то разполага с десетки модерно обзаведени учебни и научноизследователски лаборатории, с най-съвременна апаратура и техника за провеждане на научноизследователска работа, със свой Научен съвет за присвояване на научни звания и подготовка на научни кадри, с висококвалифицирани преподаватели и със значителен научен потенциал. Във ВНВМУ се подготвиха и работят редица доктори и кандидати на науките, професори и доценти, много талантиливи преподаватели, асистенти, сътрудници на НИС, лаборанти.

Широко развитие получи Научноизследователският сектор, в който в активна научноизследователска работа участвуват по-голямата част от преподавателския и лаборантския състав.

Редица научни разработки на ВНВМУ получиха високо признание както у нас, така и в чужбина.

Ултразвуковата система за определяне траекторията на центъра на тежестта на автономни корабни модели, създадена за нуждите на Института по корабна хидродинамика, по своята точност на измерване и технически характеристики превишава съществуващите подобни системи в такива страни като ФРГ, Финландия, Норвегия и не отстъпва по параметри на японската аналогична система.

Приборът за измерване дебелината на нефтения слой от разлят в морето нефт, разработен от колектив на ВНВМУ за нуждите на БМФ, получи оценка „К“ и беше патентован в редица страни: СССР, САЩ, Англия, Франция, Полша, Швеция и Норвегия.

Положиха се основите на нови за нашата страна научни направления — радиолокация, хидроакустика, хидродвигателостроене, измерване на разхода на горивото в двигателите и др., — по които вече са създадени и се реализират програми от национално значение.

Развиват се успешно научноизследователската и опитноконструкторската работа по създаване на съвременни учебнотренировъчни комплекси.

Разшириха се връзките на научните колективи на училището с подразделенията на военноморския и гражданския флот, с висшите учебни заведения, с научните институти.

ВНВМУ поддържа интеграционни връзки с повече от 35 научни института и висши учебни заведения у нас и от братските социалистически страни.

Значителни успехи постигна и движението за техническо и научно творчество. Повече от 50% от курсантския състав и почти целият преподавателски състав участвуват в различните форми на това движение: научни, технически и политически конкурси, олимпиади и др.

Много от разработките по ТНТМ получиха високи награди в провежданите прегледи, конкурси и национални студентски научни сесии.

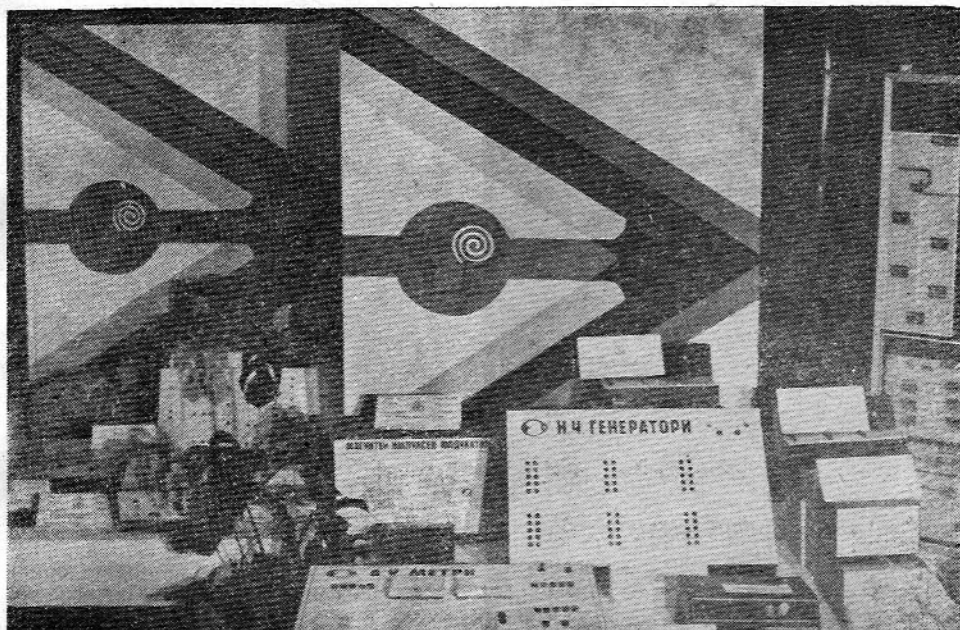
През 1981 г. ВНВМУ зае първо място в прегледа по ТНТМ във военноморския флот. През последните 5 години са получени 8 златни значки, много призови места в олимпиадите, например по физика (1980 г.); по руски език (1980 и 1981 г.), второ място в Националния студентски политически конкурс (1980 г.) и др.

На все по-високо научно равнище се издига учебно-възпитателната работа.

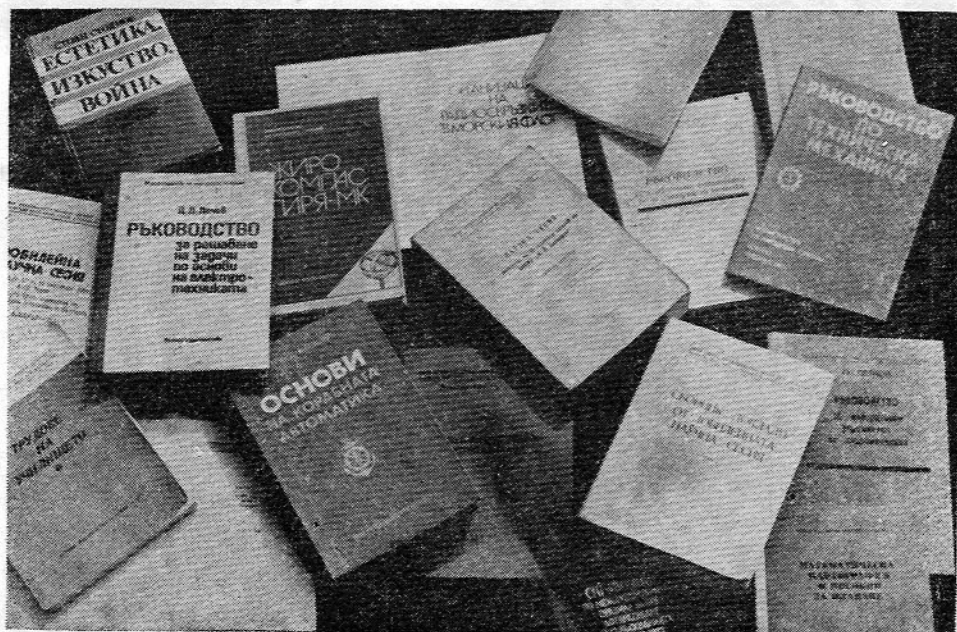
Поставената от Юлския пленум на ЦК на БКП (1979 г.) и от XII конгрес на БКП задача за усъвършенствуване на образователното дело и за издигане равнището на учебния процес до учебно-изследователски даде нов тласък за развитието на военноморската и морската наука.

Ние сме уверени, че изпълнявайки решенията на партията, училището ще израства и все повече ще се утвърждава като важен център и неугасващо огнище на военноморската и морската наука.

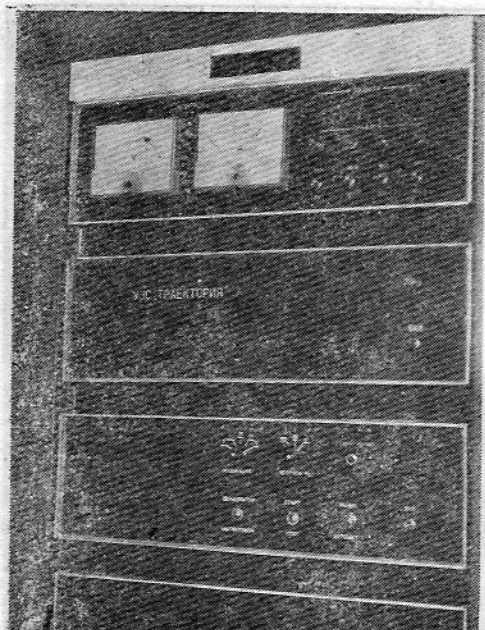
Капитан I ранг проф. инж. Т. Д. ПЕНКОВ,
доктор на техн. науки

Част от експонатите, изработени от курсанти, участници в движението за техническо и научно творчество на младежта

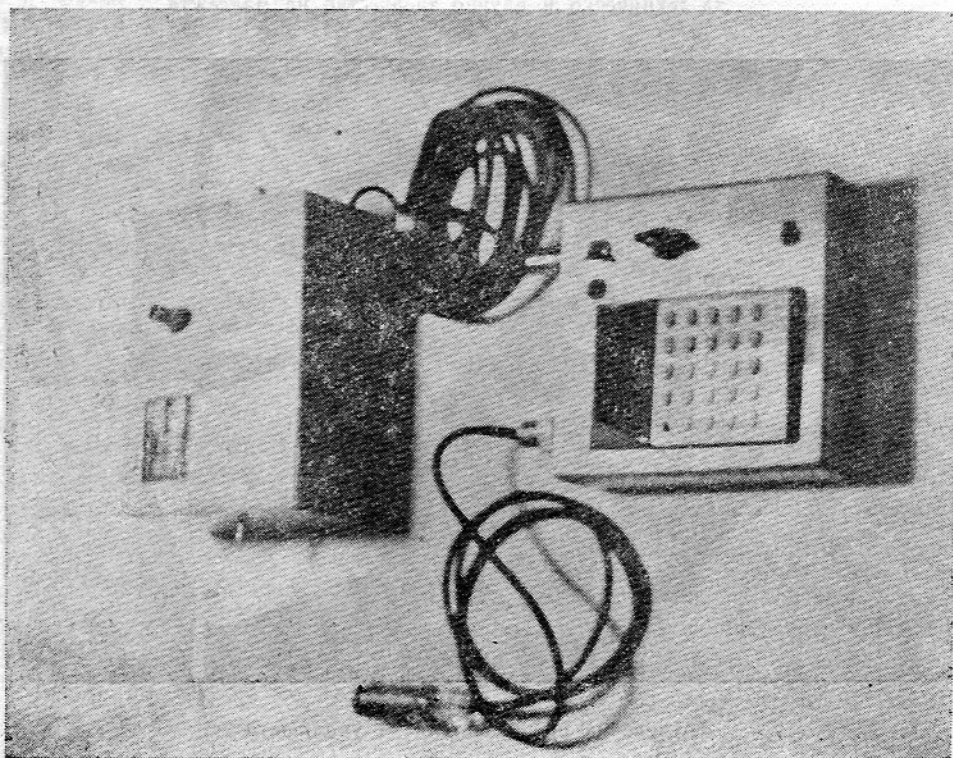
Трудове на преподаватели от училището

Горивен разходомер

Блок от ултразвуковата система, пред-
назначена за регистриране траектория-
та на движение на автономни корабни
модели

РЕВОЛЮЦИОННО МИНАЛО

Материалите, публикувани в този раздел, нямат за задача да разкрият цялостната история на морското училище. Те са само добавка към онова, което е вече отпечатано по различни поводи и което ще послужи за основа на подготвената за печат история на училището. Спомените и част от снимките се публикуват за първи път. В тяхната научна обработка участваха и уредниците от Военноморския музей — Варна Владимир Павлов и Лариса Донева.

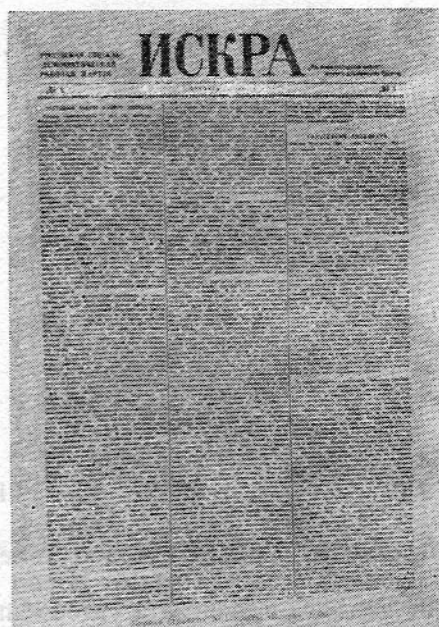
ПЪРВИЯТ КУРИЕР НА В. „ИСКРА“

Израсъл в пролетаризирано семейство с революционни традиции от националноосвободителните борби в гр. Сопот, Иван Георгиев Загубански постъпва в Морската унтерофицерска школа — Русе на 9 юли 1892 г. и я напуска чрез бягство на 13 август 1895 г. През този период се запознава със социалистическите идеи и става предвестник на социалистическото движение в Българския военноморски флот. Той е един от организаторите на селските бунтове в Дуранкулак, Шабла и др. през 1900 г. По поръчение на БРСДП през 1901 г. Загубански се заема с рискованата задача на куриер по нелегалния канал през Варна за пренасяне на Лениновия в. „Искра“. Арестуван от руската царска полиция в Одеса, прекарва две тежки години в затвора. След широко протестно движение на руския и българския пролетариат, заболял тежко от туберкулоза, той е изгонен от Русия през септември 1903 г. и умира в родния си град на 3 юли 1904 г.

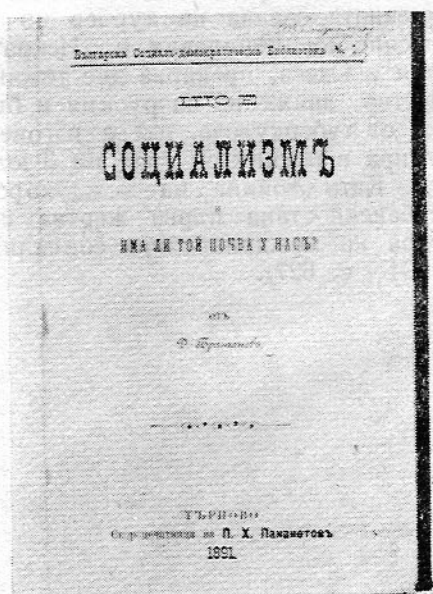
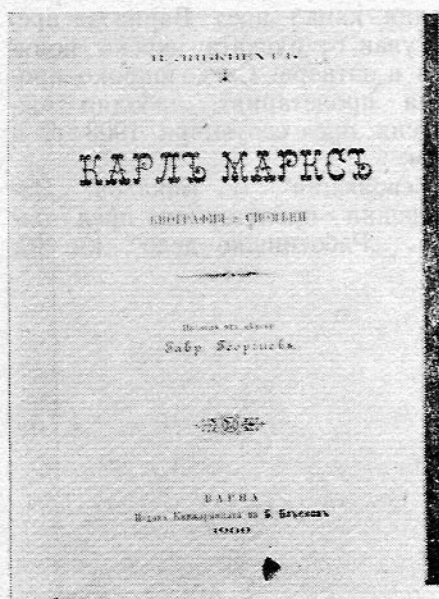
Като „войник на международната революция“ (Г. Бакалов) „Загубански стана първа жертва на българския пролетариат пред олтара на международния социализъм“ (сп. „Работнишко дело“, кн. 10, 1904, с. 627).

Иван Загубански като ученик в Морската унтерофицерска школа (1894 г.)

Бр. 1 на Лениновия в. „Искра“ (факсимиле)

Заглавни страници на книги от личната библиотека на Иван Г. Загубански

ОСНОВАВАНЕТО НА КРЪЖОКА „ИСКРА“

Спомени на Върбан Петров Стоянов,
випуск 1899—1904 г.

Някои от завършилите Машинното училище при флота във Варна бяхме на стаж в Дунавската флотилия в Русе през 1902 г. С нас бяха и ученици от „специалните школи“.

През този период стремежът за просвета и самообразование сред младежта беше голям. Този общ стремеж сближаваше почти всички ученолюбиви и прогресивни младежи от различните части на флота и ни караше да се събираме през свободното си време и да осмисляме живота си в казармата.

Тези срещи първоначално бяха неорганизирани и разглежданите въпроси носеха случаен характер. Всички чувствувахме, че трябва да се предприеме нещо сериозно, за да се постави нашето самообразование на здрава почва, още повече, че поради специфичното ни положение във флота дисциплината между нас не беше много строга и придиричива. И тъкмо в този момент един непредвиден случай ни помогна да разрешим тази наша мечта.

От руското дунавско пристанище Рени (Бесарабия) пристигна в Русе един руски военен миноносец, с екипажа на който аз веднага влязох във връзка, понеже вече можех доста добре да говоря руски. През време на разговорите си с моряците узнах с голяма радост, че при военния флот в Одеса руските моряци имали таен просветителен кръжок „Искра“ и че и те в Рени имали клон от същия кръжок.

От тези разговори ние можахме да научим много подробности по организацията, целите и ръководството на този кръжок, което разкри пред нашите жадни за просвета души нови хоризонти и перспективи за революционна просвета.

Веднага след заминаването на руските моряци ние определихме една инициативна група от 3—4 души, която започна често да се събира и да разменя мисли за създаването и у нас на подобен просветен кръжок. В тази инициативна група влизахме аз, Любомир Йорданов, Евгени Едеров и Любен Костов. Кръжокът бе основан към края на 1902 г. и бе назован със същото име, както одеския — „Искра“.

Инициативният комитет реши в кръжока да се изучават следните предмети:

- 1) политическа икономия (по учебника на А. Богданов);
- 2) история на работническото и социалистическо движение в света;
- 3) история на социалистическото учение и философията (Аристотел, Жан-Жак Русо, Дидро, Монтезкьо, Кант, Хегел, Фойербах, Маркс, Енгелс и пр.);
- 4) популярна астрономия (Галилей, Джордано Бруно, Коперник, Лаплас, Нютон, Камил Фламарион и др.);
- 5) еволюционната теория в естествознанието (Ламарк, Дарвин и пр.);
- 6) геология и палеонтология (Камил Драйфус);
- 7) актуални политически въпроси.

За ръководител на кръжока бях избран аз и изнасях по-голямата част от лекциите, подпомогнат отчасти от Евгени Едеров, Любомир Йорданов, а по-късно и от Антон Иванов.

Това бе една огромна работа, която можеше да извърши само младежта с присъщата ѝ неизчерпаема енергия и ентузиазъм! И наистина ние почти не знаехме почивка и разходки — всичкото си свободно време употребявахме за кръжока, който от ден на ден растеше и повдигаше умственото ниво на членовете и разширяваше техния кръгзор.

За изпълнението на тази задача използвахме стаичката (будката) на Любомир Йорданов, който беше машинист в арсенала при флотилията. А за да не привличаме вниманието на началството, направихме си един тенекиен самовар и всяка вечер се събирахме там уж да пием чай, като за всеки случай си поставяхме и охрана.

През 1902 г. постъпи в Русе нов набор млади момчета в „специалните школи“, мнозина от които впоследствие постъпиха в кръжока. Между новопостъпилите беше и Антон Иванов, впоследствие член на ЦК на БКП, разстрелян заедно с Никола Йонков Вапцаров и др. през 1942 г.

В казарменото помещение креватът на Антон Иванов беше до моя, разделяше ни само моето шкафче, в което аз държах свободно конспектите си за лекциите и някои книги за прочит — най-вече издаваните тогава от Георги Бакалов „Книжки за народа“.

От известно време забелязах, че някой бърка в шкафчето ми. Проследих и един ден заварих Антон да преглежда една книжка, взета от моя шкаф. Антон се сконфузи.

— Интересуват ли те тези книги? — запитах го аз.

— Да, много ме интересуват. . . Само че аз нямам книжки и не мога всичко да разбера в тях. . .

Дадох му брошурката „Кой на чий гръб живее?“ от Дикшайн. Казах му да я прочете и да ми каже какво е разбрал и какво не от тази книга. Казах му също да споделя и с другите си любознателни другари от випуска своите впечатления от прочетената книга. Което не разбират или се съмняват, да ме питат.

Антон много се зарадва, че „началството“ се отнасяше така дружески към него и другарите му, и сериозно се зае с просветата си. Природно надарен и унаследил революционните традиции на родния си град

**ПЪРВИЯТ НЕЛЕГАЛЕН СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ КРЪЖОК „ИСКРА“
БЪВ ВОЕННОМОРСКИЯ ФЛОТ Е ОСНОВАН ОТ УЧЕНИЦИ
ПРАКТИКАНТИ ОТ МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ ПРЕЗ 1902 г.**

Моряшкият социалистически кръжок „Искра“ — Русе, 1903 г.

Тържествено удостояване на В. Петров с воинското звание „Капитан-лейтенант“ от заместник-началника на ГЩ при БНА адмирал Бр. Орманов през 1969 г.

Копривщица, той растеше и укрепваше с всеки изминал ден и в скоро време вече разбираше сам почти всичко прочетено или пояснено от мене.

Един ден Антон ми каза:

— И аз искам „да пия чай“ заедно с вас в арсенала.

— Че ти знаеш ли какъв чай ние прием в будката на Любомир Йорданов? — запитах го аз на свой ред.

— Зная, всичко зная. . .

Поясних му, че работата е много опасна, че това е конспиративна и забранена от военните закони работа и че с нея могат да се ангажират само много смели и издръжливи младежи.

— Аз зная всичко това и ви уверявам, че мога да бъда твърд като камък и да мълча като дъб! Не се бойте от мене — отвърна Антон Иванов.

Антон бе приет в кръжока „Искра“ и само след около 6 месеца той вече беше в състояние да изнася сам някои по-леки лекции.

Впоследствие в кръжока бяха приети още няколко младежи, съвипускници на Антон, които се виждат на снимката, направена през 1903 г.

Трябва да прибавя, че нашата дейност не се ограничаваше само в казармата. Кръжокът вземаше дейно участие в живота на местната партийна организация в Русе. При всяка лекция, акция и пр. в клуба на площад „Дряновски“ ние вземахме участие с по няколко души от кръжока, които после ни информираха в казармата. Така ние вече живеехме пълноценно с нашата партия много години преди да сме влезли в нея като редовни членове!

За да улесним работата си и да притъпим бдителността на началството, ние организирахме оркестър от мандолини, цигулки и китари, понеже почти всеки от нас знаеше да свири на някой струнен инструмент. Този оркестър ни улесни да получим месечни билети за отсъствие от казармата от 6 часа всяка вечер до 7 часа сутринта. Разбира се, при именни дни и други тържествени празненства на началството ние бивахме поканвани да им посвирим за танците и с това още повече осигурявахме нашата конспиративна работа в кръжока.

Окуражени от всичко това, ние се поразпуснахме и си наехме близо до казармата една стая под наем, където често вечер отивахме, преобладахме се в цивилни дрехи и ходехме свободно из града. Там държахме и част от нашите материали от кръжока — доклади, книги и пр. Благодарение на това ние често вземахме участие в партийните вечеринки с целия си оркестър.

Основахме си и библиотека, която началството утвърди слепешката, като ни предупреди да няма в нея книги, окончаваци на „-изм“! Друго всичко може. Така ние си осигурихме наличието на всичката революционна литература, като книгите с окончанието „-изм“ държахме в наетата стая.

Когата през 1903 г. в Русе се свика историческият конгрес на партията, където се оформи станалото вече фактическо разцепление между

тесните и широките социалисти, ние не изпуснахме нито едно заседание на конгреса, дежурехме всекидневно и поради това кръжокът „Искра“ застана решително и с пълно съзнание на страната на славните тесняци.

Макар че всичко около кръжока вървеше гладко, ние не изключвахме възможността от провал и поради това бяхме се приготвили да посрещнем подобна евентуалност. На всекиго бе определено как ще отговаря на зададените му въпроси при разпита.

И действително поради това, че някои наши другари, облекли се в цивилни дрехи през деня и тръгнаха из града, бяха срещнати от офицери и бяха арестувани, стана провал и всички паднахме в клопката. Разкрити бяха и кръжокът, и членовете му, и ръководителите му, и лекциите, и наетата стая с цивилните дрехи — и всичко! Безполезно беше да се отрича фактът.

Разбира се, на първо време бяхме арестувани тъй наречените от началството „тартори“ — аз, Евгени Едеров, Любомир Йорданов и Любен Костов. Впоследствие бяха арестувани и останалите членове на кръжока, между които беше и Антон Иванов.

Следствието продължи 45 дена. Всички се държахме достойно. Позицията ни беше: кръжокът ни е легален. Той е легален и в него няма провеждана дейност против военния устав и против правителството. Той е чисто просветен, за самообразование. Като бъдещи граждани на страната ние предпочетохме да се просвещаваме, отколкото да скиторим по кръчми и лоши места. Така че в нашата дейност няма нищо лошо и злонамерено против военната дисциплина. А сме се обличали по някой път в цивилно облекло, за да се движим по-свободно из града, което признаваме, че е нарушение на устава и дисциплината, за което сме съгласни да бъдем наказани, понеже това престъпление не е фатално, а просто необмислена момчешка авантюра! . . .

— Защо се борите против държавата, когато тя ви възпитава, храни, облича и ви дава една хубава професия в живота? — питат Антон Иванов.

— Ние не се борим против държавата, а против някои неправилни наредби в нея. Ние се подготвяме да станем културни хора на нашата родина — отговаря Антон.

За наша радостна изненада тази работа приключи доста благоприятно за нас благодарение позицията на тогавашния контракуван началник на флота француския морски капитан Пишон.

Когато началникът на щаба на флота капитан II ранг Хитров представил на Пишон доклада по нашето следствие с предложение да бъдем дадени под съд, последният го проучил и на другия ден казал на Хитров:

— Лесе льо либр, месю Хитров! . . . Се сон де-з-анфан! . . . Моа оси отрефоа ж'ете социалдемократ, ме ментнан, ком ву воа, жьо сюи юн ом ком ил фо!* . . .

---

* Оставете ги на мира, г-н Хитров! Детска им работа. Аз също някога бях социалдемократ, но сега, както виждате, съм човек на място!

И върнал доклада на Хитров с препоръка да ни се наложи едно слабо дисциплинарно наказание пред командира.

Така и стана.

Един ден строиха в двора на казармата цялата команда от параходите и бреговите служби и нас ни изтъпанчиха пред строя — между двете редици — и след като ни прочетоха едно конско евангелие, обявиха, че благодарение на великодушнето на началника на флота капитан Пишон, вместо да ни дадат под военен съд, сме наказани с по 15 дена арест и по един месец без отпуски.

Бяхме доволни, но кръжокът продължи работата си при строга конспиративност и голяма предпазливост.

През лятото на 1904 г. ние, по-старите ученици, се уволнихме по навършване срока на службата ни — 5 години. Кръжокът остана да съществува още няколко години, докато партията не започна да формира в армията чисто революционни ядки, в които се вля и „Искра“.

Обаче влиянието на „Искра“ във флота остана да се проявява и под това влияние се възпитаха много доблестни борци, мнозина от които сложиха геройски живота си в жестоките схватки с класовия враг. . .

Няма никога да се заличи от паметта ми и следният случай.

През лятото на 1922 г. ЦК на БКП ме делегира в добруджанското революционно движение, където заедно с моя по-млад другар Дочо Михайлов бяхме избрани в Централния комитет на Добруджанската революционна организация (ДРО), в ръководството на която влизаха и хора на десницата съгласно тогавашната позиция на партията по тези въпроси.

Тъй като не позволявахме на Добруджанската революционна организация да върви по кървавия път на ВМРО — македонската организация, — десницата ни удари през 1925 г. и аз и Дочо Михайлов заедно с още около 30 души левичари от ДРО бяхме арестувани и предадени на Русенския военнополови съд.

През това време се наложи да заминем за Варна като свидетели по делото на нашия другар Иван Даракчиев, който бе подсъдим там. Оковани в тежки вериги, ние пристигнахме във Варненския затвор в очакване на делото.

В двора на затвора забелязах няколко млади хора в сини дочени дрехи и с работни флотски такета, каквито носи машинната команда във флота. Узнах, че това са осъдени на много години затвор ученици от Машинното училище при флота, за което бяхме чели в пресата. Поискаха да ме свържат с тях.

Запитах ги дали са чували за някакъв кръжок „Искра“ във флота и за основана някога там библиотека. Отговориха ми, че споменът за „Искра“ е още жив в Машинното училище, а библиотеката още съществува, но, разбира се, прочистена основно от всички прогресивни книги. И кръжокът, и библиотеката били основани от някой си Върбан Петров, който бил доскоро жив, но не му знаят дирите.

Тръпки побиха тялото ми от радостно вълнение. Кимнах на моите другари да не ме издават още, обаче един не се стърпя и извика:

— Ами че Върбан Петров е пред вас! . . . С него говорите! . . .

Настана смущение и в следния момент младежите се хвърлиха върху мене, прегърнаха ме и почнаха да ме целуват. . .

Това бе най-голямата награда, която съм получил досега за скромната си революционна дейност, и тя ми е най-скъпа! Щастлив съм, че доживях де видя плодовете на нашите усилия и борби — да се разрасне и да се засили нашата славна героична партия, която откърми толкова самоотвержени и смели борци.

София, 14. VI. 1956 г.

Дал сведенията: (п)
(Върбан Петров)

ВММ, вх. № 623—1960 г., папка № 12. Оригинал. Машинопис

**В МОРСКОТО
МАШИННО УЧИЛИЩЕ
ПРИ ФЛОТА
В ГОДИНИТЕ ПРЕДИ
БАЛКАНСКАТА ВОЙНА**

**Из спомените на инж. Асен Димитров
Скоротейков,
випуск 1906—1912 г.**

Бях на 16 години, когато постъпих в Морското машинно училище през септември 1906 г. Училището се помещаваше в Гръцката махала в зданието, където сега е приютът за глухоними. Нашият клас наброяваше 26 души, повечето от които деца на бедни родители, нямащи достатъчно средства да издържат синовете си, за да получат гимназиално образование. Такъв бях и аз.

В трите класа на училището тогава бяха всичко около 70 ученици. Началникът на училището беше капитан-лейтенант (по старому) Добрев, а младши офицери мичман II разряд Купов и лейтенант Каракашев. Освен офицерите имаше още фелдфебел и трима души старши унтерофицери, които постоянно се намираха в училището и поддържаха реда и дисциплината. . . Всяка проява на несправедливост и безпричинно насилие от страна на началството — голямо и малко — се посрещаше от нас с ропот и със спонтанно проявено общо недоволство. . .

През 1907—1909 г. стачната борба в страната се беше доста засилила. Под влияние на Първата руска революция у нас, в България, настроението не само у работничеството беше борческо. Такова беше то и у студентите и учениците.

Гимназистите също негодуваха и достатъчен беше незначителен повод, за да напускат често пъти демонстративно учебните стаи. Такъв беше случаят през пролетта на 1908 г. във Варненската мъжка гимназия. Недоволни от начина на преподаването и от обносните към учениците от страна на някои преподаватели, учениците от горните класове напускат класните стаи. За да не ги преследва полицията и да са далеч от тормоза на родителите си, учениците се събираха и престояваха около една седмица в местността „Карантината“, откъдето чрез делегации предявяваха своите искания към дирекцията на гимназията.

В знак на солидарност със стачкуващите гимназисти ние, учениците от Машинното училище, взехме ентузиазизирано решение да подкрепим тяхната кауза и да поддържаме борческия им дух, като им организирахме всекидневни закуски с отделяне на половината от

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИТЕ ИДЕИ В МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ ПРЕЗ
ПЕРИОДА ДО БАЛКАНСКАТА ВОЙНА (1912—1913 г.)

Григор Ангелов Чочов, випуск 1902 г.,
едн. от пионерите на социализма във
Военноморския флот, съратник на Ан-
тон Ив. Козинаров.

Стефан Трифонов Василев, випуск
1905 г., ръководител на нелегален со-
циалистически кръжок на крайцера
„Надежда“. Като мобилизиран от запаса
става един от ръководителите на бунта
на моряците на българските военни ко-
раби в Севастопол през 1913 г., ръко-
водител на бунта на екипажите от бъл-
гарските търговски кораби в Солун
през 1918 г., мобилизирани в помощ на
Антантата

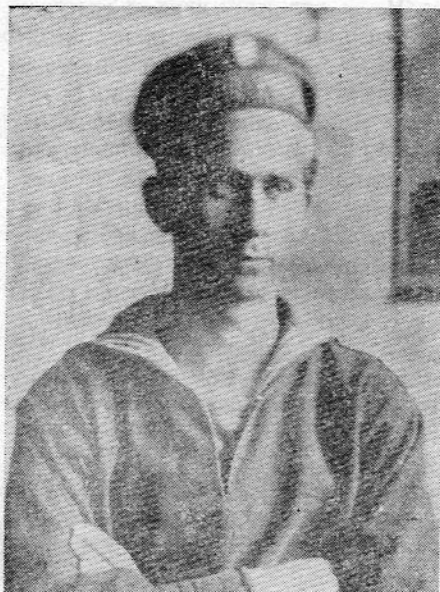

Иван Илиев Зонков, випуск 1906 г.,
изключен от Морското машинно учи-
лище като участник в протестна ак-
ция през 1907 г.

Лило Станев Николов, випуск 1910 г.,
ръководител на първия нелегален социа-
листически кръжок в Морското ма-
шинно училище, изключен през 1911 г.

Марин Димитров Цухлев, випуск 1910 г.,
помощник-ръководител на първия неле-
гален социалистически кръжок в Мор-
ското машинно училище, изключен през
1911 г., един от организаторите на бъл-
гарите в гражданската война в Съветска
Русия, загинал на 2 декември 1919 г.
в боевете за освобождение на Киев от
белогвардейските банди

гаемите ни се дневно продукти. Това се извършваше тайно, с голям риск да бъдем открити и строго наказани от началството ни. Другарите „артелчици“ след получаване на продуктите от склада ги разделяха и половината от тях натоварваха на съпровождана от учениците стачници кола и ги откарваха на „Карантината“. Това беше един не само хуманен, но и борчески жест от наша страна в знак на протест и солидарност с борбата на варненските гимназисти.

Този борчески дух се проявяваше от значителен брой от учениците през целия период на службата им както в училището, така също и през време на практиката им на корабите.

Силните по теорията ученици биваха изпращани на практика на учебния крайцер „Надежда“. Като такъв там бях изпратен и аз. Заедно с мене от нашия випуск бяха назначени другарите Никола Вампоров, Георги Григоров, Петър Антов и още няколко души. Тук, на „Надежда“, бяха вече другарите от петия (23-ия) випуск Стефан Трифонов, Гавраил Божков, Никола Кетибов и др. Дружбата ми с тези другари още от училището тук, на кораба, още повече укрепна. Наедно с физическия ни ръст и възмъжаване растеше и нашето съзнание. Чувствувахме нужда от просвета изобщо и от политическа в частност.

На крайцера „Надежда“ още отпреди нашето идване тук са били създадени от учениците, с участие на матросите, тайни кръжоци за самообразование, в които се е чела и политическа марксистическа литература. В такива кръжоци са участвували в миналото другарите надежденци Антон Иванов, Любомир Ангелов, Григор Чочов и др., впоследствие израснали под ръководството на нашата партия като отлични комунисти.

Още от първите дни на постъпването ми на крайцера „Надежда“ се започна мъчителна за нас служба. Режимът беше строг.

Въпреки това, жадни за знания и просвета, ние, гореспоменатите ученици, решихме да организираме просветен кръжок. В състава му влизахме Стефан Трифонов, Гаврил Бошков, Симеон Арнаудов (от старшия клас), Георги Григоров, Петър Антов, Николай Вампоров, аз и някои другари, ученици и матроси, имената на които не си спомням.

Всеки ден доставяхме от града „Работнически вестник“, орган на БРСДП (т. с.), в. „Народ“ на широките социалисти и някои буржоазни вестници, които тайно поединично четяхме и после в разговори обобщавахме прочетеното. Четяхме и популярни брошурки, издания на партията, по марксистическата теория относно това какво е общественополезен труд, какво са принадлежната стойност и печалбата на капиталиста, за парите и др. Четяхме и съчиненията на прогресивни автори.

Това продължи от 1. IX. 1909 г. до 10. VIII. 1910 г., когато стана провал. Командирът на крайцера капитан II ранг Лафчиев ме наказа с един месец строг арест за внасяне на забранени вестници на кораба, а след изтичане на срока на ареста бях снет от крайцера на брегова работа в ремонтната работилница при елингата за миноносците. Кръжокът обаче не беше разтурен. . .

Просветно-марксистическият кръжок на „Надежда“ допринесе твърде много за избистряне на нашето класово съзнание, за повишаване на културното ни ниво и положи основата, така да се каже, на на-

шия правилен мироглед. Почти всички другари от нашия кръжок станаха впоследствие добри комунисти или предани на партията безпартийни другари. . .

Аз от 1911 г., след завършване на училището и уволнението ми от флота, станах член на Съюза на транспортните работници (т. с.). От 1918 г. съм член на БКП. През 1921 г. като старши механик на партийната моторна яхта „Ив. Вазов“ по поръчение на ЦК на БКП бях на конспиративна антифашистка партийна работа по осъществяване на връзките на партията по море със СССР. След емигрирането ми в СССР като механик на парахода „Илич“ от Совторгфлота по поръчение на Задграничното бюро на ЦК на БКП в Москва продължавах да работя по осъществяването на такива връзки, само че по други партийни конспиративни канали — чрез Цариград, Солун и Пирея (Гърция)— до март 1926 г.

София, 1. XI. 1957 г.

Подпис: (п)
Асен Скоротейков

ВММ, вх. № 376—1968 г., папка № 14. Препис. Машинопис.

Из спомените на Събчо С. Денев, випуск 1906—1912 г.

Като постъпих в Машинното училище през 1906 г., заварих другари, които живеят истински другарски живот — живот с песен и радост за бъдещи творци на нашата машинна техника.

В спомените, писани в юбилейния сборник по повод 75-годишнината на Морското училище, другарят ми от старшия випуск Матей Г. Матеев на страница 111 споменава за отиването на двама ни на броненосците, обаче той е пропуснал да каже това, че ние отидохме на бившия броненосец бунтовник Потемкин (сега Пантелеймон).

Бяхме посрещнати и разведени из броненосеца от един машинист, обслужващ и опорния лагер в дейдвудното широко помещение. Приеха ни братски и ни нагостиха с тяхна гозба и каша, както и с цигари от техен тютюн.

Когато останахме сами с машиниста, ние го помолихме да ни разкаже как е станал бунтът на броненосеца.

Той самият участник в бунта и помилван, тихо разказа цялата история на бунта (така както се знае и сега), като обеща да ни покаже мястото на разстрела на моряка парламентъор от дежурния офицер. Като излязохме на горната палуба и дойдохме до носовите башнови оръдия, той ни обясни действието им и скришом ни посочи с пръст мястото на разстрела.

Разделихме се братски и отпътувахме към брега. За това ни посещение ние с другаря ми Матей Г. Матеев бяхме наказани 5 дена арест — трябвало него ден да отидем на църква.

Бургас, 25. V. 1961 г.

Подпис: (п) Денев

ВММ, вх. № 373—1961 г., папка № 131. Оригинал. Машинопис.

БУНТЪТ НА „НАДЕЖДА“

ВЪЗПИТАНИЦИ НА МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ РЪКОВОДЯТ БУНТА
НА БЪЛГАРСКИЯ КРАЙЦЕР „НАДЕЖДА“ В СЕВАСТОПОЛ
ПРЕЗ ДЕКЕМВРИ 1918 г.

Спас Атанасов Спасов, випуск 1913 г.,
ръководител на бунта, получил смърт-
на присъда и избягал от затвора,
дълги години политемигрант в Близ-
кия Изток

Иван Тотев Георгиев, випуск 1913 г.,
помощник-ръководител на бунта

Среща на участници в бунта на крайцера „Надежда“ през 1967 г.
(в средата Спасов и Тотев)

В НАВЕЧЕРИЕТО И ПРЕЗ ДНИТЕ НА СЕПТЕМВРИЙСКОТО ВЪСТАНИЕ 1923 г.

Из изказване на
Йордан Тодоров Ялъмов, 21-ви випуск
(1921—1927 г.)

През есента на 1921 г. се оформиха комсомолски ядки в трите паралелки и се оформиха като Първата комсомолска организация в Морското машинно училище с назначен секретар Васил Христов Колев. При тогавашните нелегални условия на нашата комсомолска организация при легална КП ние не избрахме др. Васил Колев — той беше назначен от ГК на партията. Това стана чрез др. Йордан Тютюнджиев, един от секретарите на Варненската КП, отговарящ за Специалната група и нейната дейност, от когото получавахме съответните указания пряко или чрез съответните другари Христо Кукумявков, Михаил Георгиев, Станьо Палазов, Йордан Русчев, Надежда Попандреева и др.

Необходимо е да се отбележи, че ГК на партията беше организирал специални беседи с активистите от Морското машинно училище (ММУ) на разни теми, които се провеждаха от 1922 г. до края на юни 1923 г. в една от стаичките при клуба или на други места. Така например, ако не греша, след 9 юни 1923 г. др. Йордан Тютюнджиев проведе една вечер в една от стаичките при клуба, на която присъствувахме Николай Тончев, Петко Енев, Найденов, Васил Василев Петров, Петър Богоев и аз.

Въпреки нашите връзки с всички поделения и отделните сигнали деветоюнският фашистки преврат беше изненада за нас.

Единствената протестна акция против фашисткия преврат във Варна направи 21-ви випуск, когато навечер на 9 юни нашият випуск беше построен под командването на капитан I ранг Иван Михайлов и мичман Димитър Карагъзов и отправен за града. Целта беше с песни да преминем по главните улици на града, да повдигнем духа на превратаджиите. Наближавайки града, мичман Карагъзов заповяда на запевалото Стамо Вълков да даде тон. Всички мълчаха въпреки неколкократното отдаване на заповедта. Добре бяхме схванали целта на нашето извеждане и с нищо не искахме да помогнем, да ободрим изплашените фашисти. Последва жестока разправа. Мичман Карагъзов ни разкарва по плаца, за да сломи нашия дух, но нищо не помог-

на. Накараха ни с песни да се върнем в казармите, но и това се провали. Всичко ставаше пред очите на арестуваните земеделци и охраняващите ги превратаджии и войници. Последва следствено търсене на инициаторите, но и това не помогна. Разпуснаха ни. Случаят сплоти целия колектив около комсомолците. Освен протестната акция против преврата курсантите от ММУ (комсомолците) с риск да бъдат арестувани оказваха помощ на арестуваните и пребити водачи на въстаналите селяни, на инж. Божинов и др.

През август получихме инструкция за създаване на нелегална военна организация. Въпреки че имахме такава, сега отново се налагаше да преразгледаме своите редове и да се преустроим съобразно с поставените задачи. Цялата наша дейност по подготовката на въстанието беше направлявана от Военния комитет, от др. Йордан Тютюнджиев лично и от другарите Станьо Палазов, Михаил Георгиев и Йордан Русчев. Връзката с тях се поддържаше от Васил Колев, Николай Караджов, Светозар Буцев, Петър Богоев, Гатьо Лалев. Устройваха се срещи с поставяне на конкретни задачи за изпълнение. Така например: 1. Да се достави план на казармите на 8-и пехотен полк с разположението на частите, с указания на постове, дневални, хранение на оръжието (на пирамиди в спалните помещения и в складове), входи в помещенията. Ако не се достави план, да се изготви скица. 2. Да се даде списък на квартируващите в момента части, броят на личния им състав, в т. ч. войници, подофицери и офицери, домашните адреси на офицерите и подофицерите във Варна. 3. Установяване на връзки между нас с 8-а дружина и 16-а жандармерийска дружина и специално с войници от Кавалерийския ескадрон. . .

Най-трудна се смяташе задачата по завземането на казармите на 8-и пехотен полк, където беше съсредоточена най-много войска. За въстанието се готвехме комсомолците от ММУ и войниците комсомолци от 16-а жандармерийска дружина и 8-а дружина. Бяхме предложили няколко варианта на план за действие, които бяха отхвърлени от Военния комитет. Той даде свой план, в който се предвиждаше при завземането на казармите вътрешните сили да играят помощна роля. Бойната група от училището трябваше да подготви курсантите за бързи действия след сигнала, да направи така, че вътрешният наряд да се носи в момента от комсомолци.

Една група получи задача да прекъсне телефонните връзки с града и другите поделения на гарнизона в 24 часа.

Задачата на външните въстанически отряди беше да се съсредоточат в непосредствена близост до чешмичката, северно от казармата, с цел да атакуват първо 16-а жандармерийска дружина. След сигнала за действие с комбиниран удар отвън и отвътре да бъдат освободени арестуваните и да бъде овладяна казармата. . .

В казармите на 8-и пехотен полк към 20 часа се прибраха офицерите, беше увеличено осветлението, подсилена беше охраната на района с извънредни патрулни двойки и постове, въоръжени с картечници. След вечерната проверка охраната бе задължена да арестува всеки движещ се из района, а по забелязани външни лица да се стреля без предупреждение.

Комсомолците от ММУ не спяха, а легнали под одеялата, очак-

ваха сигнала за действие. Само групата на Николай Караджов, П. Боев, Н. Тончев и Венелин Ганчев след 23 часа се отправи за изпълнение на своята задача — прекъсване на телефонните линии непосредствено преди нападението на казармата от въстаниците. Натъкнали се на секретни постове, ненамерили на определеното място нито въстаници, нито уговорените свръзки от града, те се прибраха в помещението, без да изпълнят задачата. След известно време други двама отидоха до северната ограда на района — до чешмичката, — за да проверят дали не са дошли от града въстаниците, но и те се върнаха без резултат.

До района на 8-и пехотен полк не достигнаха никакви бойни групи. Затова на комсомолците от ММУ и от другите части не се наложи да предприемат въстанически действия. Прекарахме будни една тревожна нощ. Мъката ни беше голяма, нашето възмущение нямаше граници. Но сами не можехме да направим нищо.

След неуспеха на Септемврийското въоръжено въстание БКП и комсомолът бяха поставени във от законите. Тази обстановка използва поручик Савов, за да се разправи с нас, революционно настроените курсанти от ММУ. Започнаха обиски, следствия, арести, инквизиции, но организацията остана неразкрита.

Това за нас беше успех в онези тежка обстановка. Без да губим вярата в бъдещата наша победа, ние продължавахме борбата в новите много по-тежки условия. Това потвърдиха събитията през 1924—1925 г.

Подпис: (п) Ялъмов

ВММ, НА, сб. VI, инв. № 68. Оригинал. Машинопис.

Спомени на Николай Т. Караджов, 21-ви випуск

Още с постъпването ни в училището по-будните младежи с марксистко-ленинска подготовка се организирахме в комунистическа младежка организация. Отначало се занимавахме с културно-просветна дейност. Редовно се снабдявахме и четяхме „Работнически вестник“, „Младеж“, „Народна армия“ и „Червен смях“, списания, брошурна и друга литература, издавани от Българската комунистическа партия. С помощта на мои съграждани установих постоянна връзка на нашата комунистическа младежка организация с градската организация на комсомола посредством отличния младеж от последната организация Михаил Георгиев (известен под името Михо). Чрез него се снабдявахме в околността на казармите на 8-а приморска дружина със стотици броеве вестници и текуща брошурна литература, които разпространявахме между учениците от Морското машинно училище и войниците от 8-а пехотна приморска дружина и 16-а жандармерийска дружина, квартируващи в различните сгради на едни и същи казарми. Използувахме го и като добър пропагандист в нашите кръжоци.

Марксистко-ленинската просвета жадно се поглъщаше от голяма

**В НАВЕЧЕРИЕТО НА СЕПТЕМВРИЙСКОТО ВЪСТАНИЕ 1923 г.
В МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ Е СЪЗДАДЕНА НЕЛЕГАЛНА
КОМСОМОЛСКА ОРГАНИЗАЦИЯ**

Хиньо Станев Чернаев, випуск 1918 г., активен пропагандист на социалистическите идеи в Морското машинно училище и във флота, изключен през 1923 г., помощник на Военната организация на БКП във Варна, помощник-ръководител на партийната база за доставка на оръжие по море през 1924 г., инспектор на нелегалната военна организация на БКП в Шуменски окръг през 1925 г., политемигрант в СССР

Димитър Теохаров, випуск 1921 г., един от ръководителите на комсомолската организация в Морското машинно училище, изключен през 1924 г., един от ръководителите на Русенската окръжна организация на БКП, член на ЦК на БКП (1931—1933 г.)

Светозар Хр. Буцев, випуск 1921 г., един от ръководителите на комсомолската организация в Морското машинно училище през Септемврийското въстание 1923 г., организатор на флотската амиорганзация 1924—1925 г., осъден на моряшкия процес през 1925 г.

Йордан Тодоров Ялмов, участник в първата комсомолска организация в Морското машинно училище, по-късно политемигрант и интербригадист

Васил Димитров Карагьозов, випуск 1921 г., активен член на комсомолската организация в Морското машинно училище и на антимилитаристичната организация на БКП през 1924—1925 г., изключен през 1925 г., член на Окръжния комитет на БКП — Варна и отговорник за амиорганзацията във Военноморския флот и гарнизона през 1932—1933 г., получил смъртна присъда по моряшката конспирация през 1934 г., активен участник в антифашистката борба

част на военната младеж, която по него време беше под непосредственото влияние на Великата октомврийска социалистическа революция.

Посещавахме много често народния театър „Освобождение“, партийния клуб и кръжоците по марксизъм-ленинизъм, които се устройваха там с участието на цивилни младежи, жадуващи за такава просвета. Така ние постепенно се оформихме като истински комунисти, възпитаници на получилата голяма популярност в цялата страна Благоево-Димитровска комунистическа партия.

На един военен парад в лагера на 8-а пехотна приморска дружина (югоизточно от казармите), не си спомням по какъв случай, дойде и цар Борис. Като другите военни части, строени в парадно облекло, минаха и учениците от Морското машинно училище. Преминахме в идеален ред. На поздрава му „възхитително“ отговорихме отлично. При изпращането му обаче между шпалир от строени войнишки и моряшки части (на Машинното училище) до скриване на колата му от нашия поглед началникът на училището капитан-лейтенант Михайлов заповяда всички непрестанно да викаме „ура“. Нашият випуск в голямото си болшинство съзнателно не изпълни заповедта и не викаше „ура“ въпреки заплашванията на взводните офицери и подофицери и лично на началника на училището. За тази ни явна демонстрация бяхме наказани с един месец без отпуск и мнозина от нас се поставиха под наблюдение в бъдещия живот на училището и зорко се следяха техните прояви и всевъзможни действия.

През август същата година Българската комунистическа партия възприе пътя на въоръжената борба и взе курс на въоръжено въстание. Започнаха се трескави приготовления навсякъде. С помощта на градската партийна организация ние преминахме към създаване на военна партийна организация. В нея бяхме включени по-активните и добре подготвени в политическо отношение другари Васил Карагъзов, аз, Димитър Теохаров, Васил Колев, Йордан Ялъмов, Петър Богоев, Светозар Буцев, Константин Златев, Николай Тончев, Константин Динев, Вили Ганчев (последният от 23-и випуск и син на починалата народна артистка Адриана Будевска) и др.

Постепенно се повишаваше духът ни за борба против омразния монархофашизъм. Вечерно време класните ни стаи, служещи едновременно и за занимални, все повече се оживяваха. Вместо усилено да се занимаваме с урочна работа и да подготвим уроците си за следващите дни, ние все повече разисквахме и остро спорехме по политически въпроси и пеехме революционни и възрожденски песни. По такъв начин непринудено увеличахме в песните и по-аполитичните и инертни другари.

Развиваше се трескава революционна дейност за подготовката на приближаващото въоръжено въстание. Всички усилено работеха, всички се готвеха за решителна схватка с врага. Ядрото на революционната дейност в казармите се групира около партийната военна организация в Машинното училище. Ние полагахме големи грижи да спечелим за общата борба на работническата класа, за делото на въстанието повече и повече войници и ученици и наистина ги спечелихме.

Подобрявахме всекидневно и заякчихме връзките си с градската партийна организация.

На 22. IX. 1923 г. по обед или рано следобед бяхме извикани трима представители на нашата бойна организация — аз, Васил Колев и Вили Ганчев, — за да вземем участие в тайното заседание на революционния комитет в града по последната подготовка и провеждането на Септемврийското въстание. Заседанието стана в една неизмазана отвън къща на Добруджанския квартал. Там се казаха датата и часът на въстанието и се дадоха последните директиви как да се действа.

Още след като се завърнахме събрахме актива на организацията на заседание над чешмичката (североизточно от казармите на 16-а жандармерийска дружина) и обсъдихме получените последни директиви на революционния комитет. Изработихме си подробен план за действие, главно по завземането на казармите, с активната помощ на градската партийна организация и комсомола. И тези, които дотогава нямаха оръжие, си набавиха огнестрелно или хладно оръжие. Взеха се мерки за отваряне с шперц или за разбиване на стаята, където се пазеха оръжието и патроните. Наредихме през нощта дежурният по училище, караулът и постовеите пред и около училището и казармите да бъдат наши другари — доверени хора и съмишленици. Определиха се и другарите, които в момента на започване действията по завземането на казармите да прережат телефонните жици и да прекъснат всякакви съобщения с града и с другите военни части. Възложиха се конкретни задачи на всички наши другари, като арестуването на ненадеждните офицери, подофицери и войници; обезоръжаването им, вземане на оръжие от казармите; въоръжаване на другарите, които ще дойдат от града и са без оръжие, и пр. Свободните от наряд бойци накарахме да си легнат облечени под одеялата, но да бъдат будни и бдителни, за да могат при първо повикване да се явят по местата си и да действуват.

Нашата подготовка за въстанието беше почти завършена. Живеехме в голямо напрежение и в очакване да премерим силите си с врага. Както беше решено, към 12 часа вечерта на 22 срещу 23. IX. 1923 г. трябваше да дойдат от града въоръжени отряди на градската партийна организация и на комсомола откъм плаца пред казармите и с наша помощ отвътре да овладеем казармите и след като установим властта на работниците и селяните, да се поставим на разположение на партията за прочистване на града и за разпространение на тази власт и на други места. Напразно вирахме погледи в далечната тъма и с трепет очаквахме близкия вълнуващ момент да дойдат другарите от града. За жалост, празни надежди. Никой не дойде. Дълбока мъка силно потисна младежките ни сърца. Не паднахме духом, а заживяхме с още по-голяма вяра в справедливата борба на работническата класа, с вяра в тържеството на комунизма.

Търговище, 22. XI. 1961 г.

Подпис: (п) Караджов

ВММ, Основен фонд, вх. № 94—1975, инв. № VII—637, папка № 187. Оригинал. Машинопис.

**ВЪЗПИТАНИЦИ НА МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ, АКТИВНИ
УЧАСТНИЦИ В СЕПТЕМВРИЙСКОТО АНТИФАШИСТКО ВЪСТАНИЕ
ПРЕЗ 1923 г., ЗАГИНАЛИ В СЪБИТИЯТА ПРЕЗ 1925 г.**

Стефан Трифонов Василев, випуск 1905 г., ръководител на Свогенски въстанически район (Искърско дефиле), разстрелян от фашистите и хвърлен от скалите при гара Лакатник

Йордан Друмев Йорданов, випуск 1917 г., в подготовката на Септемврийското въстание организатор на Околийския комитет на БКП в Твърдишкия район, емигрирал в Съветския съюз

Асен Наумов Иванов, випуск 1917 г., изключен от Морското машинно училище за революционна пропаганда, убит от фашистите по време на въстанието като един от ръководителите на комсомола в родния си град Пазарджик

Тодор Радулов Марков, випуск 1921 г., изключен от Морското машинно училище за революционна дейност през 1923 г., убит като нелегален през 1925 г. край с. Баня, Сливенско

АНТИМИЛИТАРИСТИЧНА ДЕЙНОСТ В МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ

Спомени за Стоян Палазов
и някои революционни прояви
на випуск 1924—1930 г. от
Михаил Андреев

Със Стоян учехме и живеехме заедно през 3-годишния теоретичен курс на Морското машинно училище (ММУ) от 1924 до 1927, а през време на 3-годишната практика не сме стажували заедно.

Стоян се ползуваше между нас, неговите съвипускници, с авторитета на добър, скромен и честен другар, общителен и винаги отзивчив към нуждите и болките на своите другари.

Още първите месеци аз почувствах и разбрах, че той мисли прогресивно, че макар и във военно училище, той не одобрява порядките и начина, по който ни възпитават и ни учат. Същото почувствувал и разбрал и той за мене.

Не може да се каже, че тогава, през 1924—1925 г., бяхме оформени политически като комунисти, но ние се бунтувахме и възмущавахме не само срещу военноказармените порядки в Машинното училище, но и срещу това, което ставаше в страната, срещу настъплението на фашизма. . .

Когато бяхме първокурсници, във втори курс се разкри конспирация. В каква форма и вид, не мога да кажа. Изключиха от училището няколко ученици. По повод на това на стената в столовата управата на училището рисува едно голямо черно петно. „Петното на училището“, както се изразяваха началникът на училището и възпитателите. При всяко влизане на храна на нас ни се говореше за петното и за това, че ние, учениците машинисти, със своето старание в училището, със своето родолюбие и любов към царя и отечеството трябва да го изтрием.

Това много тормозеше нас, прогресивните ученици. Със Стоян често споделяхме как да изразим своя протест. По негово предложение решихме да хвърлим върху „черното петно“ бяла боя. И така направихме. Сдобихме се с бяла боя, издебнахме, аз охранявах и Стоян хвърли бялата боя на черното петно. Въздействието върху управата и учениците беше огромно. Последва дълго следствие, но без резултат. Ние със Стоян бяхме много доволни от своята акция.

Като варненец аз имах връзки във Варна с мои бивши съученици

**УЧЕНИЦИ ОТ МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ, УЧАСТНИЦИ
В НЕЛЕГАЛНАТА АНТИМИЛИТАРИСТИЧНА ДЕЙНОСТ НА БКП
ВЪВ ВОЕННОМОРСКИЯ ФЛОТ (1924—1925 г.) И В МОРЯШКИЯ ПРОЦЕС**

Група ученици от Морското машинно училище, випуск 1922 г., изключени за организирана от нелегалната комсомолска организация демонстрация през октомври 1924 г.

Заповед за изключване на ученици от Морското машинно училище през 1925 г. за участие в нелегалната антиорганизация във Военноморския флот, ръководена от БКП (факсимиле)

№ 1000
НА
1000 С. ШКОЛИ
№ 30.
1925 г. - Варна

ЗА П О В Е Д

1. Уклучвам от училището упоменатите по-долу ученици и работници като съучастници на нелегалната конспиративна и политическа организация, а именно:

1. Уч. № 1000, IV г.	Златев Костадин Костов
2. " " " "	Якимов Боданъ Йодоров
3. " " " "	Петровъ Петър Василев
4. " " " "	Караджовъ Николай Кочеровъ
5. Уч. № 1000, IV г.	Стойковъ Михаилъ Стойковъ
6. " " " "	Арсеновъ Стефанъ Арсеновъ
7. Уч. № 1000, III г.	Рудневъ Никола Роданъ

Заповядвам да се изключат по списъците на училището от 1 т.м., като петим се извадят и отъ заплата отъ същата дата.

2. Изключвам отъ училището упоменатите по-долу ученици и работници като съучастници на нелегалната конспиративна и политическа организация, а именно:

1. Уч. № 1000, IV г.	Диневъ Костадинъ Динчевъ
2. " " " "	Жековъ Данашъ Георгиевъ
3. " " " "	Ивановъ Василь Иванковъ
4. " " " "	Ангеловъ Мариянъ Ангеловъ
5. " " " "	Черковъ Михаилъ Александровъ и
6. " " " "	Василевъ Василь Атанасовъ.

Заповядвам да се изключат по списъците на училището от 1 т.м. и посланици отъ 1 т.м.

Стоян Димитров Палаузов, випуск 1924 г., член на нелегална амигрупа в училището, ръководител на стачка на работниците, строящи Рилския водопровод, интербригадист в Испанската гражданска война, командир на група полит-емигранти парашутисти през 1941 г., загинал в Тревненския балкан

Михаил Андреев, випуск 1924—1930 г., активен борец против фашизма и капитализма

от гимназията, прогресивни момчета. Тогава вече 16—17-годишни младежи, ние чувствувахме нужда от политическа марксистко-ленинска просвета. Аз и няколко другари от нашия випуск (между които и Стоян) през 1926—1927 г. започнахме да посещаваме марксистко-ленински кръжоци в града. Неделен ден, когато ни пускаха в отпуск, ние отивахме на кръжок. Преобличахме се цивилни в къщи и така отивахме. Така получихме своите първи марксистко-ленински познания и почнахме да се каляваме като бъдещи комунисти.

През същия период, преоблечени цивилни, ние често посещавахме клуба на Работническата партия и Работническия университет. Такива посещения бяха за нас голямо събитие. Стоян много се радваше на тия посещения и живееше дълго време с тези впечатления. . .

Започна Испанската гражданска война. При няколко срещи Стоян ми заявяваше: „Брат, ще отида да се бия в Испания срещу фашистите.“ И замина.

Вече не се видяхме. Научих само за геройската смърт на нашия Стоян като парашутист.

В моето съзнание скромният, добър, делови, решителен другар и приятел Стоян е символ на безпримерен героизъм, на всеотдайност към делото на нашата партия, към делото на международното работническо и комунистическо движение. Гордея се с него и съм щастлив, че през годините 1925—1927 г. заедно получихме първата своя закалка като бъдещи комунисти.

Варшава 1. X. 1966 г.

Подпис (п)
Михаил Андреев

ВММ, Основен фонд, вх. № 80—1968, папка № 137, Оригинал. Машинопис.

Из изказване на Сава Овчаров, 22-ри випуск (1922—1928 г.)

През пролетта на 1925 г., през месеците април и май, когато 22-ри випуск бе разпуснат за подготовка на матуритетните изпити, настъпиха мрачни дни за комсомолската организация в Морското училище.

Неизвестно по какви причини и по чия вина дойде и провал на групата. Първ бе задържан др. Венелин Ганчев, за когото аз смятах, че е разкрил групата, но др. Яльмов и Янакиев ме коригираха. Дано да е така. За нас вече нямаше подготовка по предстоящите изпити, а само следяхме с четири очи кога ще бъдем задържани. И този момент дойде. Групата арестувани от 22-ри и 23-и випуск, включително и др. Стателов, наброяваше 13 души.

Отначало бяхме арестувани в обща стая, а след 1—2 дена бяхме настанени всеки поотделно, като в продължение на 12 дена бяхме подложени на морален и физически тормоз — лоша храна, нечовешки обноски, всяка вечер зверски побой. Като специалисти в побоя се проявиха поручик Савов, капитан Никодимов и фелдфебел Данев.

Аз лично оставам благодарен на фелдшера Ганузлиев, който ме навестяваше и със студена вода налагаше набитите части по тялото ми. И на др. Янакиев, който открядваше време, за да донесе ядене.

Последния, 12-и ден, вечерта по нареждане на капитан Славянов трите курса на училището бяха изведени край еврейските гробища, както и всички арестувани под двоен въоръжен конвой.

Тук капитан Славянов даде изблик на своето красноречие все в името на скъпата ни родина, която била в опасност от източния червен вятър.

— Не смея да се обърна към тия богомили, които като червеи мятят тинята и троят и безпокоят нашата мила родина, защото ще ги разстрелям до един! — заяви той.

Групата смелчаци геройски понесе и този опасен момент, не поиска милост. . .

На следващия ден издадохме държавните вещи и учебници и напуснахме Морското училище. . .

Подпис: (п) Овчаров

ВММ, НА, сб. VI, инв. № 68. Оригинал. Машинопис.

НИКОЛА ВАПЦАРОВ В МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ

Бойка Вапцарова

В навечерието на новата 1927 г. в далечното градче Банско, затихнало под дебелите снежни преспи, бързо се разнася необикновената за този край новина — Никола Вапцаров е станал моряк, учи в Морското машинно училище във Варна. Възрастните намират повод да отидат у Вапцарови, за да видят с очите си как изглежда българският моряк, да се докоснат до дрехите му, да му кажат добре дошъл. Мнозинството от банскалии поради патриархалния начин на живот нямат реална представа за морската шир и за хората, които се борят и побеждават тази огромна водна стихия. А младежите веднага заобикалят Никола, щом го зърнат да е излязъл на улицата, жадни да чуят разказа му за Черно море. От прочетени романи на световни автори за тях океанът не е само екзотична носталгия, а връзка с други светове и култури. . .

В архива „Никола Вапцаров“ в Института за литература при БАН се съхраняват няколко писма, в които през 1927 и 1928 г. негови приятели от Разлог и Банско молят да им изпрати правилници (условията) за конкурсния изпит за постъпване в ММУ. А в къщата музей „Никола Вапцаров“ в Банско се намират 2 писма отговор на Никола Вапцаров до негов близък, тогава ученик в пети (сега девети) клас, Богдан Станишев, отнасящо се също за постъпване в Морското машинно училище. Интерес представлява второто писмо, в което първокурсникът Никола Вапцаров много обективно е преценил за няколко месеца службата в учебното заведение на флота, какво благотворно въздействие за възмъжаване, укрепване на силен характер и получаване на солидни технически знания дава на възпитаниците Морското машинно училище.

„Варна, 19. VI. 1927 г.

Здравей, другарю,

Упоритият труд, който ми предстоя през това време, не ми позволи да изпълня своето обещание. Изглежда, че съм бил излъган за печатането на нови правилници, защото днес се научих, че правилниците остават същи, каквито са били за 926 г.

Изпращам ти един такъв правилник. Таксата в него не се означава, но вероятно ще бъде 2100 лв. Всички документи трябва да изпратиш до 15 юлий.

Нека ти кажа преди всичко нещо за училището и живота в него, та след това да не ме кориш, че не съм ти казал самата действителност. Знай, че „Машинно училище“ дава най-солидни познания от всички други технически училища в България, самият възпитаник на това училище излиза човек дисциплиниран, човек, годен да посрещне живота.

Училището се смята като средно учебно заведение.

Машинното училище се ползува с особено реноме навсякъде. Свършилият него му се признава и военната служба.

Обаче има и едно друго положение. Мнозина дохождат тука само заради хубавата му форма. На такива впоследствие им се вижда тежка дисциплината, вижда им се непоносим животът в училището. Имай пред вид, че ти ще бъдеш принуден да работиш умствена работа по 16 часа денонощно. Така също няма да бъдеш далеч и от физическата работа. В знойните летни дни ти ще изживаш чука край разжареното огнище.

После ти ще се простиш за 6 години от свободния живот, от най-хубавите романтични години. Виде мъчнотиите, които се изпращат, за да се свърши Машинното училище, ето защо завършилият го извършва цял подвиг. Това е то повърхностно засегнат животът в него, оставям ти сам да избираш. Мисли добре, защото веднъж избрания път трябва да го извървиш. . .

Когато дойдеш за изпита, постарай се да ме намериш, аз сигурно ще бъда във флота, а не в училището, там ще сме през лятото на практика.

Поздрави родителите си, Тодорчо и Олга.

Поздрави Герасим и Терзиева и ги запитай защо не ми пишат, аз им отговорих на последното им писмо, дали не са го получили.

С поздрав
Кольо

точен адрес: За Вапцаров Никола
ученик в Морско машинно училище
гр. Варна¹

Претоварената училищна програма и суровата военна дисциплина не заглушават вдъхновения талант на младия поет. Вапцаров започва да живее още в първите месеци на постъгването в училището пълнокръвен общественно-културен живот, позволен в рамките на военно-учебното заведение. Свири на брач (вид мандолина) в училищния оркестър, пее в хора, активно участва във въздържателното дружество „Трезв моряк“, играе като артист в пиесите на самодейния театър при училището, декламира на утра и вечери. Всяка свободна минута използва да прочете някоя книга от богатата училищна библиотека и тази на флота.

¹ Писмото се печата за първи път в пълен текст.

В малкото тефтерче (Банско, 1927—1928 г.) той е отбелязал на стр. 7 какви книги е взел за прочит: „Глад“ на Дановски, „Любовта на Хуса“, Ягоров, съч. Национализъм, Сини часове, „Куртизанката Со-ника“, „Сид“ на Корней, „Емилия Галоти“, „Вертеп“, „Делото Артамо-новци“, „Една тъмна афера“.

В запазените тетрадки и тефтерчета от Морското машинно училище освен записките на учебната програма се намират и над 130 завършени стихотворения, към 50 наброски, есета, импресии от параход „Бургас“ и др., които показват, че той е познавал основно произведенията на видните български писатели Ботев, Яворов, Вазов, Дебелянов, Смирненски, Лилиев, Траянов и на много други забележителни пред-ставители на българското художествено слово. Наред с тях той се е учил на художествено майсторство от творчеството на Пушкин, Лермон-тов, Байрон, Шели, Гьоте, Шилер, Виктор Юго, Лоти, Пол Валери, Едгар По, Ибсен, Метерлинг, Гогол, Достоевски, Мопасан, Стримберг и други класици на световната литература. Те му помагат за развитието на неговия талант, дават му точна представа за голямата поезия. За-туй в ранните му стихотворения се вижда рядка за възрастта му, уди-вителна поетична култура.

Ранните стихове на Валцаров ни дават възможност да навлезем в творческата лаборатория на начинаещия писател, да научим важни моменти от неговия живот в Морското машинно училище.

Теми, които са вълнували по това време младия поет, са родината, любовта, тежката участ на бежанците, прокудени от родните им места в Македония и Тракия, картини от природата. Той отрано разбира, че един истински творец трябва да живее с идеалите на народа, окрилян от висши цели.

В най-ранната тетрадка (от 1926—1928 г.), наречена „тетрадка по смятане“, от 14 стихотворения 4 са посветени на морето, което започ-ва да става постоянна тема на неговото въображение и до края на жи-вота му се превръща в лична съдба. Ако приемем, че стихотворенията в тетрадката по смятане са написани подред съобразно с времето на обхваналото го вдъхновение, можем да кажем, че първата творба на морска тема е следната:

Нощта приближава и леко крилата
разстиля широко над морния свят,
а тихия вятър раздухва листята
и песен тъжовна разнася навред.

Във облаци бели плувнала луната
в морето се гонят сребристи вълни.
Далече на кораба се виждат платната
това са крилата на „Морски орли“.

Във залива тих ли ще старост премине
или пък далече от родния бряг?
В борбата неравна ще той да загине
в далечний ли север, засипан от сняг?

Съдбата една е, все същи е края
след век ли, след два ли, по той ще умре.
На северна, южна страна ли, не знай
или в необятното синьо море.

Още в първите стъпки на писателското поприще младият Вапцаров се стреми да проникне в мислите и чувствата на моряка, в неговия копнеж към необятното, незримото, в любовта му към морето, което до болка вибрира в душата, пленява я и я заробва.

В следващото стихотворение — „Далеч на кораба се виждат платната“ — авторът вече подчертава, че морякът е смел и горд и неговият стремеж към неизвестното е безкористен, той е „култивиран от самото море“.

Вапцаров е недоволен от написаното, той непрекъснато търси своя тема, свой музикален ритъм. Неговата поетична лира все повече укрепва. Звучни напевни рими той постига в пейзажното стихотворение „Скица“:

Танцуват вълните, в кипежа си бесен
заливат скалистия бряг,
замират. . . , отново с нечувана песен
стихийно се пускат във бяг.

Танцуват вълните и мигом проблясък
разведря небесния шир,
обсипва с елмази прибрежния пясък
и в миг ги събира подир.

Танцуват вълните, а хладната есен
пилеес умрели листа,
те чезнат незнайни с молитвена песен
и сливат се с нея в нощта.

Прелюдия тиха, разсипани трели
на флейта отлитат в нощта.
Танцуват вълните, а листи умрели
небрежно пилеес смъртта.

Н. Вапцаров,

ученик от II кл. на Морското
машинно у-ще във Варна

Това стихотворение разкрива една негова характерна черта — чувството за голяма вискателност към литературния труд. Дълго и упорито той работи върху всяко стихотворение, създава по няколко варианта. В някои от тях той изхвърля отделни куплети от първия текст, в други дадени строфи и образи заменя с нови, преработва ги, докато намери най-подходящия образ или дума, с цел за донясняване на идейния замисъл или за езикова точност и благозвучие.

Първият вариант на „Скица“ се намира в малкото тефтерче (Бан-

ско), където само първият куплет е същият по текст от дадения, а вторият и третият куплет са преработени. За последен куплет на стихотворението той е написал два варианта, но веднага ги е зачеркнал, защото не са му се харесали. Навярно при преписването в тетрадката по смятане по-късно го е съчинил, но и вторият вариант не е задоволил поета, защото пак го преписва на чисто в синята морска тетрадка, където е заменил няколко думи. Едва в този завършен вид Вапцаров изпраща стихотворението „Скица“ в литературното списание за ученици от средните училища „Българска реч“ и то е напечатано в кн. 6 от март 1928 г.

Последното от най-ранните стихотворения на морска тема — четвъртото в тетрадката по смятане — е „Опростих се с либе синеоко“, написано в духа на Яворовите „импровизации по народна тема“.

Майката на поета Елена Вапцарова в своите спомени разказва: „Никола замина за Варна след ваканцията възмъжал, укрепнал физически и духом. Заночнаха да идват пак неговите скъпи, пълни с дълбоко съдържание писма. . . Поезията все пак го увличаше неудържимо и по подражание на Яворов той написа стихотворението

Църно море, църна орисия,
първо либе, първа гиздосия. . .
Два са врага, два душмана люти. . .

Тогава той вече беше залюбил морето и понякога в късна нощ, когато моряците спели, той излизал на брега да наблюдава как лунните лъчи се оглеждат в морето.“ (Елена Вапцарова, „Спомени за моя син“, НМ, 1960, стр. 108.)

В ръкописа то има следния текст:

Църно море, църна орисия,
първо любе, първа гиздосия.
Майко моя. . . , кажи що да сторя,
със два врага как ли ще се боря?

Моряшкият живот и шестгодишната училищна дружба, техническото образование, годините на остра стопанска криза бяха направили възпитаниците на ММУ младежи разумни, честни, трудолюбиви, смели, с развито чувство за другарство, въпреки че повечето от тях не бяха станали комунисти, а гледаха как без големи компромиси на съвестта да си намерят място в тежките условия на тогавашната действителност. Те обичаха Вапцаров истински, безкористно, още тогава личеше, че са готови с всичко да му помогнат, с риск даже да си напакостват. Чрез тях той узнаваше къде има свободно място за техник, казваха му от кого зависи назначаването, препоръчваха го на техническия ръководител, макар че знаеха добре политическите убеждения на Вапцаров.

По-късно, скоро след нашето запознаване, Кольо ме запозна с Йосиф Рангелов, Емил Попов, Христо Минев, Петър Петров, Халей Чушков, Стойо Стойков, Кольо Василев, Иван Чучков, Страшимир Евстатиев, Иван Добрев и още много други. Правеше ми впечатление,

че вървейки по улицата с Кольо, ако той забележеше някой бивш съученик или пък ако него някой го извикаше „Моряка“, още отдалеч двамата другари се затичваха един към друг, прегръщаха се и се разцелуваха, което не бе присъщо за мъжете, особено за моряци. След първите въпроси, къде работят, по какъв случай са в София и т. н., решаваха вечерта да се съберат в някой по-скромен ресторант или кръчма, за да си приказват от душа за „старите бойни години“. Обикновено на срещите в ресторанта се събираха по няколко души съученици. От разговора им научавах, че този, който узнае, че Моряка е в София, съобщавал веднага това на тези, с които са имали връзка, и така всички идвали да се срещнат с него. При такъв разговор Кольо ги молеше да мълкнат, беше му неудобно да чува хвалебствия в негово и в мое присъствие. От разговорите им оставаше у мене впечатление, че службата във флота ги е сплотила в тясна дружба, която е укрепвала все повече през целия шестгодишен курс в Морското машинно училище. Какво е сплотявало младежите през тези години, Вапцаров добре е изразил в надписа на фотографията си: „Три години пишихме в сърцата си един на друг, но никой не знаеше, че там остана нещо неизлечимо.“

На моя искрен другар Кольо Василев

Н. Вапцаров⁴¹

На Халей Чушков при раздялата след свършване на обучението: „Спомен от онези дни, когато гладувахме и делихме братски късче хляб; от онези дни, когато мечтаехме за нещо светло, а ни очакваше може би ужас; от дните, когато бяхме на прага на нашата бленувана свобода, а може би щяхме да се изгубим в призрачната сянка на действителността.“⁴²

Първото, което ми направи впечатление, беше, че всички го наричаха Моряка — прякор, който и аз по-късно възприех. На въпроса, как са му намерили това име, обяснявах ми по различно. Едни казваха, че когато се разхождал покрай морето с един съученик през лятото на 1927 г., чули викове на плажа, където учениците от Втората софийска девическа гимназия се къпели и някое момиче започнало да се дави. Вапцаров се хвърлил веднага с дрехите и спасил момичето с риск да се удави поради неумението си добре да плува. С тази своя смелост той представил достойно възпитаниците на училището и получил всеобщо признание, че е истински моряк, даже и началството започнало да го нарича Моряка.

В архива „Никола Вапцаров“ при Института за литература, БАН, се съхраняват две отговорни пощенски картички от август 1928 г. изпратени до Вапцаров от спасената ученичка Веса Танева, която му съобщава, че са пристигнали на курорт в Галата: „Ще ми бъде много приятно, ако се видим в неделя. . .“

Други разказваха, че го наричали отначало така на шега, понеже през първата година никак не приличал на моряк. Той имал малък недостатък, при маршируване премятал левия си крак встрани, нарушавал правилната маршировка в строя и затова фелдфебелът го отделил

¹ Фотокопие във Военноморския музей — Варна.

² Сб. „Никола Й. Вапцаров“, БАН, 1959, с. 52.

да марширува сам по-дълго, за да добие военна стойка. Когато питах Кольо кое е вярно, той отговаряше: „И едното, и другото.“ А за Кольо неговите съвипускници бяха Чушката, Рангела, Чолака, Чучката, Куршума, Миньо, Стойко и т. н.

Както стари бойци, участвували във войната, обичат да разказват случки на героизъм, изпитание, другарство и др., така и бившите моряци при всяка среща преразказваха спомени от Машинното училище, които аз бях запомнила вече наизуст.

Другарите на Вапцаров бяха дълбоко убедени, че техният Моряк е голям поет, но че някои ограничени специалисти не могат или съзнателно не искат да признаят неговия огромен талант. Даже за тази несправедливост понякога обвиняваха и се сърдеха на Кольо, задето е прекалено скромен и не умее да изтъква способностите си.

В такива моменти те започваха да рецитират куплети от „Марш на 26-и випуск на МУ“:

Душите ни са буря, ураган
и буря ний ще търсиме во век;
в моретата, далеч от родний брег,
в водите на безкрайний океан.

Кольо веднага ги прекъсваше, молеше ги да млъкнат, но те упорито продължаваха:

...
Развейте стяг, развейте боен стяг —
напред, тиранът може би ни чака!
И първи ний ще влезем във атака
с торпеден бой, с стихийен мощен бяг.

Изпълнили обета си синовен,
ще срещнем с песни родния ни бряг
на мачтата с победен боен стяг,
заглушени от поздрава топовен.

А може би не ще се върнем вече. . .
безгробна смърт е нашата съдба,
с стихийната безпомощна борба —
безгробна смърт от родний край далече.

А нейде там, към нашата родина,
ще носят коба ято бели чайки
и вместо плач на наште клетки майки
оплаче ще ни парната турбина. . .

— Краят му бил много тъжен — възмущаваша се те. — А кой по-добре от нашите поети е писал за моряка, за това, което мъчи неговото сърце, кажи де, Морски, щом не ти харесва твойт марш? Да, господа, няма по-хубаво от морето!

— Виж, тука съм съгласен, че най-прекрасното нещо на земята е морето! — отговаряше Вапцаров.

Спомнях си за трагедията на моряците от кораба „Варна“, погънал в Мраморно море. В тяхна памет Вапцаров написва импресията „О-в Мармара“, когато параход „Бургас“ през май 1932 г. по своя курс навлиза във водите на Средиземно море, на който около един месец Вапцаров и Чушков работат като стажант-механици.

„О-В МАРМАРА

Ти ли си, Марма? Малко е меко твоето име, малко е ласкаещо и топло, като че ли ласка на южна любов. Ти ли си, Марма? А защо името ти свива болно всяко българско моряшко сърце? Затова ли, че по на север останаха те, за да не се върнат никога вече? За да не чуят никога яростната симфония на Черно море, да не чуят никога неговата песен, която събира акордите на далечните степи и легендата на родния Балкан? Ти ли си, Марма? Ние пристигнахме и над нас почна дъжд. Марма, това са нашите сълзи. Отгоре пъплят облаци. Марма, това е черната скръб на сърцата ни. Отдоле морето почна глухо да шуми: Марма, това са ударите на тимпаните от „Коль Славенъ“. Марма, някога в някоя нощ, когато мине български кораб, не излизат ли те, с зелени светящи очи, устните им не целуват ли малкия флагшток, много ли са тъжни, много ли скърбят за своето родно море? Марма, Марма. . .“ (За първи път импресията е напечатана в сп. „Морски сговор“, 1933, № 10, по случай годишнината от загиването на „Варна“ в Мраморно море.)

Съвипускниците на Вапцаров често декламираха стихотворението „В кубрика“.

В кубрика цигарите димат. . .
Безпомощни, печални силуети,
ний търсиме, душите ни са взети.
Димът чертае мрежа къдрав път
кат' синята повърхност на морето.

Един фенер със някаква решетка
едва гори. О, болна светлина! . . .
Та можем ли във тази мрачна
да найдем тука тая обща клетка
на птицата със сините крила?

Скръбта гори. Цигарите-светулки
проблясват сред тютюнева мъгла.
Обори някой тягостно глава,
а фалините свирят като цигулки
под вятъра на нашите тегла.

Един фенер със някаква решетка. . .
Разбили бяхме маската му зла.
Та нам ни трябва силна светлина
да найдем в мрака тази обща клетка
и птицата със сините крила.

Това стихотворение имаше и друг вариант, защото след рецитирането му някой от присъстващите добавяше друг куплет, като

А ето оттатък Влахия е близка!
Безчувствени само Дунав ни дели
от таз страна на хубави жени,
където всяка огнено притиска. . .

Действително това стихотворение има два варианта. Куплетът за Влахия влиза в стихотворението „В кубрика“, написано от Вапцаров през февруари 1930 г. в Русе, където той е бил на практика на кораба „Беломорец“. А стихотворението „В кубрика“ под заглавие „Жажда“ е написано точно след една година, на 23 февруари 1931 г., само че на кораба „Камчия“. Двете стихотворения показват как постепенно се изменят наблюденията на Вапцарав върху живота, как той търси да открие причините за мъчителните явления в заобикалящата го действителност и силите, които биха направили живота по-смислен и красив.

Интересен е поводът за написването на окончателния вариант на това стихотворение. За него разказва Димитър Моллов (сб. „Никола Й. Вапцаров“, 1935, стр. 98):

— Моряк, кога ще напишеш нещо за нас бе? — подкачаше го Пировски, възпитаник на „специалните школи“, от екипажа на „Дръзки“, наш съквартирант,

— За кои вас, по-специално за тебе ли искаш?

— За нас, тия в кубрика. Така да ни опишеш — как пушим, как приказваме, как мръзнем. . .

— И как се не мием по цели седмици? — допълваше Вапцаров.

— Пък и това пиши.

— Веднага ли искаш или как, а? — отговаряше Вапцаров и се смееше от все сърце.

Вапцаров не устоя на искането на Пировски, а то бе желание на всички, и написа. По-късно озаглави стихотворението „Жажда“, но на листчето ние бяхме му сложили заглавие „В кубрика на „Камчия“ за по-голям ефект. Той ни бе позволил да го препишем, а Пировски сияеше от радост. Не остана угъл на флота, който да не обиколи, четеше го по няколко пъти пред всеки срещнат из района и повтаряше:

— Чете ли го? За нас пише, в кубрика, на чети: „Разбили бихме маската му зла“.

— На кое бе, Пиро, на фенера ли?

— Не на фенера бе, друго искам да каже, за живота било.

Спомнях си за прощалния банкет, за речта, произнесена от Вапцаров, за участието му в юбилейния сборник на ММУ с есето „Спомени от миноносците“, случки от екипажа на миноносца „Дръзки“, за изпращането му на гара Варна и т. н. Но и в тези вълнуващи часове на раздяла с другарите неговото романтично въображение лирично се прощава с морето. Той написва импресията „Черно море“.

„Защо не ме люлееш, защо не гърмиш, защо не счупиш мачтите? Аз искам за последен път да изпитам силата на твоята стихия, искам

последен път да ме покръстни с бурята, която жадувахме с моите другари. . .

Искам, защото може би няма да те видя никога, искам, защото може би няма да те видиме никога. . . А обичаме те, Черно море. Обичахме волната ти песен, която никога няма да загълхне в душите ни; обичахме твоя син простор, обичахме тихото спокойствие, смълчано над своята тайна; обичахме бурята ти; обичахме белите ти чайки, зареяни без път; обичахме твоята многоликост.

И ето погледът ми за последен път се къпе в тебе, там, където не се вижда никакъв бряг.

Прощавай, мое хубаво родно море!“

Един етап от ранната младост на Никола Вапцаров е завършен. Трудовият му живот започва като огняр, а след няколко месеца, на 8. VII. 1932 г., като машинен техник в Анонимното акционерно дружество „Българска горска индустрия“ в с. Кочериново.

Стреми се да свикне с монотонно бедната духовна обстановка. Понякога през свободното си време и в неделя отива в Горна Джумая (сега Благоевград) при своя приятел от детинство доктор Герасим Чочов да се види с приятелката си Ана Мицова и с някои познати и близки студенти. Запознава се с бъдещата си съпруга Бойка Димитрова. Но „налегнала го е една особена пустота. Дълбоко, някъде в подсъзнанието, става някаква борба. Но външно, като че ли всичко дреме. . .“¹ — споделя с майка си Елена Вапцарова в едно писмо от 29. IX. 1932 г.

Душевните терзания не идват от условията на неговото битово съществуване. На всички близки и познати е правило винаги силно впечатление, че Вапцаров чувствава отвращение към еснафското, потребителското отношение към живота. Вътрешната борба го терзае от мисълта, че това, което е написал досега, другите вече са го казали много по-добре от него, че съзнава своята ординерност. А истинският творец трябва да живее със съвременността, че „всяка проява в областта на изкуството е продукт на социалните условия от дадена епоха“ (из доклада му „Романтизъм“).

Той вече добре е опознал суровата действителност, разбити са илюзиите му на абстрактния революционен възторг, обогатени са философско-естетическите му възгледи и крайно време е да намери своето място в живота, да си създаде свой стил, своя новаторска поетика. . . да превърне в лиричен образ шума на машината, нейното желязно сърце да „припява и навява топла вера“, а бурята на морето да бъде в неговото творчество един образ на свобода и обновление. . .

Темпераментната му натура и социалният оптимизъм в развитието на живота надделяват над творческите му търсения и съмнения и насочват литературните му стремежи към обществено-културна дейност.

На 4 септември 1932 г. в читалище „Съгласие“ на Горна Джумая изнася доклада „Морето“ (очерк из мировата литература).

В доклада „Морето“ Вапцаров се обръща към своите слушатели: „Целта ми ще бъде да пробудя тази любов и във вас, тези, които са

¹ Писмото се съхранява в Института за литература, БАН.

**В МОРСКОТО МАШИННО УЧИЛИЩЕ УЧИ И НИКОЛА ЙОНКОВ ВАПЦАРОВ,
ВИПУСК 1926 г., МОРЯКЪТ ПОЕТ И РЕВОЛЮЦИОНЕН ДЕЕЦ НА БКП,
РАЗСТРЕЛЯН ОТ ФАШИСТКИТЕ ИЗВЕРГИ ПРЕЗ 1942 г. КАТО ЧЛЕН
НА ВОЕННАТА КОМИСИЯ ПРИ ЦК НА БРП, СЪТРУДНИК
НА АНТОН ИВАНОВ И ЦВЯТКО РАДОЙНОВ**

През януари 1942 г. Вапцаров е изпратен от Военния център при ЦК на БРП да установи връзка с партийното нелегално ръководство във Варненски окръг. Тук Вапцаров се снима за последен път. Военният на снимката е съвпусникът на Вапцаров Халей Чушков. Морякът е възпитаник на ММУ, с чиято барета се е снимал Вапцаров

Никола Йонков Вапцаров (в средата) с другари, съученици и моряци на миноносец „Дръзки“

го видели малко и не са почувствували тъй осезателно неговата многолика красота. А в онези, които не са го видели, да събудя стремеж към него. . .“

Вапцаров прави анализ и обобщения на творчеството на забележителни автори, писали за морето и морските хора.

Наред с лиричните изповеди, великолепно описаните морски пейзажи и дълбокото психологическо проникновение в душата на моряка в доклада „Морето“ Вапцаров чувства бурята не само по себе си, а като поетичен образ за нещо революционно: „Винаги най-подходящата дълбочина в символистично отношение на свободата е била бурята, бурята на Прометей, бурята на Фауст, бурята на Манфред. И не само в сценично отношение, бурята сама по себе си представлява едно освобождение — трясъкът, този невъобразим гибелен шум, не изразява ли борба, борба със старото, борба с вечните компромиси на живота, борба с етикетите и суровите догми, борба за нови хора, нови устои, нови форми на живот! . . .“

Той е усвоил великата истина, че трябва да живее в търсене на щастие за хората и с това да намери своето щастие и достойно място в живота. Артист и режисьор е на самодейния театър във фабриката, изнася сказки и доклади, председател е на профдружеството, оженва се, влиза в редовете на Българската комунистическа партия.

На майка си Елена Вапцарова в едно писмо от 15 март 1934 г. разказва: „Сега небето ни е ясно и животът — тих, спокоен, такъв, какъвто го искаше ти. Аз съм на работа и ти пиша, а машината шуми — това не е шум, а песен на творчество и сила.“

През 1935 г. Вапцаров опитва силите си в социалната драма. Написва пиесата „Вълната, която бучи. . .“. Не случайно Кольо сложи това заглавие на пиесата. Той се възхищаваше от прочутата картина на Айвазовски „Деветият вал“, репродукция от която беше виждал един път в ателието на художника Константин Щъркелов. Както е известно, в картината художникът маринист е изобразил онзи момент, когато жестоката буря е утихнала и на хоризонта засияват първите лъчи на слънцето. В упорит бой с морската стихия моряците са преживели страшни изпитания, те плават само върху останалата част от мачта, но макар и изтощени, с вдигната червена кърпа (вместо флаг) посрещат радостно настъпването на новия ден. Също не случайно Борис Попов, баща на главния герой в драмата Андрей, е бивш капитан на кораб, уволнен някога за бунтарските прояви на сина си. В пиесата продължава идейният спор между бащата и сина. Бащата е готов да прости революционните идеи на Андрей, да го приеме пак след дългото му отсъствие в своя дом, да поеме издръжката му, стига той да забрави борбата, да се занимава само със скулптурата си.

В края на пиесата Андрей Попов е в размисъл:

— Деветият вал? . . . Деветата вълна? . . . Иде като мене? . . . Не, аз не съм деветата вълна. Аз съм само един предвестник — талаз, една малка вълна, която иде преди нея. Но чува се някъде нейният шум. Шумът на вълната, която бучи. . . На вълната, която иде! . . . Деветият вал! . . . И тогава, татко, „гнилият кораб“, „корабът на плъховете“, няма да удържи нейния удар. Компромисът сам по себе си ще стане излишен. . . Сега до виждане! . . .

Така в непрекъснат труд, с вълнуващи открития или неудовлетвореност от себе си и в светли минути на радост от извършената работа минаваха дните и месеците на поета новатор, свързан с морето и машините с милиони невидими нишки, които вибрираха до болка в сърцето му. . .

Големият брой стихотворения, написани в Морското машинно училище, докладът „Морето“, драмата „Вълната, която бучи. . .“ и други творби от ранното творчество на Вапцаров, наситени с любов към родината, с вяра в смисъла на живота, великолепните му морски пейзажи, лиричните му изповеди, интересът към съдбата на отрудения човек отрано очертаха неговата индивидуалност и съвсем естествено се вляха в зрялото му творчество, в „Моторни песни“.

Като еманация на всичко изживяно досега Вапцаров написа стихотворението „Писмо“ („Ти помниш ли морето и машините“). Това е една ликуваща поема на бореца комунист, който сблъсква миналото с новото, но вярата в морето, машините и живота вдъхновено и органически го свързва с трепетното предугаждане на победата на комунистическата правда:

Да знаеш ти живота как обичам!
И колко мразя
        празните
                        химери. . .

Приятелските връзки на Вапцаров с много възпитаници от Морското машинно училище продължиха до края на живота му, което е отразено в няколко фотографии и автографи на стихосбирката „Моторни песни“. А с някои дружбата му продължи и като семейни, ходехме си на гости, излизахме заедно на разходка, на ресторант. По време на своята нелегална дейност като пръв помощник на полковник Цвятко Радойнов, ръководител на Военната комисия при ЦК на БРП, през зимата на 1941—1942 г. Вапцаров използваше техническата работилница на Емил Попов за конспиративни явки и срещи. Затова подарената на Емил Попов стихосбирка „Моторни песни“ е с надпис: „На Емил и Ачето приятелски спомен. Н. Вапцаров.“

Съвипусникът му инженер Иван Чучков помогна на Кольо през 1938 г. да постъпи на работа в Софийския екарисаж — работа, много по-лека от огнярската в БДЖ. Автографът на „Моторни песни“ гласи: „На Чучката и Маничка с най-добри чувства. Н. Вапцаров.“

Няколко фотографии от Морското машинно училище са запечатали дружбата на Вапцаров с неговия съвипусник капитан I ранг Георги Куршумджиев. На него българското литературознание дължи съхраняването на ръкописа на известната реч на Вапцаров, произнесена на прощалния банкет в ресторант „Грозд“ при завършване на учението на 26-ия випуск на ММУ през 1932 г.

На Куршумджиев Кольо е надписал „Моторни песни“: „На Куршума за стари бойни спомени. Н. Вапцаров.“

Особеното в тези екземпляри е, че Вапцаров е поправил коректурните грешки на всички стихотворения, а не само на „Любовна“, както е при другите екземпляри. А в ъгъла на задната корица Кольо е напи-

сал адреса на квартирата ни в София: „11 август“ № 7, София, Н. Вапцаров.

През зимата на 1941—1942 г. Вапцаров ходи на два пъти във Варна по нелегална работа. През свободното време той веднага потърсва своите приятели от ММУ, които живеят и са на работа в града. Оттогава са запазени две фотографии: на първата Никола Вапцаров е на разходка из Морската градина заедно с Халей Чушков, а втората фотография е в началото на януари 1942 г. на стълбището на една къща. Дълбоката си любов към българския флот Вапцаров е изразил, като се е фотографирал с моряшка шапка на главата. Това е и последната снимка на Кольо, направена на свобода. На 4 март 1942 г. той попада в ръцете на полицейската инквизиция.

Животът безпощадно подложи Вапцаров на най-тежки изпитания — болест, безработица, смъртта на детето ни, арести, нечовешки жестоки инквизиции, — но и в последните му мисли и чувства, преди да затвори очи, образът на бурята намери художествено изпълнение:

Но в бурята ще бъдем пак със тебе,
народе мой, защото те обичахме!

14 часа, 23. VII. 1942 г.

МОРЯШКИЯТ ПРОЦЕС

Спомени на Ламбо Теолов,
випуск 1929—1935 г.

Постъпих в I курс на Морското машинно училище в края на август 1929 г. и бях уволнен, разжалван и осъден на смърт заради нелегална комунистическа дейност през февруари 1934 г.

Още в I курс на Морското машинно училище прогресивно ориентирани ученици по инициатива на съученика Никола Демирев започнаха да се сближават. Към края на I курс на училището (1930 г.) ние вече бивахме редовно информирани по много въпроси, които нашата преса и партията поставяха. Често разговаряхме помежду си върху събитията.

През учебната 1929—1930 г. от I курс се бяхме обособили в една група Н. Демирев, Любен Томов, Н. Тонев и аз. Демирев ни даде да разберем, че има познати студенти и ученици в града и че можем да ходим през време на отпуските у тях и да четем наша преса и литература и да разискваме по редица политически въпроси. Помня, че ходих в един студент, а по-късно и в един ученик, който се казваше Любен Мирчев и от когото взех книгата „Беседи с учителя по философия“.

Демирев носеше в училище литературния орган на нашите писатели „РЛФ“, донесе стиховете на Смирненски и др. Всичко това минаваше от ръка в ръка и жадно се поглъщаше.

Аз вече знаех, че в града в марксистически кръжоци се изучава политическа икономия. Дори си набавих един екземпляр от „Развитие и гибел на капитализма“ (прочутата тогава т. нар. „Азбука на комунизма“), запознах се с нея и я дадох на Л. Томов. Фактически още в края на 1930 г. ние бяхме оформена комсомолска група в нашия I курс на Морското машинно училище.

През втората година на нашето обучение — учебната 1930—1931 г. — ние вече започнахме да споделяме своите разбираня и с някои честни съученици. Скоро те станаха наши съмишленици. Между тях бяха Злати Боев, Тодор Къндев, Минко Стойчев и др.

В курса настъпи рязко класово разделение. На единия фронт бяхме ние, комсомолците и нашите съмишленици, всичките синове на бед-

ни родители — работници, селяни, интелигенти. Ние бяхме огромното мнозинство, а на другия фронт бяха трима-четирима генералски и офицерски синчета и техните подхалими.

Поведохме борба срещу военизирането на училището (лозунгът беше „Ние сме дошли да ставаме механици и капитани на кораби, а не военни офицери!“). Под този лозунг в нашия курс бяха проведени няколко акции в знак на протест срещу опитите на доведените в училището юнкери да въведат солдафонски ред. Целият курс отказа един неделен ден да излезе в отпуск. В курса се четеше книгата на Ерих Мария Ремарк „На западния фронт нищо ново“, в която жестоко се бичуваше солдафонщината. Книгата оказа голямо влияние за повишаване антивоенното настроение в класа. В тази борба беше въвличен целият курс и паралелно с това се водеше и остра разобличителна работа срещу подхалимите, шпионите и доносчиците.

Веднъж една група от 12 курсисти отказахме обяда в знак на протест срещу лошия хляб. Дежурният офицер веднага докладва на началника на училището. Бяхме строени пред неговия кабинет. Трябваше да бъдем наказани като подбудители. Началникът изгледа кръвнишки всички ни човек по човек и накрая ни заяви, че за гладен бунт трябва да ни съдят, но той ни прощава, понеже сме млади. (Неговата щедрост идеше от това, че между бунтовниците бяха и двама генералски синове.) После ни разказа, че преди години (през 1924 г.) в училището имало също такъв бунт и заради това в дъното на столовата на стената било нарисувано голямо черно петно. „Пазете се да не направите и второ черно петно на училището! — предупреди ни началникът. — Знаем, че между вас има заблудени хора с комунистически идеи и ако те не се осъзнаят, ние ще ги поставим на мястото им!“ При тези думи той погледна към мястото, където стояхме аз и още един другар. След тази акция при мене дойде един съученик (Иван Генов) и ми каза, че на него било възложено да ме следи. Същата задача имали още двама доносчици от нашия клас. Благодарих му за приятелските чувства и му препоръчах да ме следи, ако иска да си губи напразно времето, тъй като аз не се занимавам с конспиративна дейност. За това предупреждение после аз държах сметка.

Всички тези събития станаха през пролетта на 1931 г., когато ние се готвехме да влезем в последния (трети) теоретичен курс, т. е. щяхме да бъдем „най-големите“ в училището.

Все в този период Н. Демирев ми съобщи, че в училището има и други наши хора, а в III курс има училищно ръководство за „нашата дейност“. Тъй като горният курс излизаше на практика, на нас ни се полагаше да поемем ръководството в училището. Трябвало да се видим кои сме и колко. От този момент на мене ми бе казано ясно, че съм организиран комсомолец. (По-късно, към 1935—1936 г., при новия курс на партията ЦК определи членството в комсомола като членство в БКП. От 1931 г. се води моето членство в партията.) От пролетта на 1931 г. до пролетта на 1932 г., когато завърших теоретическия курс на училището и излязох на практика в поделенията на флота, аз се чувствавах организиран комсомолец в училището. Четях редовно, повечето въвн от училище, легална партийна литература — вестниците

„Ехо“, „Поглед“, „РЛФ“. Ходех в квартирата на един студент и един ученик, откъдето вземах вестници и литература. Беседвахме и спорехме по редица актуални въпроси на политиката.

През юни 1932 г. завърших теоретическия курс на Морското машинно училище. След матурата бях изпратен на практика в поделенията на флота, който във връзка с ограниченията на Ньойския договор се наричаше Морски полицейски сили. Престоях кратко време в Портова рота, докато получа разпределение в техническо поделение на флота. По-късно последователно бях изпратен при дизела на Флотския арсенал, в Минна рота и накрая на миноносца „Смели“ като заместник-механик на кораба.

Докато бях в Портовата рота задачи по специалността още няхах. Няхах и комсомолска връзка. Попадна ми отнякъде романът на М. Горки „Майка“ и аз го предавах за четене на моряци и стажанти и после беседвах с тях. Този забележителен роман оказа видимо влияние върху моряците. Помня такъв случай. След победата на нашата партия в общинските избори в София и след другите политически успехи на комунистите командването на флота изпадна в паника и както става в такива случаи, вместо да изпише вежди, то си извади очите. Заговори наляво и надясно за комунистическата опасност, започна да гони моряците на „бойни учения“ в района на Индустриалния квартал. Дори се заговори за подготовка за въстание в града от комунистите и работниците. Вместо да стресне моряците, тази бясна кампания на флотското ръководство ги радваше. „Боят се, значи наистина комунистите имат успех!“ — разсъждаваха моряците. Ние също им помагахме според силите си да разберат ставащите около нас събития и подготвяната срещу СССР интервенция от страна на империалистите.

През юли 1932 г. установих комсомолска връзка с Н. Демирев. Организирахме четене и разясняване на брошури и материали срещу войната. В тях се изясняваше защо империалистите така горещо ухажват България и специално Варненския залив. На езерото във Варна преди година пристигна „на гости“ италианска въздушна ескадрила, командувана от адмирал Бадолио. Сега, през 1932 г., редом с нашите кораби на военния кей на Варненското пристанище бяха пуснали котва няколко военни кораба на Английската кралска флота.

Почти за всички моряци беше ясно, че се подготвя война, интервенция срещу първото свободно отечество на работниците и трудещите се от цял свят. Незавидна роля в тая голяма игра определиха и на нашата страна, и на нашия нищожен флот. Те не знаеха обаче какво мисли българският народ, какво мислят българските моряци!

В навечерието на 1 август 1932 г. — деня, определен за борба срещу войната и интервенцията срещу СССР — флотското командване засили караула, пусна увеличени патрулни единици за обход във района на казармите. Задачата бе да се осуети всякакъв опит за акция от страна на работниците от града. Ако някой се опита да разлепи позиви или да окачи червено знаме, да се арестува и да се доведе в караулното помещение. Такава бе заповедта по караула.

И въпреки засиления и непрекъснат патрулен обход на моста към

Аспарухово пред главния вход на флотските казарми срещу 1 август 1932 г. бе окачено голямо червено знаме от работниците. Късно сутринта по заповед на дежурния офицер знамето бе „арестувано“ и пред учудените и възхитени погледи на моряците бе затворено в караулното. Въпреки бесните усилия на дежурния офицер да разкрие при дежурството на кой патрул е било окачено знамето, резултат нямаше. Всички дежурни през тази нощ получиха наказание по два наряда без градски отпуск.

През същия месец август 1932 г. имаше още една борческа проява на моряците от флота, организирана от комсомолците.

В столовата, където се хранеха всички моряци от поделенията на флота, даваха невъзможно долнокачествена храна. Обикновено нещо беше на моряците да се дава рибена чорба, пълна с пясък и водорасли, или ядене от престаряла бамя с дълги конци, което моряците наричаха „стирка чорба“. (Стирки на кораба се наричаха дълги бърсалки от разплетени конопени въжета, с които се миеше палубата.) В случая, за който разказвам, ни беше даден булгур, пълнен с буболечки. Моряците говореха, че свареното жито с буболечки било от мелницата на интенданта на флота (лейтенант Павлов), който, вместо да го изхвърли, то закупил за храна на моряците. Всички моряци в столовата (над 200 души) като един захлупиха купичките и отказаха да вземат храната. Дежурният офицер по флота пристигна разярен в столовата и изкрещя: „Стани! Мирно!“ И после заповяда: „Който отказва храната, да излезе крачка напред!“ Настана мъртва тишина. Никой не излизаше. До мене стоеше висок мургав школьник. Спогледахме се и двамата едновременно направихме крачка напред. Тутакси след нас изтрополиха 200 моряшки крачки. Страхът беше победен. Дребната куклена фигура на дежурния офицер (беше мичман Жребечков) се изгуби сред моряшката вълна. Офицерчето се изплаши, изтича до вратата на столовата и взе да свири с полицейска пищялка. Целият състав на караула дотича с натъкнати на пушките щикове и с показалци на спусъка.

Дежурният офицер извади сабята си и закрещя: „Всички навън, строй се в две редици!“ Излязохме на плаца пред столовата, строихме се и започнаха на гладен стомах изтезанията: „Легни, стани! Лицева опора!“ Който не лягаше добре или беше капнал от умора, получаваше удари с опакото на сабята. Беше вечер, смрачаваше се. Когато всички съвсем капнахме от умора, изсвири железничарска свирка и в района на флота лашнаха влакова композиция с дебели дъски за нуждите на флотската корабостроителница. Дежурният офицер заповяда да се разтоварят вагоните. „Който се откаже от работа, ще отиде в ареста“ — предупреди той. Ние с мургавия школьник се оказахме съседни. Договорихме се да предадем по редиците: „Напушай работа! Крий се в тъмнината!“ След две минути около вагоните нямаше вече жива душа. Ние с моя приятел старателно носехме една талпа, когато пред нас изскочи иззад вагоните дежурният офицер и кресна: „Къде са моряците, защо не разтоварват?“ — „Не знаем, ние работим“ — беше нашият отговор. Той обаче долови тържеството в нашите гласове и побесня, замахна със сабята си към мене и хукна към караулното. След малко тръбата свири „сбор“.

Стомашните терзания от глада през тази нощ се изкупуваха от ра-

достта за победата. За първи път почувствувах силата на единния моряшки колектив и безсилието на командването.

Седмица след горната акция при мене дойде един стажант от „специалните школи“ — слаб, висок, малко прегърбен, мургавочерен, със сухо скулесто лице и гърбав нос. Познах веднага другаря от гладната акция. Беше Георги Стойков Вълев, стажант от „специалните школи“, родом от Троян. Заговорихме като стари познати. Той ми каза, че във флота има създадени амиядки (т. е. комсомолски) и че той знае за мене от моя другар Никола Демирев. След това ми възложи да установя връзка с Минната рота (първоначално с Никола Хр. Петков от Морски специални школи (МСШ), а по-късно с Митьо Иванов — моряк кормчия); уреди ми среща с Николай Бояджиев за връзка с МСШ, със свързочна група чрез А. Цанев; с Флотския арсенал — К. Парашкевов; с миноносците и Портова рота. По-късно Н. Демирев ми поясни, че досега той държал тези връзки с поделенията на флота с помощта на Вълев, но тъй като сега Вълев се уволнява, а той (Демирев) има друга задача, отначало (до уволнението) ще поддържам връзки с Вълев, а после с него.

Това беше нова, непозната за мене работа. Трябваше ние чрез връзките за поделенията да предаваме указанията на нелегалното централно флотско ръководство за организиране на акции, за разяснителна и просветна работа сред моряците, за разпространяване на книги, брошури и вестници. Никакви „частни“ връзки с наши хора от града не се разрешаваха. Указания, преса и литература получавах само чрез Вълев, а по-късно — чрез Н. Демирев.

Съвсем ограничен кръг другари имаха достъп до нелегалните партийни и комсомолски издания „Работнически вестник“, „Червено знаме“ и др.

След кратък престой на стаж в дизеловата централа на Флотския арсенал по мое настояване бях преместен на практика на миноносец „Смели“ като помощник главен механик на кораба. . . През есента и зимата на 1932—1933 г. корабът излезе на док за основен ремонт. Това улесняваше моята работа като организатор в поделенията на флота. Връзките станаха по-редовни.

Изострящата се класова борба у нас и грандиозните успехи на строителството на социализма в СССР оказваха силно политизиращо въздействие върху моряците. Нашето ръководство се стремеше да обхване и да направлява този подем на моряците. Книгата на Джон Рид „Десет дни, които разтърсиха света“, „Желязната пета“ на Джек Лондон, „Цар въглен“ на Синклер, речите на Литвинов в Бон и Женева, речите на народните представители на РП Ат. Ненов и Г. Костов, антирелигиозни книжки, вестниците „Ехо“, „Поглед“, „Жупел“, „РЛФ“ минаваха от ръка на ръка, жадно се поглъщаха от моряците и повдигаха градус на революционния кипез сред тях, който и без това беше твърде висок.

Ставаха нелегални сбирки около котлите на дестилаторното отделение, под стапелните шейни на хелинга, между блоковете на кея, в арсенала, в кубриците и каюткомпаниите на корабите. Събрахме се веднъж да четем доклада на В. Молотов за първата петилетка на СССР в каюткомпанията на учебния кораб „Камчия“. На кораба служеха старши механиците от Морското училище Ил. Попилиев и Методи Мута-

ГОЛЯМА РОЛЯ В НЕЛЕГАЛНАТА АМИОРГАНИЗАЦИЯ ВЪВ ФЛОТА
1931—1933 г. ИГРАЯТ ВЪЗПИТАНИЦИ НА МОРСКОТО МАШИННО
УЧИЛИЩЕ

ЧЛЕНОВЕ НА ОБЩОФЛОТСКИЯ РЪКОВОДЕН КОМИТЕТ

Асен Иванов Стоянов, випуск 1928 г.,
ръководител

Илия Иванов Попилиев, випуск 1928 г.,
помощник-ръководител

Трифон Рачев Трифонов, випуск 1928 г.,
едни от основоположниците на органи-
зацията

Ламбо Теолов (правият) и Никола
Демирев

фов. Командир на кораба беше лейтенант Рогов. Другарите разказваха, че веднъж командирът заварил едно както чете някаква книга за СССР. Другарят се смутил, а командирът го посъветвал да бъде по-предпазлив и такива книги да чете само у дома си.

Ние успешно разобличавахме проимпериалистическата и антисъветска политика на царското правителство тогава. През 1931 г. и лятото на 1932 г. във Варна пристигнаха на оглед „гости“ от Италия — самолетната ескадрила на адмирал Бадوليو и английска морска ескадра. За моряците стана ясно (с наша помощ) какви са тези „гости“ и че те изучават Варненското крайбрежие като евентуален плацдром за нападение срещу СССР.

На кораба „Смели“, на който служех, пълният състав на екипажа следваше да бъде към 30 души, а ние бяхме всичко 16—17 души. В скоро време целият екипаж без командирите, корабника и боцмана беше под наше влияние. За успешната работа на комсомолската група помогна и обстоятелството, че освен като помощник-механик аз бях назначен и като артелчик (закупчик) на кораба. Всяка вечер давах редовен отчет пред моряците в кубрика за разходваните средства за храна на моряците и за офицерския стол. Особено остро негодувание предизвикваше сред моряците нареждането на командира до подофицера да взема пари от моряшкия порцион, за да купува луксозни напитки и деликатеси за офицерския стол. Храната на моряците беше невъзможно лоша и еднообразна. Прословутата „стирка чорба“ беше във всекидневното меню, а също така и недоварен фасул и кашкави макарони.

При едно посещение на кораба от тогавашния началник на флота капитан I ранг Тошев екипажът на кораба се оплака от лошата храна и отказа да вечеря. Корабът се готвеше да участва в бойни нощни учения. Ние предложихме на началника да опита храната. Той дори не я погледна, започна да псува най-вулгарно, слезе бързо от кораба и нареди миноносец „Смели“ да не участва в ученията, а целият му екипаж да бъде снет на брега и да бъде арестуван. По-късно разгневеният началник поразмисли и вместо да арестува екипажа, наказва само командира на кораба.

Освен акции против тежката служба и разяснителната политическа работа, която обхващаше всички поделения на флота, в дейността на комсомола беше широко застъпена и просветната дейност чрез изградените във флота кръжоци. Много моряци комсомолци нарушиха принципите на конспирацията и започнаха чрез лични връзки да си доставят наша литература и вестници. По вечеринки и други срещи започна да се говори, че „флотът е станал червен“, че всички моряци са комунисти. Това изостри бдителността на врага. Военните и полицейските власти се опитаха да вкарат провокатори, да вербуват шпиони и доносници между моряците.

През зимата на 1932—1933 г. организирахме кръжок по политическа икономия. В него влизаха главно стажанти от МСШ. Занятията се водеха по време на неделна отпускане в квартирата на школьника Г. Овчаров (кв. „Пясъците“). В заниманията участваха Г. Овчаров, Н. Хр. Петков, М. Къосев, Филип Лилов, Н. Михайлов, А. Цанев, К. Парашкевов, Васил Панев, Стефан Радусhev. Ръководител на кръ-

жока бях аз. Четяхме и тъй вахме нашумялата тогава „Азбука на комунизма“ („Развой и гибел на капитализма“, струва ми се, от Бухарин).

В началото на август 1933 г. отрядът миноносци влезе във водите на Варненското езеро, пусна котва срещу водолейтище „Чайка“ и екипажите на корабите започнаха усилено да се готвят за предстоящите морски състезания. На 12 август 1933 г. към 7 часа сутринта на нашия кораб пристигна моторна лодка. От нея слезоха офицер и двама моряци с натъкнати на пушките ножове. Началникът на патрула слезе в каюткомпанията при командира на кораба. Командирът ме повика, изглежда ме многозначително и ми заповяда да отида с лодката до щаба на флота за някаква справка. Разбрах, че съм арестуван. Лодката мина след това край миноносец „Строги“, откъдето докараха арестуван стаянта от МСШ Стефан Радушев. Радушев беше дребен на ръст и когато слизаше по трапа в лодката, корабникът от техния миноносец го изгледа кръвнишки и му изрева в лицето: „Какъвто си дребосък, с един юмрук ще те убия. И ти ли ще ставаш червен комисар!“ Беше ясно за каква справка ни водят в щаба на флота.

Преди да излезем в езерото с корабите, аз научих за провала и арестите и попитах Н. Демирев не трябва ли да предприемем нещо. Той ми каза, че арестуваните моряци се държат добре и следствието е приключено. Нашата неопитност и вземането на желаното за действителност, прекаленото доверие в издръжливостта на другарите ни обрекоха на бездействие, парализираха ни.

Арестуваният заедно с мене школьник Радушев беше постъпил в МСШ от френски пансион, където го бяха направили религиозен. Когато дойде на нашия кораб, ние се сприятелихме и с помощта на научни книги успях да го направя не само безбожник, но и комсомолец. В началото на 1933 г. началникът на контраразузнаването във флота го повикал при себе си и му възложил да дружи с мене, да ме следи и да му докладва. Радушев се смутил от тази задача. „Помисли си и ела да ми кажеш!“ — казал му началникът и го освободил. След този разговор Радушев веднага дойде при мене за съвет. Посъветвах го веднага да приеме шпионската задача, а доносителите до началника заедно ще съставяме.

Бяха арестувани над 60 души от флота. По-голяма част от тях минаха през жестоки инквизиции и през септември 1933 г. следствието приключи и всички ни откараха в Окръжния затвор. В затвора др. Г. Костов от София бе натоварен да проучи провала и да ни подготви за процеса. Не след много обаче следствените органи се досетиха, че старите политзатворници могат да повлияят „отрицателно“ на младите моряци, и ни върнаха в специално подготвени арести в казармата на 8-и приморски полк, където по-късно се гледа и делото ни по „моряшката конспирация“.

В ареста започнахме трескава подготовка по процеса. От Варна партията изпрати за връзка при мене др. Атанас и Иванка Парашкевови, чрез които изпратихме за печат и разпространение апел от името на близките ни. Апелът съставихме с Н. Демирев и Л. Томов. Последният го редактира окончателно и го предадохме заедно със снимки на арестуваните.

Арестуваните моряци се подготвиха за процеса с повишено настро-

ение. Устрои се примерен процес в ареста, на който всеки се опитваше да се защити пред „съда“. Особено ободряващо ни подействува съобщението, че партията ни е изпратила безплатна защита — 14 видни адвокати начело със софийския адвокат комуниста Върбан Ангелов.

Нашите адвокати искаха да се провежда линия на колективна защита, а не да се защитава един подсъдим за сметка на друг. Разбира се, макар че всички моряци бяха съгласни с линията на защитата, начертана от партийните адвокати, родителите на някои подсъдими бяха наели буржоазни адвокати, които не приемаха такава линия. Адвокатът на Чимширов — либералът Ст. Пешев (един от създателите на ЗЗД) — в процеса на защитата принуди своя довереник Чимширов да се откаже от неговата защита. Частни буржоазни адвокати имаха и А. Цанев и Л. Томов.

В хода на процеса всички подсъдими се държаха достойно. Линията на партията беше изразена от подсъдимите в затвора, между които беше и Хр. Кърпачев. За „непристойно“ (разбирай достойно) държание пред съда всички подсъдими бяха изключени от няколко заседания на съда. От наша страна в знак на протест срещу грубото държание на съда обявихме гладна стачка. Когато на обяд донесоха храната, всички до един я отказахме.

Преди процеса в ареста някои другари се държаха много самотно и откъснато от колектива. На мене ми хрумна да се престоря на „разкалял се“ и да проверя дали някой от колебливите не ще ми се довери. Когато всички излязоха на разходка, в ареста останахме аз и др. Стефан Рачев. Доверих му своето намерение и когато другарите се върнаха, започнах „играта“. Завих се презглава, с никого не говорих до вечерта, а после заявих на всеуслышание, че пред съда ще си призная всичко. Сред другарите настана първо смут, а после избухна гняв. Аз се опитах да говоря „интимно“ с някои от „колебливите“, но нищо не се получи. Късно вечерта разкрих цялата игра на Н. Демирев и Л. Томов. Демирев ми каза, че можело да стане голяма беда, тъй като Попилиев искал през нощта да ме ликвидира като предател. След това шегата обходи всички, посмяхме се и констатирахме, че между моряците няма и не може да има предатели.

След тази случка ние започнахме подготовката на процеса. Установихме връзка с партията и партийните адвокати, написахме апела от името на родителите.

Въпреки известни различия всички подсъдими по моряшкия процес се държаха достойно пред съда, отричаха дадените с инквизиции показания при следствието. Накрая при прочитането на присъдите Хр. Кърпачев, който бе привлечен и към моряшкия процес, издигна лозунг против скроените и окървавени фашистки процеси. Ние всички подехме лозунга и в това време войници и полиция с приклади изгласаха близките ни навън и започнаха да ни бият.

Фашистките палачи откараха в затвора цяла рота млади, пълни с вяра в правото дело на партията и с оптимизъм моряци. Ние едва бяхме направили първите стъпки в примамливата величава борба за свободата на народа. Отивахме в затвора като в университет — да се учим от богатия опит на старите другари (септемврийци и априлци) и от кни-

гите. Отивахме да изучим цялата азбука на класовата борба и да се готвим за грядущите битки. Дванадесетте смъртни присъди и многото години строг тъмничен затвор никого не уплашиха.

За слава и чест на нашата партия и комсомол и на нашия революционен флот при флотския провал и по-късно никой моряк от процеса не опетни името си. По-късно при различни обстоятелства всички се включиха в борбата за свобода на народа. . .

27. I. 1974 г.

Подпис: (п) Л. Теолов,
бивш секретар на ОК на БКП във Варна
и командир на Х ВОЗ

ВММ, Основен фонд, вх. № 84—1977, папка № 195. Оригинал. Машинопис.

НЕЛЕГАЛНА ДЕЙНОСТ В ДУНАВСКАТА ФЛОТИЛИЯ

Спомени за Иван Кръстев Къндев, випуск 1928—1934 г., и за нелегалната дейност в Дунавската флотилия през периода 1932—1935 г. от Никола Тонев Иванов, випуск 1929—1935 г.

С Иван Кръстев Къндев се познавахме още от първите години на нашето обучение в Морското машинно училище. През трите теоретически години той се отличаваше от останалите младежи със своята прогресивност и с доброто си другарско отношение към всички.

Когато през 1932 г. отидох на практика в Дунавската флотилия в Русе, заварих и него там (той беше с една година преди мене в училището). Подновихме познанството си и така се разбяхме, че станяхме най-близки другари и приятели. С него, както и с други прогресивни младежи, често разменяхме мисли как да се организираме и да се включим в борбата за освобождение на българския народ от икономическото и политическото потисничество на българските и чуждите капиталисти. Така постепенно от нас се оформи нещо като кръжок. Но ние няхахме никакъв организационен опит и никакви връзки с класовото революционно движение.

Към средата на януари 1934 г. Иван Къндев, който беше изпратен на практика в градската електрическа централа, ми каза, че той се е запознал чрез работник от електроцентралата с един деен функционер на работническото движение в града, който искал да се свърже и да работи с нас. Като подходящ човек за връзка той посочил мене и ми предложи да ни запознае. Съгласих се. Срещата стана по булеварда край Дунава. Така се запознах с Й. Лютибродски под неговия псевдоним „Евгени“. От този момент нашата нелегална работа във флотилията придоби организиран и целенасочен характер.

Иван Къндев участвуваше най-активно във всички мероприятия на нашата организация, особено при внасянето на нелегална марксистическа литература във флотилията. Той по-специално беше натоварен да работи сред работниците и учениците практиканти в електроцентралата, където беше успял да създаде група от няколко души. С него обсъждахме всички основни въпроси по нашата работа в казармата, поставени от партията чрез Лютибродски.

За нещастие обаче по-късно в нашата ядка усия да се промъкне за-

вербуван агент на „Продуч“ — ученикът практикант от Морските специални школи Методи Христов Велинов, който стана причина за провала през есента на 1934 г.

Поради това, че в нашата работа спазвахме строго указанията на др. Лютибродски хората от различните подразделения да не се познават помежду си, провалът се ограничи в рамките само на четирима души.

В съда Иван Къндев се държа достойно и твърдо. Той не издаде нищо от това, което знаеше, и бе осъден на 4,5 години затвор само за това, че бе ме запознал с Лютибродски.

В Русенския, Варненския и Сливенския затвор, където бяхме премествани последователно, Иван Къндев се отличаваше със своята особена другарска топлина, сърдечност и голяма скромност. Въпреки тежките затворнически режими той понасяше търпеливо заедно с всички предадени на партията борци тези лишения и несгоди и участвуваше активно във всички нелегално организирани в затвора просветни и организационни кръжоци и събрания. С Къндев останахме най-близки другари и приятели до неговото излизане към края на 1937 г. от Сливенския затвор. Оттогава не сме се виждали.

И когато след 9. IX. 1944 г. узнах от другари за неговата мъчителна смърт в полицията, нещо тежко и задъхващо заседна в гърдите ми. Значи, само аз оставам жив от нашия процес след обесването на Лютибродски, смъртта на Васил Живков и убийството на Иван Къндев.

Иван Кръстев Къндев беше от ония наши скромни, но предани до смърт другари комунисти, на които партията можеше да разчита като на свои верни войници и в най-трудните моменти от своята героична борба.

Варна, 26. V. 1961 г.

Подпис: (п) Тонев

ВММ, вх. № 31—1962, папка № 14. Оригинал. Ръкопис.

КОНСПИРАЦИЯТА В ДУНАВСКАТА ФЛОТИЛИЯ (1932—1935 г.)

Иван Кръстев Къндев, випуск 1928 г.,
убит от фашистката полиция в Преслав
на 16. XII. 1943 г. като секретар на
нелегалния Околийски комитет на пар-
тията

Никола Тонев Иванов, випуск 1929 г.,
участник в конспирацията в Дунав-
ската флотилия, осъден по процеса на
Йордан Лютибродски

В МОРСКОТО УЧИЛИЩЕ ПРЕЗ 1941—1944 г.

На 23 август 1941 г. рано сутринта 60 момчета от всички краища на България прекрачихме прага на Морското училище във Варна.

41-ви випуск! . . . За цял живот това щеше да е нашето общо име. Ние бяхме юноши, захласнати по мечтата да сме моряци. Настъп и наяве, в зависимост от прочетените книги, филмите и личното въображение всеки напираше по-скоро да облече моряшките дрехи, да сложи баретата с черните копринени ленти, да изучи гребла, платна, мотори, котви, карти, кораби и тръгне по света. . .

А светът гореше. Гореше в пожарите на Втората световна война. Предната нощ, на 22 август, Варна бе разтърсена от взрив, който проехтя над цялата страна. Дръзки комунисти бяха подпалили вагони цистерни с бензин. Те даваха огнен знак, че започва битка на живот и смърт.

Три години по-късно, в прашния и победоносен Септември на 1944, нов тътен щеше да разтърси древния черноморски град: падаха тежките врати на затвора, от Добруджа идваха с грохот танковете на освободителите.

Между тези два паметни „жалона“ живяха възпитаниците на Морското училище и някои, според силите и възможностите си, участвахме в борбата за правдини и свобода. Нашето всекидневие, отношенията помежду ни (във випуска и между випуските), както и мислите или изявеното на глас станаха по събития у нас и в чужбина се определяха от общата обстановка в страната и от установения повече от половин век строг военен ред в училището.

България бе привързана изцяло към хитлеро-фашистката агресивна машина. Икономика, пропаганда, обществен и културен живот, образование, теми и разговори на обществени места, вестници и радио бяха в ръцете на управляващата буржоазия, бяха впрегнати да служат на нейните ограничени и жестоки класови интереси.

В самото училище от първия миг на постъпването ние като всеки младши випуск бяхме хвърлени в „мелницата“ на военната дресировка.

Събужданията по тревога, „бързото обличане и събличане“, „словесното“, наказанията прав върху шкафче, навиване конец на макара, хвърлена от III етаж, „под оръжие“ с 30 килограма тухли в раницата, арестът и т. н. , и т. н. . . . се оказаха камшик за „обучението“ и за превръщането ни във военни, „предани на царя и на отечеството. . .“. Този „вихър“ от команди, заповеди, остри думи, виковете „Аз. . .“, „Слушам“, „Тъй вярно! . . .“, „Виноват!“ обрулиха още в първите дни много романтични листа от дървото на мечтите. Не можахме обаче да засегнат най-същественото. Не можахме да ни преработят и „да ни претопят“ така, че да забравим откъде идваме, какви са ни корените, какво ядат родители и близки в тези купонни години и какви са трапезите и имотите на „патриотите“, които най-силно крещят за „велика България“. Постепенно в нашия випуск (а през следващите 1942 и 1943 г. и с другите випуски — старши и младши) ние започнахме да се опознаваме, да се разслояваме и да разбираме кой какъв е бил и какъв мисли да бъде в тези тревожни времена. Всяка новина от вътрешния и международния живот (въпреки забраната да се четат вестници и да се слуша радио освен високоговорителите в спалното помещение), всяко изказване на офицерите и преподавателите, всяка случка, „донесена“ от отпуска, ставаха „пробен камък“ за спорове, отчуждаване или сближаване.

Така през 1942 г. в 39-и и 41-ви випуск и постепенно през следващите години в 42-ри и 43-и випуск се „намерихме“ и образувахме група от членове на РМС и прогресивни младежи в състав от около 15 души. Ние узнахме, че наред с аполитичните или фашизирано настроените наши съвипускници има и ремсисти още преди постъпването в училището, участници в Соболевата акция, разпространители на забранени вестници, литература, издания, младежи, които като ученици са участвували в ученически протестни акции, и т. н. Това бяха момчета, сивове на селяни, работници, дребни занаятчии, учители и чиновници.

През 1943/1944 г. в групата вече влизаха следните другари: от 39-и випуск — Димитър Христов Шопов (отговорник за випуска), Георги Стефанов Христов, Данчо Власев; от 41-ви випуск — Владимир Йорданов Мицов, Матей Иванов Матев, Иван Николов Иванов, Знамен Иванов Чивиков, аз (отговорник за училището и за 41-ви випуск); от 42-ри випуск — Драгомир Стефанов Дудев (отговорник за 42-ри випуск, помощник за дейността ни в библиотеката), Тодор Стефанов Кожухаров, Радослав Ангелов Радев, Васил Вълков Петров; от 43-и випуск — Димитър Николов Филипов (отговорник за випуска), Тончо Андреев Тончев, Йото Илиев Йотов.

Съобразно с дотогавашния ни опит за конспирация (от родните места и гимназиите) установихме един принцип: всеки да знае и да поддържа връзка само със задължително необходимия брой хора и в зависимост от задачите. Така например аз познавах всички, но работех непосредствено само с момчетата от нашия випуск и с отговорниците на другите випуски. Младшите випуски не познавахме „нашите“ от по-старшите випуски. Разяснения, готовности за определени дейности и т. н. те получавахме чрез отговорника на своя випуск. Естествено, че в казармените условия на училището и в установените традиционни „кастови“ взаимоотношения между випуските вътре в сградата имяхме само редки, с голямо оглеждане на обстановката и предпазни мерки „срещи“, предава-

ния на указания, материали, литература и подобни прояви. Една добра възможност за срещи навън бе обстоятелството, че Владимир Мицов имаше близки в града (Олга и Петър Серафимови), при които живееше сестра му Нора. В тяхната къща (зад сегашната Централна поща) нашата „подгрупа“ от 41-ви випуск под формата на прекарване на „градски отпуск“ и на „младежки забави“ се събираше, обсъждаше и решаваше някои злободневни въпроси. Вътре в училището след 1942—1943 г. успяхме да завоюваме своя „територия“ за бързи срещи и за размяна на новини, материали, поръки в залата на библиотеката.

През 1942 г. бях определен за библиотекар. По-късно в този удобен, както се оказа, „щат“ за нашата забранена и рискована дейност бяха включени Драгомир Стефанов Дудев и Димитър Н. Филипov. Библиотеката бе не само интересна с богатия фонд от художествена, техническа и военноморска литература, но и цяла „съкровищница“ за нашата пряка комунистическа дейност. В нея имаше цели годишни течения от съветското списание „Морской сборник“. С предпазливост, но и с огромно вълнение, с чувство, че държим в ръце най-силно оръжие, ние по двама-трима при благоприятни поводи, готови, ако ни изненадат, да покажем други книги, прелиствахме, четяхме и гледахме с възхита снимките на кораби, командири и моряци от Съветския работническо-селски червен флот. (Подробно тази дейност е описана в спомените на Драгомир Дудев, печатани в юбилейния сборник „75 години Морско училище“ и в сборника на БНА „Съветската литература в България 1918—1944 г.“, издание 1961 г.)

Показателно в това отношение за значението на литературата и за грижата за книгите е изнасянето от училището на забранени материали, за които имаше опасност да бъдат разкрити и заловени. То бе организирано и проведено от Георги Христов и Драгомир Дудев. Георги Христов прояви съобразителност и лична смелост, като премина хладнокръвния край постове, които можеха да го проверят.

В една от книгите на „Морской сборник“ имаше статия за изграждане на комунистическите „ядки“ в дореволюционния руски флот. Дадох, доколкото помня, да я прочетат, за да я обсъдим, на Димитър Христов Шопов, Матей Иванов Матев, Драгомир Стефанов Дудев. Тя ни научи на още по-голяма бдителност и насоки за нелегални действия. В този дух постепенно и търпеливо да се изгражда групата и да се подготвят хората и за активни действия бяха и съветите и указанията, които получавах при отпуски в София от моите съученици и съремсисти от 5-а мъжка гимназия Марин Атанасов Стайков (брат на героя на РМС Тодор Атанасов Стайков, зверски убит от фашистите) и Панайот Георгиев Хлебаров, отговорник на РМС в гимназията. Това беше необходимо, за да се предпазим от провал. При тогавашните свирепи закони (ЗЗД и Военнонаказателния) разкриването ни можеше да доведе до жестоки разправи (училището вече бе „произведено“ в „...“ на Негово Величество...“ и ставаше второто военно училище в България).

С каква дейност се занимавахме, в какво се изразяваха възможността и готовността на групата да участва в събитията, които приближаваха като лавина?

Преди всичко да преценяваме, да подбираме, да приобщаваме и да

проверяваме в думи и на дела нови хора. Дейност рискована, но плодотворна при внимателна работа. В разговори при всеки удобен повод (новини, слухове, тълкуване на събития) всеки от нас имаше за задача да се вглежда и да преценява хората около себе си, да споделя изводи с отговорника на випуска. Ние искахме да подклаждаме антифашистски настроения, мисли и прояви. Крайна цел на тази наша „кадрова“ работа бе да знаем при различни обстоятелства, когато училището като цяло или отделни випуски или групи хора ще бъдат използвани от властта, с какво можем да се противопоставим.

Особено подробна, конкретна работа бе извършвана от всички членове на групата за неутрализиране на фашистки „излитания“ на съвкупности или началници по събития на фронтовете на Великата отечествена война (чрез „въпроси“, свои „недоумения“, „прогнози“, съпоставяния на факти, осмивания на прочутите германски „съкращения“ на фронтовете и подобни. . .), както и подсказвания, че при действия срещу нелегални „човек трябва да си пази кожата“, и т. н.

Грижлива работа бе извършвана и с оглед на действията ни при застъпване в караул и особено при обход, която в общи линии се заключаваше в следното: при поява на нелегален, преследван от агенти или полицаи, да не се стреля; да се заблуждават преследвачите за посоки; ако има блокада, да се „пропускат“ помещения и къщи, да „не се виждат“ позиви и забранени материали; да се събират патрони при бойни стрелби; да се използва всеки повод при отпуск, пътувания и други срещи с цивилни за разпалване на истинските национални чувства (с помощта на авторитета на военната униформа, която носим).

Второ поле за работа бе военноорганизационната дейност. Тя имаше за главна крайна цел да се подготвяме за присъединяване с оръжие в ръка към партизанското движение у нас. Успоредно с нея вървеше събирането и съобщаването (при отпуски чрез стари партийни и ремсови връзки, като например Димитър Шопов и аз — в София, Матей Матев — в Карлово, Иван Иванов — във Варна, Драгомир Дудев — в Рила, Дупнишко, Димитър Филипков — във Велико Търново, Тончо Тончев — в Галата, Варненско) на сведения за настроения на военни и цивилни, за местонаходища на кораби, батарен, за наличие на германски военнослужещи (род войска), за раздвижвания и промени в пристанището, флотския район и водолетището на езерото Гебедже, за наличие и какво представляват таблиците за свързка между български, германски и хърватски (какви по едно време се появиха) военни кораби, самолети и т. н.

За участие в народното въстание, което бяхме уверени, че скоро ще удари своята призивна камбана, ние се подготвахме през всеки възможен миг, когато имаше военни занятия, стрелби, походи, учения. В изпълнение на линията на партията за работа в армията, за подготовка на свои военногомотни и опитни хора, предани на комунистическата идея, се старяхме да сме отлични стрелци, да хвърляме точно бомбите, да познаваме („със завързани очи“ да разглобяваме, да сглобяваме и да подготвяме за стрелба) личното оръжие, да можем да подготвяме и да си служим с взривни материали, с всякакъв вид боеприпаси, да владеем „боя в населено място“ нощем, с изненада и т. н.

Идейната каленост на хората от групата, военната им подготовка

и готовността им за участие в решителния бой на страната на народа дадоха своите резултати. През пролетта на 1944 г. чрез роднините на Владимир Мицов, евакуирани в с. Подем, Плевенско, аз се свързах и излязох партизанин. Отначало бях боец в полската чета, която проведе акцията срещу щаба и склада с оръжие и снаряжение на „Бранник“ в с. Махлата (сега Пелово), сетне бях командир на чета „Стоян Едрев“, а след приемането ми в партията (на 6 август 1944 г.) — командир на партизански отряд „Васил Левски“ от XI (плевенска) въстаническа оперативна зона.

Съгласно предварителната ни уговорка, когато преминах в нелегалност, изпратих пощенски картички и къси писма до определени членове от групата (Димитър Шопов, Матей Матев, Драгомир Дудев). Писмото ми до Драгомир Дудев, с което го известявах, че съм преминал в нелегалност, бе следното:

9 юни 1944

Драги,

Не ти писах дълго. Може ти да си правил опит да ми се обадиш, обаче аз да не съм бил там.

Аз намерих начин и заминах за мястото, където сме говорили.

Добро е, има работа, това е най-важното.

Сам ти сега, след като знаеш вече, че и аз съм заминал, намери хора или чрез Ангел се опитай и ти да заминеш.

Говорили сме и знаеш защо е нужно да се направи това.

По-после ще опитам пак да ти се обадя. А сега не чакай, а прави нужното и — на път (където ти е най-удобно).

Поздрав

Руси

Бомбардировките и решението на командуването на Морското училище да разпусне в предсрочна отпускат, а по-късно до евакуира училището в Шумен и отново да го разпръсне, са предотвратили присъединяването на членове от групата към въоръжената борба. Но почти всички (и особено Драгомир Дудев, Димитър Шопов, Матей Матев, Димитър Филипов) намират връзки и начини и вземат участие в подготовката и провеждането на въстанието на 9 септември 1944 г. в местата, където са били. Така например Драгомир Дудев (който поддържа редовна връзка с Ангел Чергарски, ятак на Жельо Демиревски) разнася повиквателни за партизанския отряд, успява да се въоръжи и да участва в боя за превземането на Околийското управление в гр. Дупница (Станке Димитров).

Ето какво е представлявала повиквателната, която Ангел Чергарски дава на Драгомир Дудев, за да я връчи на Цвета Давиткова Панайотова от с. Рила, Дупнишко (Станке Димитров).

„П О В И К А Т Е Л Н А

Партията те счита за революционно мобилизирана отъ днесъ.

Борбата е сурова. Заповедта безапелационна.

Отговори ВЕДНАГА чрезъ наши хора. Ако не дойдешъ, ще бъдешъ изключена завинаги.

отъ ОТРЯДА“

Членовете на групата след 9 септември 1944 г. до един, а за тяхна чест трябва да кажа, че и симпатизантите, с които работехме в своите випуски, станаха ядро и първа опора на партията и народната власт във военноморското, вече народно училище.

Още в първите месеци след революцията те посрещнаха като братя партизаните и политзатворниците от „партизанските“ випуски в Морското училище и заедно с тях станаха гръбнакът на идейно-политическата работа, съзнателни участници в нея и помощници на политическите офицери. Всички завършиха своето висше образование. Мнозина учиха и специализираха в Съветския съюз.

От 15-те младежи, членове на РМС и антифашисти, няма нито един, който да не е деен и убеден строител на социалистическото общество в нашата народна република.

И днес, когато, вече прошарени, се срещаме и говорим за лични неща и обществени проблеми, ние отново виждаме в очите си другарството, изпитанията, опасностите и мечтите от онези далечни и трудни, но славни години.

РУСИ БОЖАНОВ

В ДНИТЕ СЛЕД ДЕВЕТОСЕПТЕМВРИЙСКАТА ПОБЕДА

Спомени на адмирал Бранимир Орманов за началото на службата му в Българския военноморски флот като инспектор на класовете във Военноморското училище

След Септемврийското въстание през 1923 г. нашето семейство трябваше да потърси политическо убежище в родината на всички комунисти — Съветския съюз. Тогава аз бях на 9 години. . . Върнах се в родината си НР България, за да дам на нея всичко научено и разбрано през тия 23 години емиграция, да отдам силите си за нейния социалистически разцвет. . .

И така, пристигнахме на 28. I. 1947 г. в София на летище „Враждебна“. На следващия ден в Министерството на отбраната ме прие министърът Г. Дамянов. Бързаше за някъде. Изрази задоволството си, че съм се завърнал, поздрави ме със завръщането в родината, пожела ми успешна служба и ме предаде в ръцете на Петър Илиев. Другарят Илиев се обади на капитан I ранг Кирил Халачев да ме приеме в щаба на флота. . .

След два или три дена разбрах, че съм зачислен в списъка на офицерите на флота с чин „Капитан II ранг“ и съм назначен за инспектор на класовете във Военноморското училище (по съвременната организация — заместник-началник на училището по учебната част) във Варна. Очевидно солидният ми преподавателски стаж е изиграл главна роля в това назначение. Все пак имах 8 години преподавателска и командирска дейност във висши военноморски училища в СССР.

На 7 февруари в цивилно облекло наближих входа на училището на ул. „Стефан Караджа“ във Варна. Спряха ме. По същото време от вратата излизаше млад красив мустакат капитан III ранг. Поинтересува се кой съм и като разбра, със светнали, радостни очи и приятелска усмивка ме прегърна през раменете, поздрави ме с пристигането, изрази своята радост и ми се представи: „Капитан-лейтенант (по сегашному — капитан III ранг) Иван Добрев — командир на гимназиалния отдел¹ в училището.“ Оттогава датира нашата дружба с адмирал Ив. Добрев, преминала вече изпитанията на времето.

¹ По онова време Военноморското училище имаше два отдела — гимназиален (среден) и висш.

Мечтата ми се сбъдна. Започнах службата си във Военноморския флот на родината.

Обстановката в Българския народен флот, както и в страната, при постъпването ми в редовете му беше сложна. . .

Пред флота стояха две основни задачи:

1) възприемане и усвояване на богатия съветски опит по обслужването на материалната част и нейното бойно използване;

2) подготовка на нови кадри, всецяло предани на народната власт, във възможно по-кратки срокове и при възможно най-високо качество на подготовката и възпитанието.

Бях много доволен от назначаването ми за „инспектор на класовете“, което ме поставяше в първите редици на фронта на „втората задача“.

Обичам младежта и преподавателската работа, на която отдадох почти 8 години от службата си в Съветския военноморски флот. Трудно беше по онова време да се намери по-подходящо място, където да бъде по-полезен с моя опит и знания.

В училището като инспектор на класовете се натъкнах на няколко остри проблема.

На първо място беше налице липсата на преподаватели със съвременни възгледи по оперативното изкуство и тактиката на Военноморския флот, със знания и опит в обучението по съвременните морски оръжия свързки, средства за наблюдение и корабоводене и други подобни.

На второ място се очертаваше липсата на съвременна организация в учебния процес. Програмите бяха много общи, без точен разчет на часовете, с много пропуски на съществени теми и с много ненужни теми и повторения. Нямаше планове — календарни, по часове за преподаване на всеки въпрос, за всяка тема от програмата. Слабо беше практическото усвояване на предметите поради малкото време, отделено за практически занятия, и др.

На трето място липсваше необходимото материално-техническо осигуряване — учебници, учебно оръжие и техника, нагледни помагала (таблици, плакати, модели и др.).

Очевидно най-непосредствено трябваше да се заемем с втората задача. Тя можеше да се реши радикално с хората, които имахме, независимо че те не отговаряха напълно на изискванията и че нямаше нужните средства за материално-техническото осигуряване. Не можеше да се пренебрегнат и другите задачи, но те изискваха време и средства.

Тук най-много ми помогна опитът от съветските военноморски училища. Разписания, програми, планове, форми на занятия — това го знаех като петте пръста на ръцете си ако не по съдържание, то поне по форма, а предмети като навигация, мореходна астрономия, военноморска тактика, история на военноморското изкуство познавах и по съдържание, тъй като съм ги преподавал.

Работата не мина без съпротива на по-голямата част от преподавателите. Обаче с помощта на комунистите командири и преподаватели чрез разяснителна работа и настойчиво вискване можахме да получим резултат. След известно време се почувствуваха плодовете и делото се придвижваше и се усъвършенствуваше вече не формално, а с разбиране и желание. Нещо подобно стана и с лятната практика. Наложих се да активизираме и да обогатим обучението, което се провеждаше също

без програми, планове и разписания, а главно с прокладка, малко гребане, астрономия и носене на вахта. Започнахме да изучаваме крайбрежието, да скицираме характерните точки, снимахме топографски планове на заливи и др., въведохме планиране и строга отчетност на занятията.

Всичко това увеличи отговорността на преподавателите и ръководителите за планирането, организирането и резултатите от заниманията, а от друга страна, повиши интереса, напрежението на усвояването и постиженията на обучаемите. . .

Не разбирайки значението на дисциплината в армията и флота за тяхната боеспособност и реагирайки срещу известни елементи на мущровка от страна на някои офицери, отделни курсанти, главно от ремсистите и комунистите, възприемаха и окачествяваха всяко наказание или ограничение на „слободните“ като фашистка проява. Затова някои бяха много учудени, когато аз като временен началник на училището строго наказах няколко бивши партизани за самоволно напускане на училището. Нали не бях „стар“ офицер с фашистко възпитание, а съветски офицер и комунист. . . Наложих се сериозно, по партийному заедно с Атанас Парашкевов да поприказваме с другарите, да им разясним значението на дисциплината, за поставим въпроса и пред нашата „военна отечественофронтowska организация“ за отношението към дисциплината и дисциплинарната практика в социалистическата армия. Тези мерки наред с назначаването на старшински длъжности на други партизани, ремсисти и комунисти от курсантския състав дадоха възможност да се положат основите на социалистическа воинска дисциплина в училището.

Скоро обаче дойдоха дългоочакваните кораби от СССР. След приемането им се наложи реорганизация на флота, в резултат на която аз бях изтеглен от училището и бях назначен за началник на щаба на Черноморския флот.

Разделих се с училището с искрено съжаление. Споменът за работата ми в него обаче остана като един от най-скъпите през цялата ми почти 50-годишна военна служба.

Посещавайки сега Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“, неговите учебни корпуси, прекрасните учебни кабинети и лаборатории, попълнени с най-съвременна бойна и учебна техника, организирани на научна основа за ефикасен учебен процес, посещавайки учебните кораби, спортните комплекси, клуба и другите културни учреждения, битовите сгради, аз виждам училището като една осъществена мечта. Тук са създадени великолепни условия за подготовка на отлични офицерски кадри, висококвалифицирани, политически подготвени, съзнателни защитници на социалистическото ни отечество, достойни и равни по подготовка, патриотизъм и интернационализъм на своите съветски другари и братя,

И чувство на гордост изпълва душата ми, че има и мой дял в израстването и развитието на училището.

Спомени на Атанас Парашкевов —
първия помощник-командир
на училището

Докато по частите и корабите на флота моряците и войниците посрещаха Деветосептемврийската революция и съветските братя с радост и открита симпатия, кадетите и юнкерите от Военноморското на „Негово величество“ училище в своето болшинство ги посрещнаха със скрит страх и неприязън или с безразличие и съвсем малка част — с ентузназъм и възторг. Царското военно министерство и фашизиращият команден състав на флота си бяха взели добра поука от разкритата преди десетина години голяма моряшка конспирация, болшинството от участниците в която бяха от военноучебните заведения на флота — Морското училище и Морските специални школи. Като огнища на прогресивни идеи Морските специални школи бяха закрити, а приемането в Морското училище ставаше след задълбочена и всестранна проверка за „благонадеждността“ и предаността към престола и фашистката власт. Вследствие на това приетите в училището кадети и юнкери, особено в периода 1941—1944 г., бяха в преобладаващото си мнозинство синове на предани към фашистката власт родители и членове на младежките фашистки организации — легионери, бранници и др.

Прогресивните младежи, които поради недоглеждане на проверяващите благонадеждността органи успяваха да влязат в училището, се брояха на пръсти.

Именно с помощта на тия малцина другари трябваше да реша отговорната задача, която партията ми постави в края на ноември 1944 г., изпращайки ме като помощник-командир в училището — да се превърне Военноморското на „Негово величество“ училище в Народно военноморско училище.

В училището бях посрещнат студено и сдържано. Офицерите не ми оказаха почти никаква помощ за запознаване със състоянието на училището. За повечето от тях аз бях чужд, некултурен, профан, изпратен да узурпира тяхната неограничена командирска власт. А това, че бях комунист, още повече усилваше неприязнеността и даже откритата омраза на най-реакционните от тях.

Първите ми стъпки като помощник-командир на училището бяха

много трудни. Указания за работа не се получаваха почти от никъде. Още нямаше изградени органи към министерството за ръководство на политическата работа в армията и флота.

Подпомогнат от Николай Бояджиев — член на бюрото на Областния комитет на партията и отговорник за партийнополитическата работа във всички поделения на флота по Черноморското крайбрежие, включително и в училището, — от някои съветски другари и от личния си партиен опит, аз се стремях да обхвана своята работа. За това трябваша много усилия и време и аз почти постоянно бях в училището — денувах и ношувах там.

Отначало политико-възпитателната работа се изразяваше в четене на по-важните статии от в. „Работническо дело“ по радиотранслацията, чувстване на бележити дати на революционното движение със слово от помощник-командира и групови беседи за разясняване на обстановката и събитията. Освен посочените политически изяви един следобед се отделяше за идеологично-просветна работа, където помощник-командирът изнасяше пред целия личен състав беседи или лекции по актуални идеологически теми и въпроси. Ето някои от тях: „Червената армия — най-мощната армия в света“, „Червената армия — освободителка на народите от фашистко иго“, „Великобългарският шовинизъм“, „Произход и същност на държавата“, „Справедливи и несправедливи войни“ и др. Всички лекции и беседи трябваше да се подготвят от самия помощник-командир. Поради оскъдната литература в тия първи месеци необходими бяха много труд, усилия и напрежение за тяхното изготвяне.

Освен политико-възпитателната работа една от най-важните задачи на помощник-командира бе да организира висока революционна бдителност, да следи да не се провежда антинародна и антисъветска пропаганда от фашизираните офицери, юнкери и кадети, а също така да се пресекат всякакви опити за диверсия.

Всяка изява на реакцията и предателската опозиция в нашата страна даваше отражение върху настроението и държанието на офицерите, юнкерите и кадетите. През декември 1944 г. военният министър Дамян Велчев по внушение на все още неразкрития народен враг и предател Никола Петков разпрати по частите заповед офицерите да се движат в групи, да бъдат въоръжени с автоматично оръжие и да не се позволява задържането на никакъв офицер, бил той провинен или не във фашистка дейност, като се оказва въоръжена съпротива. Със същата заповед се нареждаше в казармите всяка вечер да има наряд от „изпитани“ офицери. Без съгласието на министрите комунисти бе издадено и проловутото „Четвърто постановление“, целящо да узакони тая заповед. Командирите на флота и на училището скриха тия антинародни документи от помощник-командирите. Даже и тия царски офицери, които се кълнях в лоялност към народната власт, какъвто бе офицерът Шалапатов (началник на училището по онова време), не сметнаха за необходимо да запознаят помощник-командирите с тия противонародни прояви на реакцията. Впоследствие тия вражески прояви бяха гневно осъдени от целия български народ. На грандиозен митинг в София Д. Велчев бе принуден да отмени заповедта и да се откаже от постановлението. По същия повод бе свикано събрание в училището, на което Н. Бо-

яджиев, тогава помощник-командир на Черноморския флот, разобличи попълзновенията на реакцията и заяви, че партията е на своя пост и никога не ще позволи да се прекъсне революционният процес в армията и флота.

Настъплението на реакцията можеше да даде особено отражение в Морското училище, което по своя състав тогава би могло да бъде използвано за противонародни цели. Взеха се изключителни мерки за пресичане и за париране още в началото на всяка вражеска проява.

С тая тежка и много отговорна задача бе натоварен активът.

Активът в училището беше изграден нелегално още в първите месеци след 9. IX. 1944 г. В него бяха привлечени малцината кадети и юнкери, съчувственици на партията и РМС отпреди 9 септември, между които бяха другарите Дудев, Кожухаров, Вълков, Радев, Матов, Чивиков, Мицов, Филипов, Тончев, Йотов и др. В актива влязоха и групичката прогресивни младежи, приети в училището без конкурсен изпит с помощта на съветските другари от Съюзническата контролна комисия през ноември и декември 1944 г. Това бяха партизаните Стриков, Тренчев, Иванов, народогвардеецът Константинов, ремсистите Дончев, Савов, Петров, Иванов и др.

Макар и малочислен, върху плещите на актива легна почти цялата тежест на провежданите мероприятия по политико-възпитателната работа и революционната бдителност. С негова помощ бе овладяна училищната радиотранслация, която програмно се използваше за политико-възпитателна работа. Организира се издаването на литография стенвестник „Фар“, който се четеше с голям интерес. Образуваха се и агитгрупи за работа с аполитичните възпитаници.

Особено тежки и отговорни бяха задачите на актива за организиране на революционната бдителност. Във всяка рота бе организирано непрекъснато следене на действията и проявите на фашизираните юнкери и кадети и на контакта и разговорите на реакционно настроените офицери. Под денонощно наблюдение бяха поставени входовете за училището и контролно-пропускателният пункт, на който имаше пост от състава на караула.

Тайно от командирите се дублираха постовете с хора от актива, които по цели нощи бдяха с готовност да се намесят веднага, ако това се наложи. Това бойно напрежение на актива се запази до лятото на 1946 г., когато съгласно Закона за контрол и ръководство на войската бе проведена чистка в армията. По правило до тая дата винаги, когато имаше организирани вражески прояви в страната или когато нарядът или дежурният офицер бяха реакционно настроени, имаше два наряда: единият официален, другият на актива. Под постоянен контрол на актива беше и оръжието.

Активът стана решаваща сила в училището, особено когато в него се вляха кадетите от т. нар. „партизански випуск“ през 1945 г. Това бяха младежи, предани на партията и народа, много от които бивши партизани, политзатворници, участници в бойни групи, ятаци и пр. Много от тях, като другарите Янакиев, Манолчев, Фиданчев, Константинов, Драганов, Чуков и други, още с пристигането се поставиха на разположение на помощник-командира и почнаха активно да му помагат. И ако трябва да се говори за прелом в училището в неговия поли-

тически облик, той трябва да се свързва с името на 45-и випуск, който има определени заслуги за превръщането му в народно военноморско училище.

За работата на актива — този своеобразен орган на партията в училището — може много да се говори. До 1948 г., когато бяха създадени партийни и младежки организации, той беше партийният орган, който, обединен около помощник-командира, водеше борба със старите отживели норми и отношения и създаваше нови норми на съзнателно овладяване на учебния материал, на съзнателна дисциплина, на социалистически и човешки отношения. Активът — това бяха младежи, безпределно предани на партията. Виждайки я в лицето на помощник-командира, те правеха всичко възможно, за да изпълнят поставените им задачи. За всеотдайността им може да се направи извод от огромните допълнителни задължения, които те изпълняваха. Освен многобройните задачи, които им поставяше помощник-командирът, те трябваше да служат за пример в носенето на службата, в овладяването на учебния материал и в съзнателното отношение към дисциплината. На актива принадлежаха почините на борба за клас първенец (тогава съревнованието не беше прието в армията и нямаше още движение за отличници по бойната и политическата подготовка), за организиране на съвещания съвместно с преподавателите за най-резултатно усвояване на преподавания материал, за подпомагане на гладуващите югославски и румънски деца и пр. Въпреки че не бе узаконен с никаква заповед или разпоредба, активът стана сила, с която се съобразяваха и командири, и курсанти.

Макар и отчасти разобличени, Д. Велчев и кликата около него, чувствувайки, че войската като цяло се откъсва от тяхното влияние в резултат на работата на партията в нея чрез помощник-командирите, решиха през 1945 г. да започнат настъпление за възвръщане на загубените позиции. Първият удар бе срещу помощник-командирите. Със заповеди и инструкции на военното министерство те бяха превърнати в „офицери, завеждащи политическото възпитание“. Категорично им бе забранено да се занимават с други въпроси освен с изнасянето на политически беседи, лекции и информации, т. е. те бяха превърнати в „полкови попове“. През пролетта на 1946 г. със заповед отново се въведе строяването за молитва, която след 9 септември 1944 г. автоматически бе отменена. Тия опити за реставрация окуражиха реакционно настроените офицери, които се бяха посвили след провалянето на Четвъртото постановление и след присъдите на Народния съд. Почти всички царски офицери приемаха със задоволство и симпатия тия стъпки на дамян-велчевци, а някои, които бяха по-безогледни, открито и с нескривана радост посрещаха настъплението на реакцията.

В училището въпреки вливането на партизанския випуск и частичната чистка все още мнозинството курсанти бяха аполитични или реакционно настроени. Това даваше повод на редица командири настоятелно да се стремят да изпълняват реакционните заповеди на министерството. Офицерът Коев например с открит гавра и цинични подмятания снемаше табелката от стаята на помощник-командира, а отговорните офицери злорадствуваха и се радваха, че е настъпила ера „всяка жаба да си знае гола“. Бившият флотски аташе в хитлеристка Герма-

ния Иванов, който се въртеше в училището, не само че не поздравяваше помощник-командира, но открито и гнусливо демонстрираше своето пренебрежение.

Обаче радостта на всички народни врагове остана ялова. Активът под ръководството на помощник-командира усилено заработи за проваляне на реакционните начинания. Чувствайки зад себе си силата и поддръжката на партията и опората на най-добрата прогресивна част на курсантската маса, помощник-командирът въпреки заповедта, нежеланието и даже съпротивата на някои ръководни офицери продължи да бъде помощник-командир и да изпълнява функциите на такъв в цялостния живот на училището, провеждайки твърдо линията на партията. Подкрепян всецяло от актива, той се бе вече наложил като първостепенен фактор, регулиращ цялостния живот на училището.

Много усилия се положиха за проваляне на заповедта за молитвата. В единични и групови беседи се разясняваха на всеки непредубеден курсант атаквистичността и реакционният характер на заповедта и се апелираше за научен подход. На едно съвещание с актива на партизанската рота помощник-командирът нареди при заповедта за четене на молитва ротата да пее „Вий жертва паднахте“ или „Моята молитва“ на Ботев. Често в квартала се разнасяше величавият пролетарски химн, примесен с отделни звуци от „Отче наш“. И когато един аполитичен дежурен офицер заповяда на курсант, наш съчувственик, да чете молитвата, чашата преля. Още на другия ден помощник-командирът на училището в беседа пред целия личен състав „Религията и нейната реакционна същност“ остро разкритикува заповедта за молитвата като несъвременна и анахронична, несъвместима с началата, провъзгласени от народната власт. На тая беседа бе направено открито и остро предупреждение към всички дежурни офицери, че те нямат право да насилват съвестта на курсантите, камо ли да ги заставят да четат молитвата. Така с общите усилия на помощник-командира и ръководения от него актив бе провален в училището този реакционен замисъл на дамян-велчевци. Дежурните офицери престанаха да строят хората за молитва.

През този период имаше някои реакционни изяви и сред курсантите. Кадетът техник трета година Михаил Станев, подмамен от слухове за някакви горяни, избяга от училището с оръжието си и отиде да ги търси в горите на Лонгоза. Разбира се, никакви горяни не срещнал. Заловен бе около Долен Чифлик, докаран бе в училището и бе изключен.

На годишната забава в ротата, където командир на строевия клас беше мичман I ранг Атанас Изворски, хорът на ротата трябваше между другото да изпълни и химна на училището. Това беше творбата на Вапцаров „Чеда сме ние на морето“, която се пееше в училището след 9. IX. 1944 г. Още при подготовката на забавата активът на ротата, много добре подготвен идеологически, предупреди помощник-командира, че строевият клас начело със своя командир готви някаква провокация, в която се стреми да увлече и други от ротата. И наистина при изпълнението на химна вместо думите „родина и народ“ се разнесе кресливо „родина и цар“. Тази публична проява показа, че „народното“ воениноморско училище все още не е напълно народно и че реакционно

настроените възпитаници, приети преди 9 септември, не само не са си взели поука от събитията, но още повече ожесточават у себе си омразата и ненавистта към народната власт и конкретно към комунистите. Най-жалко бе, че тая реакционна проява остана ненаказана. Въпреки всички усилия на помощник-командира, въпреки неговите мотивирани доклади до военното министерство и командира на Морските войски (тогава капитан I ранг Цанев) да бъдат санкционирани и изключени поне инициаторите на тая публична провокация, нищо не бе направено. Само за десетина дена Изворски бе поставен под арест в училището, след което бе преместен в друго поделение.

Както на ЦК на партията, така и на партийнополитическите работници във флота — помощник-командирите — бе напълно ясно, че не може да бъде изграден народен флот, без да се създаде фактически Народно военноморско училище. А в училището работата в тая насока вървеше много трудно. Мнозинството от възпитаниците все още бяха от подобрните от фашистката власт преди 9 септември. Скоро след въстанието успяхме да наложим изключването на някои кадети и юнкери, но това бяха само тия, които заемаха ръководни места в организациите на „Легион“ и „Бранник“. Колкото напредваше времето, толкова по-трудно ставаше да се очисти училището от реакционно настроените възпитаници. Цели 2 години помощник-командирът представяше пред командуването кадети и юнкери за изключване поради политическа и класова непригодност. Но въпреки усилията на помощник-командира на Морските войски Халачев министерството и командирът капитан I ранг Цанев си правеха огушки. Все по-трудно ставаше и с приемането за курсанти на прогресивни младежи. Изпитите, медицинските и други прегледи, заповядани от министерството, бяха в ущърб на нашите момчета, много от които от години бяха скъсали с учението и живееха в глад, мизерия и оскъдица.

Другите кандидати, в повечето случаи деца на заможни родители, невзели почти никакво участие в революционните борби или пък симпатизиращи на сваления фашизъм, имаха всички предимства, тъй като живееха и учеха при много по-благоприятни условия. Липсваше им обаче най-важното — политическа закалка и пригодност да бъдат народни морски командири. Макар че всички носеха удостоверения от съответните ОФ комитети от градове и села за благонадеждност, масата от тия удостоверения бяха придобити по роднинска и приятелска линия или по политическо недоглеждане. Това неправилно отношение към издаването удостоверения може да се онагледи със следния факт: през 1945 г., снабден с удостоверение за благонадеждност от Окръжния комитет на ОФ — Варна, кандидатства синът на един старши стражар, ликвидиран от Народния съд във Варна. Едва при предварителната беседа с помощник-командира се установи, че баща му не е „починал“, както пише в удостоверението, а е разстрелян по присъда на Народния съд. Затова всички кандидати се проверяваха чрез съответните партийни комитети без знанието на командуването на училището, за да се изгради партийно становище за всеки кандидат.

Като се прибави към всички трудности и провежданата от Дамян Велчев неофициална линия да се пречи за приемането във военноучебните заведения на изтъкнати наши млади другари, може да се уясни

обстановката, при която ставаше попълването на училището през първите години. Трябваше да се воюва с комисии, лекари, зъболекари, да се прибягва до различни ходове, т. е. да се прави всичко възможно, за да се приемат само подходящи кандидати. Помощник-командирът на училището на своя глава съумя да въведе политически изпит, макар че тогава в никой документ не се споменаваше за такъв изпит и никъде не се провеждаше. Ръководител на комисията за политическия изпит беше помощник-командирът. Той намираше начини да „скъса“ всеки неподходящ кандидат. Всичко това на пръв поглед може да изглежда непотчено, но то беше задължително за обстановката тогава, единствена възможност подборът на кандидатите да стане само от младежи, които и по произход, и по възпитание отговаряха на условията да станат командири в народния флот.

През юли 1946 г. по препоръка на Георги Димитров бе гласуван Закон за ръководство и контрол на войската. Тази решителна мярка стана преломен момент в изграждането на нашите въоръжени сили. Започна нов етап. Приложението на закона не само даде възможност да се прочисти войската от най-отявлените реакционни елементи, но имаше и голям политически и психологически ефект. Бяха унищожени всички надежди и химери за реставрация. Приложението на закона в Морското училище даде възможност да се прочисти училището от реакционно настроените офицери и курсанти. Макар че след чистката остана една по един офицер на рота, благодарение на всекидневната политико-възпитателна и организационна работа на помощник-командира и активна учебната работа и дисциплината бяха издигнати на по-високо ниво. Назначен бе за командир на кадетската дружина др. Иван Добрев — партизанин, който се ползуваше с голям авторитет сред своите подчинени. Все по същото време в училището бе изпратен др. Бранимир Орманов — българин, офицер от Съветския военноморски флот.

Започна огромна работа за подобряване на качеството на учебния процес. Посещението на занятията и проконтролирането на преподаването, което се практикуваше още от първите дни от помощник-командира, придоби планов характер. През това време преподавателите в училището, с изключение на няколко наши другари преподаватели по общообразователните дисциплини (Персиян Мирчев, Димитър Тодоров, Христо Грамчев и военнотехническият началник инж. Левков, русин по народност), бяха стари офицери или уволнени стари офицери, привлечени за преподаватели. Много от тях продължаваха да мислят по старому. Това можеше да нанесе особено голяма пакост в преподаването на мирогледните дисциплини, каквито бяха обща и българска история за кадетския отдел и военноморска история за висшия отдел. Те бяха любими дисциплини на възпитаниците. Преподавателят по обща и българска история Д. Симеонов например проявяваше желание да преподава „по новому“, но му липсваше необходимият мироглед. Помощник-командирът след размяна на мисли с другарите Мирчев и Тодоров решава всяка лекция на Симеонов да се приема в присъствието на тия другари, преди да бъде изнасяна. Този подход се оказва особено резултатен както за възпитаниците, така и за самия преподавател. Много по-трудно беше със запасния контраадмирал Вариклечков, който преподаваше военноморска история. Помощник-командирът и друга-

рят Орманов (тогава вече началник на Учебния отдел в училището) посещаваха лекции на Вариклечков и след това му посочваха конкретно грешките, основа на които беше ненаучният, идеалистическият подход. Същевременно му бе предоставен учебник по военноморска история, по който се преподаваше в съветските военноморски училища. Но Вариклечков, вместо да си направи необходимите изводи, предпочиташе да дискутира ненаучни и необосновани твърдения. Това наложи да бъде освободен. Същото беше положението и с професора от София, който преподаваше морско международно право. Той бе по-отстъпчив, но по направените забележки безпомощно вдигаше рамене и даже предлагаше на помощник-командира да вземе политическата част на учебната дисциплина, а на него да остави практическата. Разбира се, това разделяне бе практически неосъществимо и училището трябваше да се раздели и с него. Всички тия усилия коренно подобриха качеството на учебния процес и издигнаха на по-високо научно ниво преподаването.

Така крачка по крачка, с много усилия, в атмосфера на жестока класова борба и съпротива на царските кадри се сложиха основите на новото Народно военноморско училище. Този период бе най-тежкият в изграждането на училището. Той бе период не на мирно вращаване, както са склонни да си го представят някои, а период на едновременно унищожаване на старото и на създаване на новото военноморско училище. Това бе много трудна задача. Трябва да се подчертае, че решаваща роля в изграждането на основите на социалистическото ни военноморско училище наред с партията, помощник-командирите и актива изиграха и съветските другари, които винаги намираха начин и повод да ни подкрепят, когато това бе необходимо.

ВАЩАРОВЦИ — НА ВАХТА

ДА БЪДЕШ ТАКЪВ, КАКЪВТО Е НУЖНО

Сигурно ще ви се стори странно, но наред Морското училище, току до плаца, има едно-единствено плодно дръвче — праскова. Тази праскова всяка есен през септември се отрупва с плод, но плодът така си и остава — необран. Странното, разбира се, не е в това, че в училището има прасковено дърво, а в това, че никой не се сеща да си откъсне от плода, макар че главната алея минава покрай него. Все бързат за някъде момчетата с барети и златни курсовки на ръкавите — за лекции, за занятия, за учебни плавания или просто за отпуска. И са едни такива — сериозни и замислени. Сигурен съм, че ако запитате някого от тях за дръвчето, ще ви изгледа строго и без да си прави труд да си спомни има ли го или не, ще ви отговори, да речем, така: „Вижте какво, ние сме дошли в училището, за да станем моряци.“

Няма да си спомни за прасковата и капитан-лейтенант Михаил Йонов. Нито той, нито пък някой от неговите съвипускници. Защото и те тогава са бързали, за да станат онова, което са сега — гръбнакът на ВМФ. Вярно е и това, че сега на морския офицер Йонов курсантските години изглеждат безгрижни. Сега от едната страна на пирса го чакат съпругата, двете му деца, домът; от другата — мощен кораб с многочислен екипаж, на който той е командир. Няма смисъл да се убеждаваме колко сложно е (не трудно) да работиш с хора. Не е за всеки това. А нима е по-просто да водиш и да отработваш задачи с такова капризно съоръжение като кораба? Да, инженер си по образование, ама от инженер до инженер има разлика. Ти можеш да работиш на мястото на някой технолог във фабрика за пластмасови копчета, но ще може ли той да се изправи на мостика вместо тебе?

И така — всеки ден, всеки следващ ден е делник. Като че нямат край тези делници. Служба. А службата си е служба и от нея можеш „да избягаш“ само двадесет дена в годината. Двадесет дена гледаш да се запилееш със семейството си по запад, по-далеч от морето — в Пампорово, в Боровец. Ама и там не те оставят на мира — ето на, сетил се някой очерк да пише. И пак разказвай за синята безбрежност, за кораба, за службата. . .

Службата. Целият ти живот е служба. Независимо къде се намиращ и с какво се занимаваш, преди всичко ти си офицер. И сред приятелите си си офицер, и като съпруг си офицер, и като баща си офицер.

Седиш си у дома и се боричкаш с децата край телевизора. Изведнъж — тревога! На кораба разбираш — фактическа. Току-що са приели съобщение, че 7900-тонният крайцер „Джоузефс Даниълс“, въоръжен с управляеми ракети, и 4200-тонната фрегата „Маккендлис“ са влезли през Босфора в Черно море. Прадедите им посрещали ли са тук изгревите? Майките им кърпели ли са прокъсаните мрежи по плажовете ни? Що щат тогава тези американци в нашето море!? Ругаеш, разбира се. . . И как няма да ругаеш, като знаеш колко двигатели се подгриват, готови да отблъснат пирса от себе си, колко мъже с галуни престават да броят безсънните нощи и с възпалени от виране очи се вглеждат в екраните. . . Когато чуеш със собствените си уши шума от винтовете на чуждите кораби, чувствуваш как кръвта навлиза в главата ти. Но се овладяваш.

И всичко завършва с изпращането им до Босфора. Не, неподготвени няма да ни сварят. . .

Такива са делниците на кораба. Там всичко дребно се губи, всичко незначително и преходно изпепелява. Остават само дългът и здравата моряшка дружба. Разбира се, има нещо исконно, което всеки таи в сърцето си и което го топли в трудни моменти — обичта към близките, към родния край. . . Но по-добре да не се ровим в тия неща. Едно трябва да е ясно — морските офицери имат едни и същи биографии: „Завършил Морското училище еди-кога си. Приет в БКП през. . . Служил еди-къде си. Служи в. . . Награждаван — наказван. . .“ Професията им е такава — да защищават родината!

Скоро имах възможност да посетя корабите, на които е служил капитан-лейтенант Йонов, докато стигне до командирската си длъжност днес. На единия от тях ме посрещна мичман Петков:

— Ето тук е бил назначен като млад лейтенант капитан Йонов. И сега в този отсек са запазени в общи линии редът и организацията му.

На другия кораб прелистваме снимковия архив заедно със старши лейтенант Стефановски:

— Тук капитан-лейтенант Йонов е бил старши помощник, тези снимки от мостика са отпечатвани във флотския вестник. А на тази вече е на командирска длъжност.

Колегата му капитан-лейтенант Кенаров добавя:

— Йонов е роден за командир. Контактен е и като никоой друг умее да мобилизира хората си за изпълнение на задачата.

Всъщност оказва се, че в поделението няма човек, който да не познава капитан-лейтенант Йонов. Както навсякъде колективите познават първенците си. Гледам последните резултати от социалистическото съревнование — корабът му има от стрелбите оценки само „добър“ и „отличен“. Чух да се разправя, че на последното голямо учение той единствен успял навреме да установи контакт с „вражеската подводна лодка“ и го поддържал най-продължително време в сравнение с останалите еднотипни кораби. И с други неща могат да се похвалят матросите от кораба на капитан-лейтенант Йонов — излъчили са голям брой отлич-

ници по бойната и политическата подготовка, съкратили са до невероятни срокове средния ремонт. В това корабът е първи, в онова — първи. . . Прави са матросите да казват:

— С такъв командир службата не изглежда толкова дълга. . .

В димитровската каюта на кораба има интересни снимки. По-старите вече уволнили се набори матроси не са пропуснали да се снимат с командира си. Със силния моряк, с безупречния офицер. Сигурен съм, че ще пазят тези снимки, както пазят тия с любимите си учители от ученическите години. И когато се срещнат след години, ще му кажат: „Виждате ли, другарю капитан, ей това и това сме запомнили от вас.“ Той ще ги потуша по рамото и въпреки че не си ги спомня (толкова младоци преминават през кораба му), ще се усмихне: „Ама и вие бяхте едни! . . .“

Тук се сецам отново за прасковата с неприбраните плодове. Не напусто я подминават курсантите. С делничната си забързаност и с този всеотдаен труд един ден, когато се огледаш, ще разбереш, че корабът е пристигнал там, за където е тръгнал — станали са като него, като Йонов.

Мичман-школник ДОНЧО ДОНЧЕВ

Старши лейтенант
Георги Груев

АКО СИ ДОБЪР, БЪДИ ДОБЪР НАВСЯКЪДЕ

„Как можеш да познаеш себе си?
Само чрез действие. . .“

Г ъ о т е

Сядам да пиша за старши лейтенант Георги Груев и си спомням за един журналист, представител на наш всекидневник, когото заинтригува фактът, че командирът на отличен кораб се е разделил със своя колектив, за да поеме ръководството над изостанал екипаж без положителни традиции в социалистическото съревнование. Действително благодатна тема за очерк в ръцете на един професионалист. А мене все още ме затруднява началото. Трудно ми е да реша например струва ли си да се споменава за детските му години, изживени в един град в подножието на Рила, толкова отдалечен от морето, превърнало се по-късно в негова съдба. Или за странния юноша, далеч превишаващ на ръст своите връстници. Или за комсомолските години в Техникума по радиоелектроника в Самоков.

През годините на обучение във Военноморското училище окончателно се оформя характерът на младежа. Трудолюбието е възпитано в семейството, но тук то придобива други измерения, целенасочва се към овладяването на сложните военноморски науки, към оформянето на командирски качества. У Георги Груев особено се проявява стремежът към самовъзпитание. Командирите и преподавателите изискват много, но може още повече. Пък и живее в колектив, където носи отговорност и за другаря до себе си. Дружбата на Георги с Петър Комитов обогатява много и двамата. Колегите се усмихват, когато ги виждат заедно — най-високия в училището с най-ниския. Едни се шегуват, че те се привличат като противоположности. Други подмятат, че ги сродяват трудностите, срещани при подбора на облеклото, вечната необходимост то да се „прогонва“.

Навярно и в шегите има истина, но главният обединяващ признак е като че ли стремежът и двамата да бъдат необходими на другите, да оказват помощ на нуждаещите се, да се борят за възтържествуване на правдата винаги и навсякъде, да постигат движение напред във всяко начинание независимо от обстоятелствата и обективните трудности.

Тази дружба те отнасят със себе си в малкия гарнизон, където са назначени за командири на бойни части. Тя им помага за по-бързото приспособяване към условията на корабната служба.

Георги Станиславов Груев е от тези хора, които не търсят спокойствие, не се стремят към заобикаляне на трудностите. Той записа в мотивите на заявлението си за приемане в БКП, че се смята задължен да бъде неин член, че като такъв ще се бори още по-последователно и настойчиво за реализиране целите на нашето общество. Тогава, през 1971 г., той беше във втори курс на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“. Вече близо десет години Георги всяка година е избран за член на партийното бюро в съответната първична партийна организация, в която членува, а през последните две години — за заместник-партиен секретар. С богатата си ерудиция, с дълбоката си вяра в партийната правда, със стремежа си към новото, към прогресивното той е пример за всички.

Като че ли стигнах до кулминацията. Може би трябваше да започна оттук? Не бива обаче от всяко нещо да се прави сензация. Затова се опитах да стигна колкото се може по-естествено до онова значимо, което всякога е било същност на човека, но което при определена ситуация се възприема от мнзинството като нещо необикновено.

Георги имаше от кого да се поучи. Тук бяха майсторството, опитът на офицера Владимир Христатиев, ерудицията, богатата морска култура на офицера Венцислав Вълков, педагогическият такт и строгата взискателност на офицера Минчо Бакалов, стремежът за единодействие с партийната група и комсомолското дружество при решаване на поставени задачи, най-силно изявен в стила на работа на офицера Милан Миланов, и др. С изградените у себе си качества и с помощта на своите командири младият офицер скоро застана на командния мостик. И не само застана, а като че ли се срасна с него. Затова и резултатите не закъсняха. Званието „Отличен кораб“ стана традиция за ръководения от него екипаж.

На отличния е по-трудно, отколкото на другите, мислят някои. Те имат пред вид голямата отговорност. Но при стличния има създадена организация. Взаимодействието между отделните фактори на кораба е синхронизирано, има желание и стремеж у колектива за достойно представяне. А на изоставашите единственото по-лесно е примирението със съществуващите слабости и проблеми в организацията на корабната служба.

Георги Груев разбра, че командирът на съседния традиционно „среден“ кораб ще слеза на брега, и пожела да се премести на неговото място. Ако подложим на анализ този факт, неминуемо бихме стигнали до следните изводи: старши лейтенантът е комунист, той не на думи, а на дело е готов да изпълнява решенията на партията; за Груев е по-важно не личното спокойствие, не дори само успехът на поделението като самостоятелна единица, а пълноценното използване на един боен кораб в мирно време. Само човек, който разсъждава държавнически, би могъл да стигне до това. Пък имаше и още нещо, за което бе казано по-горе — стремежът към самовъзпитание, работата със себе си.

А. С. Макаренко подчертава, че дисциплиниран е този, който проявява дисциплинираност и тогава, когато остане сам. Подобно бе умозаклучението и на старши лейтенант Груев: ако съм добър командир,

ще бъде добър и на новия кораб, ако не съм достатъчно добър, ще имам възможност да разбера какво не ми достига, за да го преодоля.

Житейска максима, до която не всеки достига на 30-годишна възраст. А за някои тя остава непостигната цял живот.

През изтеклата година корабът, чиито командир е старши лейтенант Груев, не успя да се нареди сред първенците. Но не това беше главното. Проведената работа с командирите на бойни части, със старшините на свръхсрочна служба, с матросите, промяната на насочеността в разсъжденията, повишаването на дисциплинираността, засилването на чувството на отговорност — ето базата, на която командирът може да се опре в по-нататъшната си дейност, ето залога за бъдещия успех.

След похвалните и възторжени редове финалът звучи разочаровашо. Но Груев не е вълшебник, който с едно движение на магическата пръчица може да промени нещата към по-добро. Не, той е талантлив командир и възпитан човек, комунист, който е уверен в себе си и знае, че успех се постига само след вложен труд, като негово следствие.

Капитан III ранг ВЕЛИН КУРТЕВ

ПРИЗВАНИЕ

Старши лейтенант
Димитър Богданов

Негостоприемно е лошото море. Корабите още не са излезли от гавана, а късата черноморска вълна удря сърдите по борда. После барометърът бързо пада и започва истински щорм. Връщането е невъзможно. Спуснатата котва и незабавна готовност на двигателите — това е спасението.

В поста за енергия и живучест е топло, но от температурата и отработените газове главата се замайва, започват изтощителните пристъпи на морската болест. Кратък сън би намалил мъките, но съдбата на кораба зависи от тези, които носят вахтата около двигателите. От матросите в електромеханичната бойна част с командир старши лейтенант Димитър Богданов. И най-вече от него самия. Той знае добре това. Ден, втори, трети. Главата шуми, ушите са заглъхнали, вкусът на олово трови пресъхналата уста, а той все гледа приборите, обикаля матросите и ги окуражава. По бойните постове всеки сам се бори и с щорма, и със съня. И малката лична победа става частица от поредната голяма победа на екипажа над бурята и вятъра.

Шеста година старши лейтенант Богданов е командир на електромеханичната бойна част. Шест години, изтекли зад кърмата, в монотонната песен на двигателите, в благодарния поглед на уволняващите се матроси. А ако времето се върне назад, той отново би постъпил в Техникума по корабоводене и корабоплаване, отново би се занимавал с електротехника и радиотехника. Хубаво е, когато отрано почувствуваш призиванието си. Това спестява излишни огорчения и лутане, предпазва от безпочвени амбиции. Димитър Богданов с ентузиазъм работи в движението за ТНТМ, участва в обзавеждането на работилницата с действащи макети, сам или с другари прави корабна електростанция, контролори, дизелгенератори.

Във ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ той остава верен на обичта си към машините и точните науки, факултативно се занимава с електроника и полупроводникова техника, прави първите си рационализации. Тема-

та на дипломната му работа е новаторска — „Горивна помпа за високо налягане без движещи се части“ — и е оценена високо от комисията. Да израсне като добър специалист му помага един от любимите преподаватели — инженер Тенчо Костов, кандидат на техническите науки. А за да стане дисциплиниран, възискателен офицер, важна роля изиграват годините, през които той е младши командир и чрез своя опит осмисля какво означава личен пример, лична отговорност, организираност.

След няколко дена корабът трябва да застъпи в бойно дежурство. Но преди това е необходимо да се извърши среден ремонт на дизелгенератор. А работилницата е заета. Затворен кръг, възел от обективни и не толкова обективни причини, който може да бъде разсечен от нечия решителност и себеотрицание. Или с компромис за сметка на друг екипаж. Думата има механикът и той като размисля, отсича:

— Ще завършим ремонта със свои сили.

— Такъв ремонт досега никой никъде не е правил. Внимавайте!

— Ние ще го направим.

Събира матросите и им обяснява положението. После запретват ръкави. Каютата му е отрупана с технически списания, инструкции и схеми. Той ги разлиства, съветва се с по-опитните специалисти и заедно с личния състав работи от ставане до отбой. През нощта отново прави изчисления, чете документите, бори се със съмненията, нападнали го през деня. На петия ден идват офицери от щаба, специалисти от работилницата, колеги. Някои не крият съмненията си. Но дизелгенераторът заработва. Със звучен, равномерен глас той изпълва най-хубавата песен на уморения механик, многократно го възнаграждава за изразходваните сили и нерви. Спестени са и хиляди левове на поделението. Командирът награждава матросите. Младите получават II клас, на специалистите II клас е присвоен I клас. Ремонтните работи включват целия комплекс от въпроси за класна специалност на личния състав от електромеханичните бойни части. След тази победа неговите момчета добиват самочувствие, усеща се порасналият им опит. В края на годината бойната част е отлична.

Шаблонно стана да казваме за някого, че е скромен, но не мога да отмина и тази черта на Богданов. Защото в разговорите ни той разказваше за подчинените си, за колектива и от други хора трябваше да разбере, че е завършил ВНВМУ с много добър успех, че от четири години бойната му част е най-добра сред сродните от поделението, че по стечение на обстоятелствата всяка година неговият старшина е назначаван на друг кораб, където е по-необходим, а при Богданов изпращат млад випускник от ССВМУ, с когото той започва да работи от „а“ и „б“.

Малко говори този мургав невисок млад мъж. Но казаното вече е премерено, претеглено и връщане назад няма. Навярно и затова комунистите го избират за секретар на корабната партийна организация. Нов, макар и почетен товар ляга върху неговите рамене. И без това късите му нощи стават още по-кратки. Нали трябва да подготви доклада и месечния план, да помисли какви поръчения да възложи на хората според възможностите и желанията им, да прочете новоизлезли документи, да напише оценката на свой колега за подмяната на партийните членски книжки. Немалък е и делът на командира на БЧ-5, на партий-

ния секретар старши лейтенант Богданов през последните две години корабът да носи званията „Отличен“ и „Първенец на ВМФ в своя клас“.

В динамиката на корабния живот, сред многобройните задължения на командир, специалист и възпитател старши лейтенант Богданов намира време и за голямото си увлечение — рационализаторската работа. Доста грамоти и флагчета за успехи в рационализаторското движение и ТНТМ е получил досега. Сам или с колеги той създава система за подгръване на двигателя с висок боен и икономически ефект, участва в строителството на комплекса по борба за живучест, допринася за усъвършенствването на материалната част на кораба.

Спомня си първата офицерска година. Желание и неумение, настойчивост и неловкост се преплитат в душата му. Млад, неопитен като него е и главният старшина Калудов. Старши лейтенант Богданов се учи сам, а трябва да обучава и него. Няма време за нищо. Денем води занятия, а нощем до късно разлиства документите на кораба. Често пъти вахтеният учуден го гледа как по късна доба се спуска в машинното отделение, за да види и да пипне изучавания механизъм, да огледа още веднъж как са подготвени турбините.

През първата година много дължи на тогавашния командир на кораба офицера Василев. От него научи как да прави месечен, годишен и ремонтен план, как да се готви за занятия, как отдалеч да организира отработването на курсовите задачи. . .

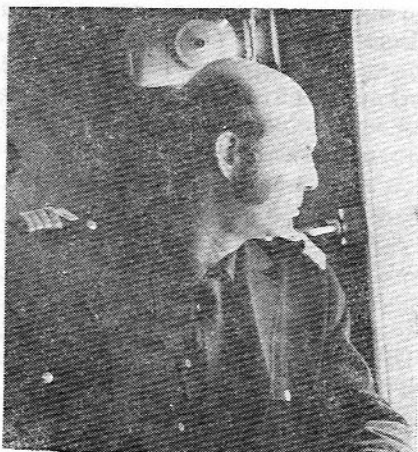
Бушува леден щорм. Неочаквано двигателят излиза от строя. Бурята е повредила горивната апаратура, вкарвайки в нея солена вода. В тежки условия старши лейтенант Богданов и подчинените му търсят повредата. Бързат, продухват тръбичките с уста, „изпиват“ доста гориво, докато установят къде е аварията. Преодолявайки умората и морската болест, монтират и регулират нова помпа и техният отличен кораб продължава участието си в тактическото учение, за да извоюва нови победи в учебните „сражения“.

И през тази година не му е лесно. Задачи и плавания, проверки и учения разпъват късия му делник. Но той споделя, че сега няма право на пропуски и спадове. Шеста година е на кораба и „смекчаващи вината, обстоятелства“ не може да има. И той не ги допуска. Откакто е офицер, няма аварии, станали поради грешки на личния състав. Бойната част спечели предконгресното съревнование, продължава да се представя успешно и в летните плавания. Отличниците по бойната и политическата подготовка са 70%, класните специалисти досега са 75%.

— Можем да увеличим техния брой, но не бива това да става за сметка на качеството. Половината от матросите са млади. Нека узреят, нека сами се преборят с трудностите и сами се подготвят за изпита. Ще бъдат по-полезни като специалисти.

Свободно време ли? Къде е то? В кратките часове, когато се завръща у дома, му се струва, че след последната им среща Тодор и Веселин са пораснали. И бърза да се порадва на семейния уют, да помогне на Диана в домакинската работа. Защото отново го очакват дългите мили в морето и песента на двигателите, прославящи хората, които са винаги верни на своето призвание.

Старши лейтенант ВАСИЛ ДАНОВ

КАПИТАНЪТ

Богомил Дюлгеров

Корабът е хвърлил котва в залива. Камбанката е отронила пет удара. „Пет ключа“ — казват моряците, опънали 125 метра верига във водата. Желязото е впило челюсти в морското дъно и не иска да се отдели от него.

В дома на капитана бушува девет бала радост от завръщането. Богомил Дюлгеров се отпуска на стола, под който няма вибрации и люлеене.

Урагани, щурмувания, разстояния, измерени с възлите на нервите. Косите посивяха, децата израснаха. „Децата на моряците са деца без контрол. . .“ Капитанът се усмихва със снизхождение на тази своеволна измислица на сухоземен мъдрец. Албена завърши с медал математическата гимназия и сега завършва Висшия институт за народно стопанство. Георги, синът, осмият поред с това име във фамилията, е в Морското училище и учи занаята на своя дядо и баща. Жената на капитана се измори от тези безконечни посрещания и изпращания. Но Богомил Дюлгеров без колебания напътствува сина:

— На капитанския мостик човек трябва да се качи достойно. . .

От снимките гледа бащата на Богомил Дюлгеров, големият капитан Георги Дюлгеров. В очите му — силата и мъдростта на океаните. Тези очи сега не гледат с укор. . . А някога искаха да спрат сина, удавени в синьо. За първи път синът не изпълни волята им. Когато старият Георги Дюлгеров се върна от плаване, а майката изплака болката „в Морското училище е“, капитанът се понесе като ураган. . . В училището познаваха морския вълк, създаде сам поколения капитани, написал българската астрономия, учил някои от учителите в Морското училище. Те го послушаха, можеха ли да не му се подчинят! Зачеркнаха името на курсанта. . . По стихналите улички на Варна вървяха баща и син. „Стига единият в къщата да е моряк.“ Синът слушаше мъчително и мълчеше. На следващата година бащата отиде на далечно плаване. Когато се върна, синът беше хвърлил тежка котва в училището и никой не можеше да го изтръгне оттам. Посети го след година

и вместо нежна дума, изруга: „Върви да се обръснеш гладко! . . . Капитанът трябва да бъде винаги за пример. . .“

Синът Богомил Дюлгеров, вече с близо 20 години капитански стаж, гледа баща си от снимката, стои, както той е стоял на стола, и без да издава вълнението си, мисли: „Срещите със сина ще бъдат редки.“

Така беше и с него. При баща си, големия капитан, така и не можеше да служи. „Ако потъне корабът, не трябва да загиват двама от един дом.“ Морската традиция не можеше да се наруши. За десетилетие — няколко срещи. . . В стария Анверс бащата пристигна с „Мир“ от Норвегия, синът, вече старши помощник-капитан — с „Вапцаров“ от Холандия. Морските власти не пропуснаха редкия случай — събраха бащата и сина и празнуваха по стар морски обичай тяхната среща. После двамата мъже се чува в Босфора. Синът вече капитан, най-младият капитан в параходството, водеше товарния кораб „Варна“ за Италия, бащата плаваше с „Акамар“ за Япония. В Босфора корабът на сина изпревари кораба на бащата и в следващата минута старият морски вълк заруга несдържано: „Забавих, за да се видим, а ти. . .“ След няколко години в японското пристанище Курошики синът се извини. Там бе спрял баща му с „Дунав“. Синът пристига с „Бачо Киро“ в Мицوشима и веднага потърси влака. Тръгна, за да се види за няколко часа с баща си, да му каже, че той винаги се е стремил да бъде като него. . .

Сега, когато баща му е покойник, той пак го търси: „Как би постъпил ти?“ И казва на своя син думите на своя баща:

— Да обичаш морето е едно, да побеждаваш в морето — друго.

Бащата Георги Дюлгеров бе от 50-ия випуск на Морското училище, той — Богомил Дюлгеров — от 75-ия, синът — Георги Дюлгеров — от 100-ния. . . Училището измени не само името, но и порядките си. Но истината остана една и съща: „Да обичаш морето е едно, да побеждаваш в морето — друго.“

Товари, фарватери, течения. . . Трябва да ги познаваш до съвършенство, за да можеш да издържиш. Вълната пречупваше кораби. Вилнееха тайфуните „Жоржет“, „Фериел“, „Флюси“. . . Наоколо потъваха. Навярно и онези, които се давеха, не мислеха, че умират. Бяха приели един друг, суров начин на живот. Грешката означаваше гибел. Долу в хамбарите лежеше чугун, отгоре четиридесет и пет тонни трансформатори. Скъсат ли се, ще излетят като живи, ще зейнат пробойни, а след тях. . . Капитанът бягаше умело от страшното око на тайфуна. Нощем по инстинкт долавяше вълната и се плъзгаше по нея. . . Седем денонощия без сън. Седем денонощия риск. Откъде се взе тази сила? На осмия ден океанът успокои дъха си и той слезе в кабината, за да сложи най-последна глава върху възглавницата. Моряците измъчени, изтощени говореха: „Барото ни спаси. Акулите отдавна да бяха закусили с нас. . .“

Индия, Япония, Канада, САЩ. . . Някога баща му със своя екипаж бе преминал екватора с български кораб и това бе събитие. А сега? Няма край този свят. Осем месеца бродеха по чуждите пристанища. В Атлантика се почувствуваха като у дома — родината беше само на един месец път. Но в Ливърпул объркаха техните сметки — отново рейс към Япония и Мексико. По-слабите не издържаха и настояваха за

смяна. „Истинският моряк не напуска кораба си. И аз искам да се върна на родния бряг. . .“ Капитанът говореше спокойно, макар че тайфуните го бяха изморили и му се искаше най-много от всички да почувствува дъха и твърдината на родния бряг. Имаха ли право да напускат кораба и своя капитан? Имаше неписан кодекс на дълга, по-силен от писания. Колко продължава едно преболедуване, което дава имунизация на човека? В Ротердам моряците не дойдоха при капитана. Не поискаха самолетни билети за родината. Изтеглиха молбите си и потеглиха за втори околосоветски рейс.

„Добре постъпи“ — окуражава го бащата от снимките.

Предлагаха му служба на брега. Отказа. Истинският моряк не хвърля котва на сушата. Можеше ли да се откаже от онова, което носеше в кръвта си. . .

Повече от четвърт век плавания. . . Всеки ден е различен от другите. Страшни бури го караха да произнесе понякога предателските думи: „Край, това е последният ми рейс, само да оживеем и този път.“ След това утрото изтръгваше като с нож нагара от напрежението и го даряваше с екзотиката на непознатия бряг и със спокойствието на тихото пристанище. През следващите дни мъглата го приковаваше денонощия на мостика, нервите започваха да звънтят от опъване — корабът трябваше да се приведе покрай коварните рифове. И така ден след ден, година след година. . .

Три денонощия не бе слизал от мостика и когато слънцето се разлюля в спокойното огледало на морето, каза на вахтения капитан: „След три часа следва фар, там ще трябва да отклониш курса наляво.“ Слезе в кабината си, за да се отърси от умората. Колко беше спал? Стресна се ненадейно, изтича на мостика: „Минахме ли фара?“ — звънна тревогата в гласа му и погледна часовника. На отрицателния отговор се ядоса: „Не може да бъде!“ И моментално даде команда: „Ляво на борд! Корабът се поклати и притихна в тихата вода, над която се стелеше мъгла. В следващите минути вахтените гледаха преbledнели — подводните скали останаха на стотина метра от тях. . . Без капитана щяха да са корабокрушеници. „Интуиция“ — определяха после моряците. — „На капитана и сънят е програмиран“ — твърдяха други. — „Това е нещо, което той носи от баща си. . .“ — казваха трети. . .

— Еснафите не могат да бъдат истински моряци — твърди от снимката бащата.

— Морякът е богат със срещите на брега и с обичта към родния бряг — допълва Богомил Дюлгеров.

В едно от африканските пристанища чужденецът не прикриваше влагата в очите: „Предупредиха ни, че в лодката карат робини. Тръгнахме през нощта с два катера. В далечината съзряхме лодката, осветихме я и надухме моторите към нея. Пред очите ни морето завря. Онези не искаха да оставят следи и изхвърлиха през борда робините. Когато стигнахме до тях, видяхме само кървави петна. Акулите бяха свършили своето. . .“

Тогаво Богомил Дюлгеров беше въздъхнал: „Нашият бряг е друг“.

„България“ — онзи мъж от ФРГ произнесе тази дума с уважение. Кораб „Генерал Владимир Займов“ се нуждаеше от нещо лице, което да потвърди, че може да се товари. Чужденецът поздравя моряците за

отстранената повреда в мазутните танкове. След това той, човекът с четиридесетгодишния стаж, запита: „Този кораб не е японски. Може би е норвежки? Такава конструкция и умно направени укрепления. . .“ Нещо топло плисна капитана, гласът се размекна: „Корабът е български.“ Немецът дълго мълча, измерва с поглед „Генерал Владимир Заимов“ и устните сами отрониха: „Предайте почитанията ми в България, за кораба. . .“

„България. . .“

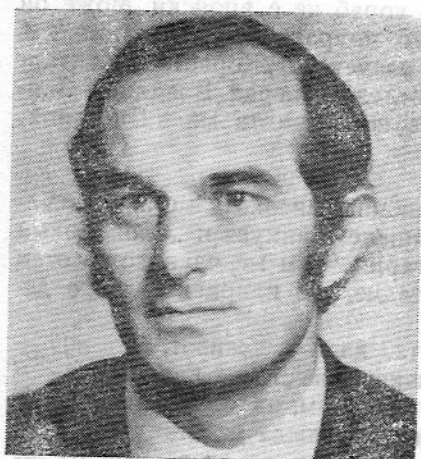
Онзи мъж с широките плещи беше изкачил високата метална стълба на „Бачо Киро“ в канадското пристанище Ванкувър: „Сложете ми безелници, капитане, и ме отведете в България. Там ме чака доживотен затвор, но не мога повече тук. . . Вземете ме, ще направите добро дело. . .“

Бившият българин плачеше за земята, дала му живот.

Три дена беглецът идваше на кея и чакаше жеста на капитана.

Капитанът се радва на тишината в своя дом, на спокойствието. В стаите вълните на радостта надигат снага. Изважда секстанта. С него си е служил някога баща му. Не би го заменил и за злато. Ще го завещае на сина си. Море винаги ще има. За него трябва да добри специалности и смели сърца. И още: родолюбци. Без тях родният флаг ще избелее.

ГЕОРГИ ЙОЛОВ

ОСНОВАНИЕ ДА СЕ ОБЪРНЕШ НАЗАД

Владимир Тачев

Небето тази вечер беше звездно. Морето кротко галеше стоманените бордове на ферибота „Героите на Севастопол“. Върху навигационната карта дежурният помощник-капитан беше начертал курс Варна—Иличовск. Един работен ден беше залязъл заедно с последните лъчи на августовското слънце, оставил трайна следа в корабния дневник и бледо отражение в съзнанието на екипажа: беше обикновен, без изключителни събития и произшествия, ден като стотици други. На пет-шест крачки като светулка припламваше яркото огънче на запалена цигара. Някой се беше спотаил в тъмнината и разговаряше със себе си. За какво ли? Ако беше извървял крачките, които го разделят, и се бе раздумал с човека, може би щеше да научи за къде са тръгнали мислите му тази вечер, но Владимир Тачев сега нямаше желание да преплита приказката си с друга приказка. Хубаво му беше да стои облакът на фалшборда, да всмуква дълбоко от цигарата, така че димът да припарва в гърлото, и да гледа лунната пътека: за сега единственият мост, свързващ кораба с брега. Огромният корпус потръпваше равномерно, равномерно беше и шумът, идващ от машинното отделение — сигурен признак, че може да си позволи лукса да „отскочи“ за малко до високия, покрит със зеленина терасовиден бряг, да се разходи сам по жълтите пясъчни алеи на Морската градина, да поскита по обезлюдените улици на любимия град, в който всяко кътче му е до болка познато, да прекрачи дори портала на Морското училище, да погледне по стар навик стрелките на часовника („Дали не съм закъснял?“) и да хукне по стълбите нагоре. Ще може ли да ги изкачи на един дъх, както преди, в курсантските години? А защо не! Стълбите на машинното отделение на който и да е кораб са по-стръмни и пак не ги усеща под краката си, особено в критични ситуации.

Още е жив в ходилата му споменът за пулса на кръвта, когато само за няколко минути пробяга разстоянието от кабината си до помещението на главния двигател на кораб „Родина“. Намираха се на едно денонощие път до Аден. Климатичната инсталация жужеше като тръгнала да

събира мед пчела, но въпреки това живакът в термометрите не спадаше под трийсетото деление. Владимир Тачев прелистваше лениво някаква книга, вече не помни коя точно, без да може да проумее съдържанието ѝ. Горещината и тежкия, наситен с влага въздух разкисваха не само тялото на човека, но и мисълта му. Очакваше всеки момент да чуе сигнала за предстоящата вечеря като спасителен зов. Звънът на гонга щеше да мобилизира волята му, тялото щеше да се стегне, мускулите да заемат позицията „готови“. . . и той щеше да се отправи към офицерския салет бодър, като че ли тропическият климат не съществува за него. Уважаваше дълбоко корабния порядък, при все че не беше човек на педантичния ред. Обедът и вечерята на кораба бяха един своеобразен ритуал, който го обвързваше както със самия кораб, така и с членовете на екипажа му. В тази исконна моряшка традиция сякаш се криеше и силата, която го обвързваше с поколения моряци преди него, както и с тези, които ще дойдат след него. Мястото около трапезата, определено сега за него, преди това е било заемано от друг главен механик — колега по съдба, по ранг, по обреченост към солената безкрайност. Да седнеш на него е не толкова привилегия, колкото задължение — трябва да защищаваш това си право с всеки жест, действие, постъпка. Да го отстояваш ден след ден с мислите си, със стремежите си, със знанията си, с опита си, с мъжката си воля да не се поддаваш на трудностите. . . А те те провокират на всяка крачка. Разлюляната повърхност на водната стихия не търпи застоя и в своето привидно еднообразие те завъртва в най-различни ситуации. Залива кораба с тежки вълни, проверява устойчивостта на мачтите с урагани ветрове, изпитва професионалните ти качества в критични положения. . .

Но преди да прозвъни гонгът за вечеря, Владимир Тачев получи сигнал за авария. Оттам нататък споменът му е концентриран изключително около маслопроводната охлаждаща тръба на буталото на главния двигател на кораба. На помощ от брега не можеха да разчитат.

Основният му принцип в шестнайсетгодишната му моряшка практика беше да не допуска аварийна ситуация по време на плаване. Много по-ефективно е всичко да се огледа, да се разчете, да се предвиди и съответно да се отстрани, когато корабът е опрян до сигурното рамо на кея. За него добър главен механик е онзи, който съумее да избегне аварийните ремонти. Наистина това означава по-редки разходки в пристанищата, по-малко развлечения, по-кратки почивки по време на престойте (все по-интензивни и по-кратки в последно време) за момчетата от машинната команда.

„Ако искаш да бъдеш спокоен по време на плаване, трябва да бъдеш неспокоен, когато си на брега“ — казваше неговият учител съветският главен механик Феликс Гогетидзе, при когото служи като втори механик известно време.

Колко дни и нощи са се завързвали на верига за него и за помощниците му, за да се извърши моточистка или друг профилактичен ремонт по време на товарно-разтоварните операции на кораба, не може да определи в цифри, много са. Пък и не ги е броил. Но на море всичко може да се случи. Това е един от морските закони. Владимир Тачев познава добре морските закони и винаги е готов да се съобрази с тяхното действие, затуй си е изработил рефлекс бързо да мобилизира во-

лята си, силите си, да подчини своето умение и всичките си знания на конкретните обстоятелства, да реагира светкавично без следа от паника. Суматохата е враг номер едно за моряка. Тя е като вирус, само за минути може да се предаде на останалите, особено когато заразозосител е шефът. . .

Огненото слънце разтапяше асфалта на плаца в Морското училище, но командирът като че ли беше забравил, че маршируващите младежи, облечени в тъмносини галанки с моряшки яки, са живи същества и имат граница на физическа издръжливост. Млад беше и се бунтуваше в душата си срещу тази форма на закаляване. „Какво ти закаляване, това са чисти тъпизми. . .“ — коментираха след това момчетата. Тогава не знаеха, че по-късно ще разберат какво са спечелили от това „пропиляно“ за тях време. Истинската им среща с морето тогава беше все още предстояща и не можеха да знаят, че морето не е просто синя безкрайност, романтичен пейзаж, гледан от прозореца на училището. . . Едва на корабите Владимир Тачев разбра, че преподавателите и командирите са имали право. Морето е равностоен партньор само за този, който не е подценил неговата сила, а упорито и системно се е подготвял да му стане верен приятел. За това бяха необходими не само задълбочена теоретическа и практическа подготовка, но и калена воля, несломим дух. . .

По раменете му се спусна хлад. Главният механик затърси с поглед премигващото огънче на цигарата на затуления в тъмното човек, но не го откри. Очевидно беше се прибрал в кабината си или пък е застъпил на вахта. Стрелките на часовника бяха отскочили зад числото 12 на цифрата, а датникът бе отбелязал нов ден.

Да се вглежда назад в извървения път! Занимание за сантименталните, песимистите, меланхолиците, но не и за него. На разсъмване щеше да разгледа лицето си, докато се бръсне: слабо, леко скулесто, мургаво, с непокорни тъмни коси, разпилени над високото чело. Щеше да провери походката си по железните стръмни стълби на машинното отделение: пъргава, стегната. Имаше слаба, изпечена от слънцето и ветровете фигура, нямаше какво да му тежи.

След това щеше да се огледа в очите на своите момчета от машинната команда. Беше уверен, че ще забележи уважение и доверие към „шефа“, и все пак не е излишно човек да проверява своята стойност чрез преценките на хората край себе си. Нали именно с тях, с хората, преплава хиляди мили по сините пътища на планетата, с тях будова край изискващите грижи и всеотдайност корабни механизми, благодарение на тях може да преброи аварийните ситуации в своята практика само на пръстите на едната ръка: една, две, три. . . Май повече няма.

След това ще тръгне по пътеката на спомените. Нищо че е сантиментално. Има основание да го стори. Или по-точно, има основание да погледне назад, за да претегли на везните собствените си дела, да пречупи през призмата на младежките мечти постигнатото, да отбележи пропуснатото. . . Навярно мъжете от екипажа също се вглеждат в него. Преценяват го строгите моряшки очи, видели какво ли не и лесно различаващи истинското от фалшивото. . . Защо именно той беше отличен с „Народен орден на труда“ — златен? По-добър ли е от тях?

ДОРА НИКОЛОВА

ЖИВОТ В СЛУЖБА НА МОРЕТО

Симеон Иванов Джегов

Изминали са 25 години от онзи паметен ден, когато Симеон Иванов Джегов прекрачи прага на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“. През тези години той измина сложен и труден път, докато стигне до ДСО „Рибно стопанство“. Днес той е един от най-авторитетните и уважавани капитан-директори на обединението. Не случайно за неговия дългогодишен самоотвержен труд по време на 15 рейса с траулер в океана той е удостоен с високото звание „Отличник на Министерството на транспорта“ и е награден от Държавния съвет на НРБ с „Народен орден на труда“ — златен.

Разговарям с капитан Джегов и се мъча да съпоставя образа на младежа, останал в моето съзнание от едногодишния ни съвместен живот в Морското училище, със седящия до мене улегнал мъж с леко посребрени коси. Годишите са си казали своето. Но едно във външния му вид е останало непроменено — усмивката. Тя одухотворява лицето му и го прави още по-привлекателно. Ето и сега, като си спомня за тези години, той се усмихва. Навярно се усмихва на смелостта на селското момче да обикне морето за цял живот и да му служи вярно през тези 25 години.

Сега, когато с капитан-директора се взираме в миналото, спомените се редят и неволно ни карат да се върнем назад.

На пръв поглед странно звучи неговата изповед, че до постъпването му в Морското училище никога не бил виждал море. Разбира се, желанието за това имал, но разстоянието от с. Връв, Видински окръг, до морето се оказало непреодолимо за малкия Симеон. Затова пък младежът не пропускал, а често и по няколко пъти гледал филмите с морска тематика. Така още от ранно детство Симеон се влюбил в морето и решил твърдо да се посвети на морската професия. Дори след завършване на прогимназията Джегов написал писмо до Морското училище (не помни точно до кого го е адресирал), в което разкрил своето желание. Голяма била радостта му, когато получил отговор от командуването на училището, макар от него да му станало ясно, че едва след 4 години ще може да кандидатствуват. През тези години желанието му не само не

изчезнало, напротив, засилило се. Така, завършвайки гимназия с пълно отличие, Джегов заминал за Варна. Тогава Морското училище готвело кадри само за Военноморския флот. Това, разбира се, не разколебало младежа. Категорично било и становището му по въпроса за специалността навигатор (корабоводител).

Мечтата на Симеон се сбъднала. Той бил приет за курсант във ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“. Неусетно, просто като на един дъх, преминали курсантските години, прекарани в училището, където бъдещият капитан получил необходимата теоретическа и практическа подготовка. Тук той придобил много от онези добродетели на моряка — колективизъм, другарство, твърдост и други, — които по-късно в живота са му били полезни. През 1960 г. Джегов получава първото си воинско звание и едновременно с това е назначен за помощник-командир на кораб в едно от поделенията на Българския военноморски флот. Скоро той се сблъсква и с първите сериозни трудности, произтичащи от характера на корабната военна служба — отговорност за висока бойна готовност. Същевременно тук се разширява неговият практически опит по специалността, развиват се способностите му за творчество и самоинициатива.

— А защо не останяхте на служба във Военноморския флот? — питам капитана. — Навярно догодина щяхте да станете I ранг?

— Съдба — усмихва се отново Джегов. — След съкращенията в армията през 1963 г. преминах в запаса. Навярно не съм бил подходящ за военен.

Първоначално Джегов постъпва на работа в ККЗ „Илия Бояджиев“ — Бургас. Дори се записал да следва и завършил успешно първата година. Но повече не можал. Не изтраяло сърцето на моряка. Не го спрели и дисциплинарното уволнение от предприятието, и увещанията на съпругата му Николина.

Зарязал учението, бреговата служба, простил се с жената и децата и през 1965 г. постъпил на работа в ДСП „Океански риболов“. Тогава предприятието току-що било създадено, а родината вече имала първите риболовни траулери „Феникс“ и „Албатрос“. Необходими били опитни капитани и помощници. Първото назначение на Джегов било за четвърти помощник-капитан на „Албатрос“.

Последвал и първият рейс в океана, или, както той го нарича, първото бойно кръщение. После бил назначен за втори помощник на „Чайка“, дори му била поверена задача да участва в получаването на кораба от пристанището на Щралзун в ГДР.

Времето е опит. За Джегов, за неговата младост било нужно време, а то течало неумолимо. Идва 1970 г., когато на 32 години той става капитан-директор на „Фламинго“. Всичко сякаш започва отначало. Два рейса на „Фламинго“, после три на „Кондор“ и още три на „Меланита“. Повече от 8 години животът му премина в океана. На пръв поглед — една кратка обикновена биография на човек, посветил живота си на морето и на трудната професия на океански риболовец. Но започнем ли да различаваме тези 15 рейса, ще навлизаме все по-дълбоко, ще открием, че всеки един от тях е бил една школа, че всеки е дал по нещо на целенасочените и любознателен капитан.

— Колко мили сте преплавали досега? — проявявам отново любовитството си.

— Труден въпрос — вдига рамене Джегов.

После започва да пресмята. Толкова мили при прехода... едноколко си мили месечно при лова на риба... и т. н. Накрая отсича. С точност не може да каже, но няма да сбърка, ако ги пише няколко стотици, хиляди.

После отново потъваме в спомените. Става дума за моряшкото всекидневие, за романтиката на съзнателния труд на корабния екипаж. Неусетно тръгваме по далечните морски пътища, по преследваните стада във водните бездни и навсякъде ни съпътствува неговият стремеж никога корабът да не остане с неизпълнена рейсова заповед. Когато човек свикне да работи с един тип кораби, всичко върви някак си по-леко. Но макар те да се еднотипни, всеки си има свои особености, свои тънкости, които само опитният моряк може да усети, да опознае. И да ги използва по-резултатно. Според Джегов, най-важното е да се владее отлично техниката, за да действа тя винаги безаварийно. А затова преди всичко е необходимо да се обучи целият екипаж да работи с нея, да я обича и да я пазят. Нима има по-сериозно задължение на капитан-директора и първия помощник-капитан? И още нещо, не по-малко важно: да обича и да уважава хората, да даде простор на справедливата възискателност и личния пример. В безбрежния океан, когато времето донася скуката, когато еднообразието поставя своя печат върху психиката, тогава най-много е нужна добрата човешка дума. Ето защо капитан-директорът отдава необходимото значение и на своя първи помощник (помполитът), който в решителния момент трябва да помогне, за да продължи онова съревнование с особени свойства, което не се отчита, не се афишира, но има тази чудодейна сила да мобилизира усилията и да вдъхва вяра.

Напрасно очаквах да чуя за изключително мъжество в борбата с морските стихии. Капитанът съдържано спомена, че е имал тежки случаи, когато тъмнината на небето се сливала с кипналата стихия на океана, когато вълните са се стоварвали върху кораба като скалисти зъбери. Случвало се е в непосредствена близост до тях да потъват кораби по време на силни бури. Но моряците са кораво племе. Трудностите на моряшкото всекидневие ги каляват още повече.

На опитния мореплавател от няколко години ръководството на обединението е възложило друга отговорна задача — да ръководи отдел „Производствено-технологичен“ — длъжност, която Джегов успешно изпълнява.

Като сплотен екипаж и семейството на капитана върви по неговия курс. Съпругата му Николина също работи в ДСО „Океански риболов“. Големият му син Анатолий вече е на 19 години и упорито следва пътя на баща си. Той сега е петокурсник в Техникума по морски и океански риболов — Бургас.

През октомври 1981 г. се състоя среща на неговия випуск от ВНВМ „Н. Й. Вапцаров“ по случай 25-годишния му юбилей. Капитан Симеон Джегов дойде на срещата с чувство за достойно изпълнен дълг.

Капитан II ранг инж. КИРИЛ ДИМИТРОВ

С ЕДНАКВИ МИСЛИ

Капитан Христо Димов

В семейството на варненския работник Димо Христов на 11 май 1921 г. се ражда момче. Наричат го на името на дядо му Христо. Сините морски простори мамят взора на момчето и то взема решение да стане моряк. Годишите минават и Христо Димов Христов постъпва във Военно-морското училище. Завършва успешно навигационния отдел през 1946 г. Назначават го в параходство „Българско речно плаване“ в Русе. Влюбва се в река Дунав и вече 35 години води корабите от Регенсбург до Сулина. Започва като помощник-капитан, скоро става старши помощник, а след това и отговорен капитан. През 1956—1959 г. Христо Димов е представител на параходство БРП в пристанище Братислава. От няколко години е капитан на първокласния пътнически кораб „Александър Стамболийски“, който от ранна пролет до късна есен осъществява плавания с български туристи по релацията Русе—Будапеща—Братислава—Виена—Русе.

Комунистът капитан Димов изпълнява партийните повели на поверения му кораб, споделя опита си с младите си колеги, с колегите си от съветското дунавско параходство. Кораб „Александър Стамболийски“ е побратимен със съветския пътнически кораб „Амур“. Между двата екипажа се поддържа договор за социалистическо съревнование, братска дружба и другарска взаимопомощ.

Признание за големите заслуги на капитан Христо Димов са наградите Народен орден на труда, „Отличник на Министерството на транспорта“, юбилеен медал „25 години народна власт“ и много още награди на СО „Воден транспорт“ и на Министерството на транспорта — значки, грамоти и други отличия.

През май 1981 г. капитан Христо Димов отпразнува на борда на кораб „Александър Стамболийски“ своя 60-и рожден ден. И когато нашите дунавски пътнически ветерани, служили вече четири десетилетия, „ще танцуват последния си виенски валс“, заедно с тях ще излезе в пенсия и капитан Христо Димов. Но това не е край, защото един друг Димов — неговият син — е тръгнал по бащиния път. Роден в Русе,

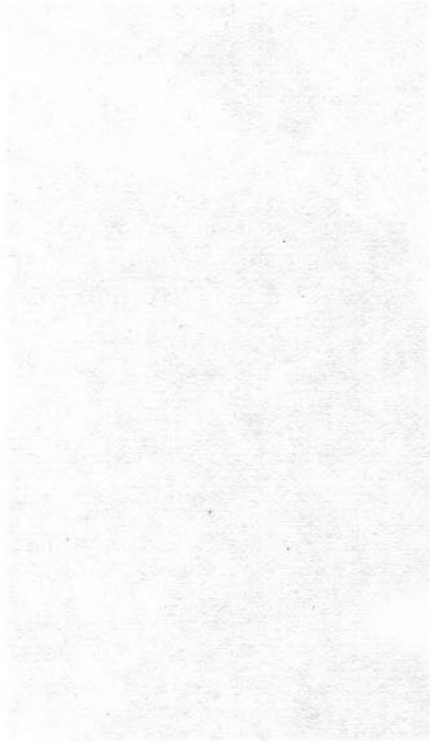
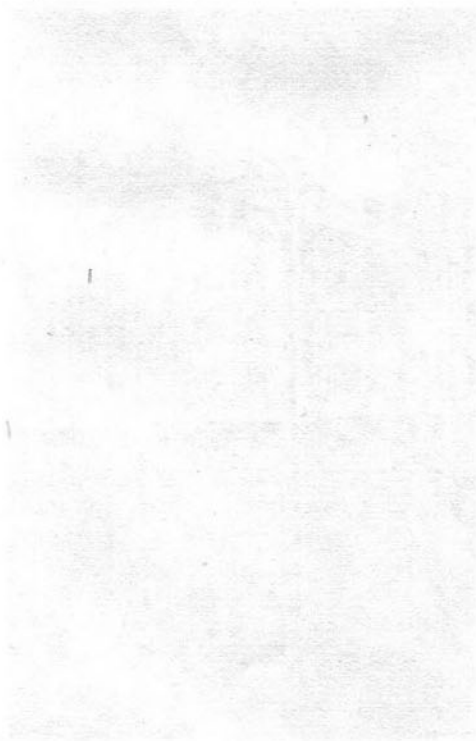
на дунавския бряг, той завършва Висшето народно военноморско училище „Никола Вапцаров“ във Варна и сега плава по морета и океани.

И сега, когато двамата „морски вълци“ се съберат за малко в Русе или във Варна, осъхват в разговори за видяното и преживяното. А когато минат край бялата сграда на Военноморското училище, замлъкват и мислите им са еднакви — благодарни са, че тук се е осъществила една тяхна голяма мечта.

ВАСИЛ ДОЙКОВ

В УЧИЛИЩЕТО ДНЕС

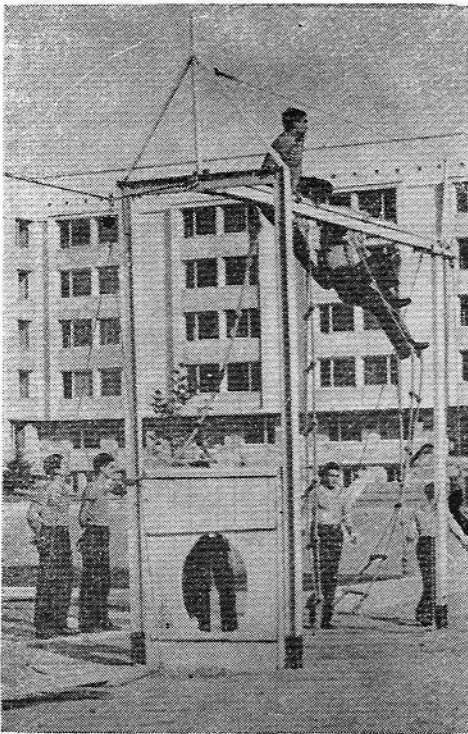

ВСЕКИДНЕВИЕ

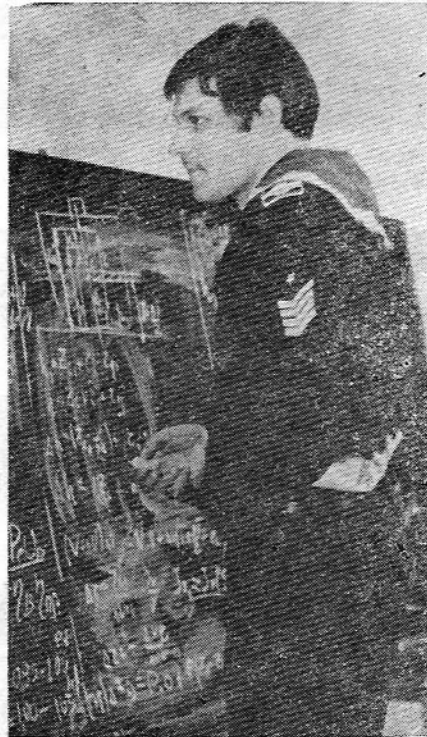
Слънцето целува адмиралтейската игла от кулата, позната на варненци. Лъчите му оживяват прозорците на снажните корпуси, погалват леглата на курсантите и скоро плацовете и спортните полигони екват от бягащи стъпки и команди — започва физзарядката (сн. 1). Сутрешни мероприятия, вдигане на знамето и пред изпълнената с формули черна дъска, чийто край понякога е трудно да уловиш (сн. 2), или в кабинети с интересни прибори и апарати (сн. 3). Лекциите и занятията преди обед са минали, но какъв е приносът на комсомолците за ефективността им — това ще разгледа събранието на организацията (сн. 4). В следобедните часове мероприятията са много и се чудиш къде да отидеш. Всичко е толкова интересно — и срещата с ветерани на училището и флота, и работата по ТНТМ, и новите книги в училищната библиотека, и партията шах в димитровската стая. Но утре предстои нов напрегат ден. Трябва да се подготвят упражненията, да се обсъди с другари курсовата работа.

Край на деня. Ден като всички други, в които се подготвяме като бъдещи специалисти и бранители на любимото море. Ден, в края на който отдаваме почит на тези, които са носили преди нас моряшката барета и са изгорели в огъня на борбата.

Капитан III ранг инж. БОЖИДАР СЛАВОВ

1

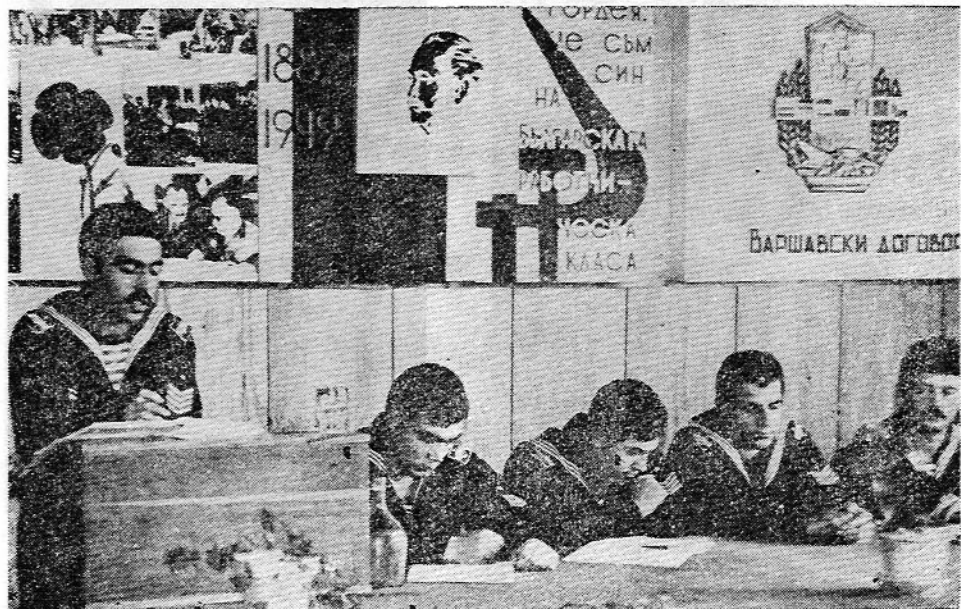

2

3

4

КООРДИНАТИ НА ВСЕОТДАЙНОСТТА

Навигацията е стара, прастара наука. Мореплавателите са умеели сравнително точно да определят мястото на кораба по различни способи много преди човечеството да е узнало Дарвиновата теория за своя произход. Това, разбира се, не пречи на техните последователи днес да си служат пак с морската миля — единствената мярка за дължина, непризната от нито една международна метрична система поради своята неточност спрямо останалите. . . И все пак навигацията е една от най-съвременните науки. Приела последните постижения на електрониката, ръка за ръка с космическите и дълбоководните изследвания, тя е неотменима част от всекидневното на човечеството, устремено да овладее докрай необятните сини простори на планетата.

За истинския моряк, за добрия курсант обичани и важни са всички дисциплини. Ала с особена благодарност командирите на кораби и капитаните от далечно плаване си спомнят за хората, помогнали им „да проходим“ в морето, отворили им очите за тайните на навигацията — за преподавателите и асистентите от катедра „Корабоводене“. Овладели огромен теоретически материал, преминали през суровата школа на бойните поделения, на океани и морета, членовете на катедрата обучават курсантите по най-новите методи на навигацията, изграждат от тях грамотни, творчески мислещи, самокритични и решителни корабоводители.

През 1882 г. Машинната школа в Русе е реорганизирана в Морска унтерофицерска школа. Ето списъка на получаваните от школниците специалности: боцмани, кърмчии, машинисти, морски артилеристи и миньори. Така стогодишният юбилей на морското образование у нас е неразривно свързан с тази основополагаща дисциплина. И наистина какво би представлявало Висшето народно военноморско училище без катедра „Корабоводене“?

Нова, модерна е учебно-материалната база, предоставена на курсантите. С всяка година тя се обогатява и се разширява. Съвременни жироскомпаси, лагове и ехолоти, радионавигационни средства от систе-

мите, които са инсталирани на нашите военни и търговски кораби — ето част от базата на катедрата. За да се повишава квалификацията на капитаните и курсантите, заслуга има и Ведомственият учебен център на БМФ, с който си взаимодействва колективът на катедрата.

През новата учебна година курсантите получиха ценна придобивка — модерен съветски тренажор „Клас за прокладка“. Той предлага условия, максимално приближени до реалните: обучаваният автоматично получава необходимите данни за движението на кораба, взема пеленг, определя мястото, извършва прокладката без условности. В близко време съвместно с ВУЦ предстои да бъдат създадени кабинет по автоматизация на корабоводенето и планетариум по мореходна астрономия. Курсантите ще се обучават и с помощта на спътникова апаратура за определяне мястото на кораба.

Още много може да се разказва за учебните зали и кабинетите, за учебно-производствения кораб „Вапцаров“, с който всяка година курсантите осъществяват задграничен щурмански поход в страните от Западна Европа, за лятната практика и за стажа по бойните кораби.

Катедрата започва работа с новоприетия първокурсник и завършва с държавния изпит. Тя му дава всичко — от елементарните истини, от азбуката на корабоводенето до най-актуалните научни проблеми, стоящи пред световното военно и гражданско корабоплаване. Целият цикъл — от подострянето на молива и движението на щурманските триъгълници по картата до автопрокладчика, до радио- и спътниковата навигация — в петгодишния курс е обвързан в много научни дисциплини, изпити, плавателна практика и изследователска работа. Някои от нас вече не помнят своята тетрадка от първи клас с разкривените кукички и ченгелчета. Но едва ли има възпитаник на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“, който е забравил първите си прокладки с поразкривени и различни по дебелина линии, дори с изтрити черти от бреговата ивица — просто там „се пада“ да премине курсът.

Ала време е да поговорим за най-ценното в катедрата — хората, преподавателите и асистентите, в чиито ръце послушно действа съвременната техника, от чието слово оживяват и проговарят с ясения си език трудните формули.

Сега в катедрата работят двама доценти, трима кандидати на науките, още двама души завършват дисертациите си. Различни по възраст и звание, по подход и темперамент, тези хора имат много общи черти. Обединява ги обичта към морето и моряшката професия, творческото неспокойствие, всеотдайността и търпението на учители. Характерен за всички е и стремежът да попълват знанията си с най-новите постижения в науката, да вървят в крак с научно-техническия прогрес. За колектива на катедрата научната, преподавателската и организаторската дейност са в неразривно единство.

Те са не само научни работници, хора на сухата теория. Защото морското дело е преди всичко практика, действие, борба. Борба за място по световните морски пътища, борба да се утвърждава името на страната ни сред морските държави, борба за чистотата на родния флаг. Преподавателите и асистентите идват във ВНВМУ със солидния стаж на офицери и капитани от корабите на Военноморския флот, Български морски флот и СО „Океански роболов“. И по време на лекциите и практи-

ката се позовават на личен опит, споделят свои преживявания, с примери от живота си илюстрират верността на изучаваните принципи.

Те като че ли най-малко са привързани към папката с лекции. С настъпването на определеното време, през лятото или през зимата, преподавателите и курсантите стягат навигационните карти, секстантите, хронометрите и тръгват по безкрайните морски пътища. Ако някой успее да пресметне проплаваните мили, с тях може да се опаше със солиден пояс земното кълбо по екватора. И всеки ден многочасова вахта, която в лоши хидрометеорологични условия продължава дни и нощи. В гневния Бискай или мъгливия Ла Манш, в полузамръзналите води около Мурманск или под палещите лъчи на кубинското слънце — вече са твърде малко белите точки по картата на света, до които вапцаровци не са достигнали при своите учебни плавания.

Катедрата „Корабоводене“ е единственото във висшите учебни заведения у нас научно звено, където се водят занятия през цялото денонощие. Тук се осъществява духовна връзка между курсанта и преподавателя, защото в знания и самоподготовка, на плаване и на стаж те са рамо до рамо, сърце до сърце. Тук се коват моряшките характери. И най-голямото признание за тези сърцати и всеотдайни мъже са думите на курсантите: „Нашата катедра.“

Морето е най-добрата класна стая, най-обективният екзаминатор. Затова върховното удовлетворение за вапцаровци идва в момента, когато в края на своята първа плавателна практика те застанат на самостоятелна шурманска вахта, когато направят първа крачка към мостика.

Богат и поучителен е пътят на началника на катедрата офицерът Ненко Катеров, кандидат на военноморските науки. Само със солидна научна подготовка, изявени командно-организаторски качества, дългогодишен опит и личен авторитет на воин, комунист и човек е възможно плодотворно да се ръководи такъв колектив от високоерудирани опитни специалисти, ярки индивидуалности и творчески личности.

Морският офицер е добър само ако има добра подготовка по корабоводене. Така смятат всички хора от катедрата и с тази постановка подхождат към обучението на курсантите. Тяхната отговорност, вискокателност и всеотдайност проличават в съвместните прояви на партийната организация, дружествените и ротните комитети на ДКМС, във вечерите на корабоводенето, в радиопредаванията, в часовете, посветени на новостите в специалността. Интересна, богата е научноизследователската дейност в катедрата. Преподавателите и асистентите участвуват с научни разработки в годишника на училището, представят се в научните сесии на ВНВМУ и другите висши военни учебни заведения, имат публикации в периодичния печат.

Научноизследователската работа в катедрата има задачата да изследва методите за оценката на техническите средства в хода на експлоатацията им, да осигури голяма точност и надеждност на корабоводенето. Усъвършенствуване на прибори, използване на лазерна техника за повишаване точността на корабоводенето, оценка за качествата на радионавигационната апаратура при плаване и бойни действия — ето някои от темите и разработките на катедрата. А заедно с участниците в движението за ТНТМ преподавателите и асистентите създават макети, тренажори и екзаминатори, които подпомагат и улесняват учебния

процес. Хубава традиция, свързана със Седмицата на морето, са олимпиадите по корабоводене. По време на плавателната практика в тях участвуват всички курсанти, води се напрегната борба за отборна и индивидуална победа. Под ръководството на катедрата младите корабоводители излизат с доклади и научни съобщения на курсантската научна сесия.

С обич и благодарност стискат ръката на офицера Костадин Калчев офицерите и капитаните, дошли да се срещнат с родното училище. Неговите лекции, разговорите по време на практиката и задграничният поход, обществената му дейност като секретар на партийната организация в катедрата оставят трайни следи в душите на курсантите. И след назначаването им във военните поделения и по корабите на БМФ не малко възпитаници на училището открадват време да напишат писмо до любимия преподавател, за да му съобщят новости в корабоводенето, да споделят радостта си от първите победи или тревогите си от трудностите, да кажат „Другарю капитан, както Вие ни учехте. . .“. И тези думи са най-голямата награда за преподавателя.

Офицерът Калчев с мнозина от курсантите си, които са вече отговорни специалисти, поддържа непрестанни връзки. Такива като тях утвърждават славата на нашето най-старо техническо учебно заведение по морета и океани, в напрегнати, отговорни учения и рейдове с кораби от братския Червенознаменен черноморски флот.

Лекциите на другаря Калчев започват с интересно въстъпление за изворите на навигацията или за собствения му опит. Говори за Аристотел или Ератостен, за Лазарев и Крузенщери, за морски сражения от Втората световна война, спомня си строгите изпитания, преодолени от него като щурман на славния есминец „Георги Димитров“ и като флагмански специалист. Неговите петнадесет щурмански години са най-убедителното доказателство за курсантите, че техният преподавател съчетава теоретическата подготовка и практическия опит, че неговите научни разработки са свързани с корабното всекидневие. И затова лекцията, подкрепена с примери от живота на офицера, се откъсва от сферата на сухата теория, става по-земна, по-разбираема, по-красноречива.

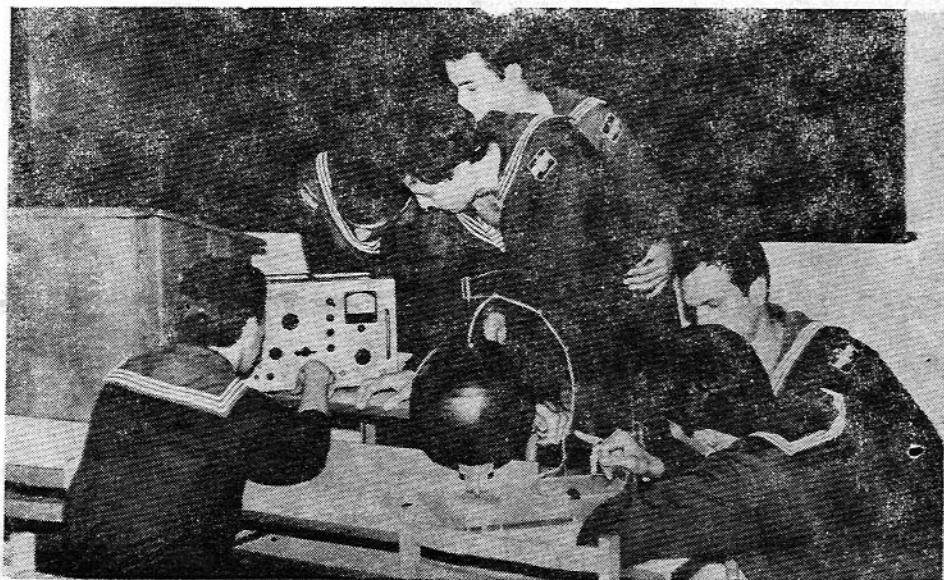
Новите радионавигационни средства, плод на последните постижения на научно-техническата революция в корабоводенето, трябва да станат достояние на обучаемите. За тази цел всички преподаватели от катедрата постоянно следят новостите в своята специалност и внасят изменения в лекциите, като на две-три години обновяват съдържанието им.

— С всяка година — споделя офицерът Калчев — преподавателската работа става по-трудна, по-отговорна. В училището постъпват умни, любознателни младежи, с висока обща култура и с разностранни интереси. Често се налага да отговаряме на неочаквани, трудни въпроси. Ето защо сме задължени постоянно да четем, да поддържаеме формата си, да не изоставаме от изискванията на днешния и да мислим за въпросите, които ще постави пред възпитаниците ни утрешният ден.

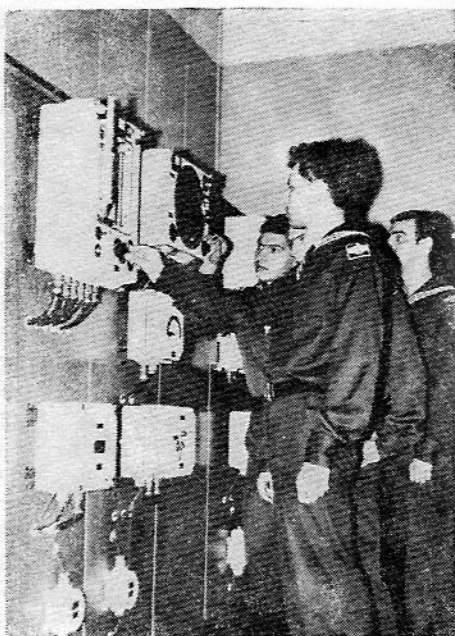
Кое е най-важното качество на курсанта навигатор? Ерудицията? Решителността? Самостоятелността? Преподавателите от катедрата искат преди всичко бъдещият корабоводител да бъде мислещ, активна, творческа личност. Напомнят, че важното е не да се запише и да се

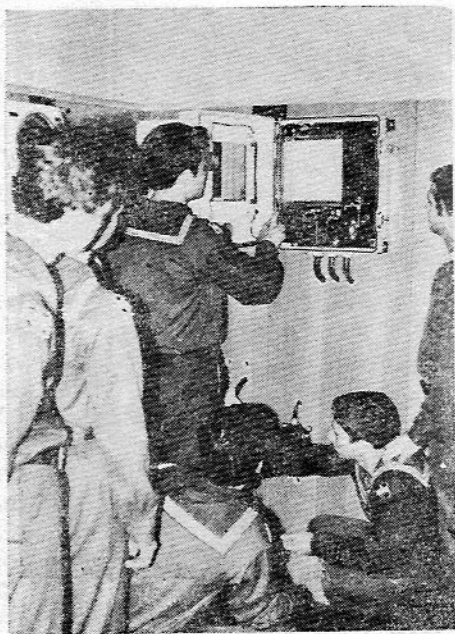
Занятие по навигация

В училището са налице отлични условия за разгръщане на движението за ТНТМ

Упражнение в кабинета за технически средства по корабоводене;

В кабинета за технически средства по корабоводене

запомни лекцията, а да се осмислят принципите, изложени в нея. И в необходимия момент съобразно с тези принципи командирът, щурманът, капитанът да изберат най-вярното решение. Затова преподавателят се радва, когато курсантите не се съгласяват веднага с него, когато спорят и задават нелеки въпроси.

Спомня си как на изпита един курсант, изписал цялата дъска с формули, учудено пита защо преподавателят е недоволен.

— В морето тези формули няма да ти помогнат, защото си ги усвоил механично. Ти си военен щурман и трябва да знаеш, че при нас шаблонът е недопустим, че в корабоводенето няма еднакви ситуации, че винаги ще трябва сам да решиш, сам да намериш единствено верния път.

Разбира се, всекидневието на хората от училището не преминава само в залите, над приборите и учебниците. Има много мигове, когато курсант и преподавател разговарят за други, не по-малко важни, съкровени неща. Мигове, в които проличават богатата им душевност, чистотата на поривите у курсантите и мъдростта на воини и комунисти, с които годините са обогатили техните преподаватели. В общезитието, на палубата разговорите неусетно тръгват към литературата и изкуството, към начина на живот у нас и зад граница, разнищват понятията „приятелство“, „любов“, „успех“, „непримиримост“.

И тук преподавателите държат своя най-труден изпит по човечност и политическа зрелост, по комунистическа нравственост и принципиност. Офицерът Калчев е обичан събеседник не само защото е добър специалист, но и защото като съветски възпитаник може да разкаже интересни епизоди от Великата отечествена война, да говори за поезия, графика и музика, да погледне върху разисквания проблем с очите на младите хора.

—Още от началото на офицерската си служба желях да стана преподавател. От младини обичам преподавателския труд, педагогиката.

Затова той търси да улови характера, облика на всеки випуск, на всяко класно отделение, да намери най-прекия път към умовете и сърцата на момчетата. Тук му помага широката обща култура. Той не е тесен специалист, технократ. Намира време и чете история, художествена литература. В библиотеката му ще откриете томове на Дикенс и Фойхтвангер, на Толстой и Конан Дойл, на Рождественски и Стефан Цвайг, албуми с репродукции от световни галерии.

Заедно с другите преподаватели офицерът Калчев се чувства задължен да помогне на курсантите вярно да оценят живота в страните от капиталистическия Запад, зад бляскавата витрина на пристанищните заведения и централните улици да видят социалните конфликти на едно болно общество. И да бъдат готови при всякакви обстоятелства да защитят достойнството си на българи и моряци, за пазят честта на родния флаг.

Още много може да се говори за колектива на катедрата „Корабоводене“. Затова как бликат хуморът и добротата от думите на обаятелния преподавател редовния участник в прегледите на художествената самодейност офицера Васил Василев. За обществената дейност на заместник партийния секретар другаря Павлов, за изследователските търсения на главния асистент Белчев и за мнозина още други. Координатите на техния доблестен, всеотдаен труд се пресичат във високия престиж на дипло-

мата от ВНВМУ у нас и зад граница, в успехите на родното корабплаване, във високата професионална подготовка, воинска и нравствена закалка на офицерския състав, във високата бойна готовност на родния Военноморски флот.

Всекидневно, всекичасно, по всички географски ширини възпитаниците на училището достойно носят името на България, развяват гордо родния трибагреник. Така както са ги учили във флотската алма матер.

Старши лейтенант ВАСИЛ ВАСИЛЕВ
Старши лейтенант АТАНАС ПАНАЙОТОВ

КАТО НЕГО — МОРЯКА . . .

Мичман
Илия Даскалов

„В изпълнение Решение № 173 на Министерския съвет от 29. VIII. 1980 г. да се учреди . . . една Вапцаровска награда в размер на 200 (двеста) лева, която да се връчва ежегодно на курсанта първенец от специалността корабни енергетични машини във ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ — гр. Варна. . .“

(Из заповед 100013.137 от 15. XII. 1980 г.
на Министерство на транспорта)

От само себе си се разбира колко стговорна работа е да се определи първият носител на новоучредената Вапцаровска награда. Разговори, събрания, заседания. . . Докато накрая в предложенията и на командването, и на комсомолските и първичните партийни организации в подразделенията курсанти с инженерно-технически специалности остане едно единствено име.

Най-достоиният — випусникът механик Илия Даскалов.

Официалните мотиви навсякъде са формулирани кратко и точно: „За отличен успех и активна обществена дейност. . .“ Протоколни думи. Едва ли ще ти кажат нещо, а зад тях се крият авторитетът и обаянието на една вече утвърдена личност. . . Те не говорят за Даскалов с понятия за изключителност. Той просто е един от многото, облагородили любовта си към синята безбрежност с посвещаване в тайните на корабната машина и морската служба, проверили себе си в щорма на учебните плавания и вахти, поемащи с увереност по фарватера на най-мъжката професия. Но сега, когато вече е получил високата награда, неволно обръщаме поглед към него, за да открием онова, което днешният вапцаровец трябва да е наследил от Моряка. И го откриваме. И сме щастливи, че крачим редом с хора като него — достойни за Вапцаровото име.

В дома на Даскалови съм. Ровим с майката на Илия — Елена Даскалова — из кутните и албумите със снимки:

— Ето и тука, вижте как са го наобиколили колегите му. . . И като ученици се събираха у нас, и сега — като курсанти. В къщи винаги има хора — все нещо умуват, решават, крият, бързат за някъде. Където и да ходят, каквото и да правят — все Илия ги води. На една от срещите с родителите чух командирът му да казва за него: „Думата му се чува. Във взвода му дразги и спорове няма. И на учебни занятия, и на трудовен — той е пръв. За такъв човек гарантирам, че и в боя ще съумее да поведе другарите си. . .“ Коя майка не би се развълнувала, щом чуе с каква обич и уважение говорят за сина й. . . Да, обичат го Илия! Обичат го, защото е всеотдаен. Във всичко!

Синът на Даскала — помполита от търговския флот — е тъкмо от тая категория хора, за която казват, че изпитват жизнена потребност да са обществено ангажирани. Още в Техникума по корабостроене и корабоплаване „Кирил Халачев“ Илия се занимава с организационна комсомолска работа в дружеството, в ученическия комитет. С постъпването си в Морското училище е избран за секретар на ротната организация, а в следващите години става член на батальонния комитет на ДКМС. С нашивки на третокурсник е, когато го удостояват с честта да се влее в редиците на флотските комунисти. И веднага първото отговорно партийно поръчение: да остане на секретарската длъжност в дружеството, в което е членувал. Имат нужда от него — нещо куца в комсомолската дейност. Запретва ръкави Илия и за една година — в края на четвърти курс — успява да изведе дружеството на първо място в общофлотския преглед. Вярно, доста труд хвърлиха, но пък съживиха не само дружеството, а и цялата организация.

И колко пъти още е „спасявал положението“. Ето какво споделя за комуниста Даскалов офицерът Керемидчиев:

— Една от водещите фигури в първичната партийна организация. Честен, пряк, непримирим към слабостите и недостатъците, враг на формализма. Винаги има собствено мнение. Защищава го аргументирано и не се страхува да застане срещу течението. . . За някои такъв човек понякога е неудобен. Но пък за партийната организация е извънредно полезен, нещо повече — необходим!

Мнозина познават Даскалов от активната му състезателна дейност като ватерполист. Бил е и в юношеския, и в младежкия национален отбор по водна топка, и при мъжете се е състезавал. И то с капитанската лента. И там е бил пръв. Двуразови тренировки, продължителни пътувания, лагер-сборове — нищо не е попречило на отличния успех на Илия в техникума. И все така, между състезанията като на шега взема успешно приемните изпити първо за МЕИ — Варна, а по-после и за ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“. Записва се във ВНВМУ, училището, което е завършил баща му, но в друга специалност — механик. Илия държи да върви по свой собствен път. . .

Запитах го защо все пак се е отказал от кариерата на професионален ватерполист — при такава спортна биография. . .

— Да погледнем нещата в перспектива. С активна спортна дейност

човек може да се занимава само в определена възрастова граница. А после? . . . И още нещо, не по-малко важно. Не виждам перспективи за развитието на водната топка като масов спорт у нас. Далеч сме от световния стандарт и едва ли скоро ще го достигнем. Дори за олимпиадата в Москва не успяхме да се класираме. . .

Да, във всяко негово начинание се чувствува спортната му страст да бъде пръв! У дома му можеш с часове да разглеждаш грамоти, дипломи, удостоверения — за правоспособност за управление на мотоциклет, на автомобил, за покрит разряд за спасител, за водолазна подготовка. . . и всевъзможни други. Ако го запиташ кое го е накарало „да се вре“ из тия квалификационни курсове, ще ти отговори:

— Така трябва. Човек трябва да знае и да може всичко.

И Илия като че ли всичко знае и всичко може.

— Винаги е имал отличен успех — споделя майка му. — Върне се след изпит и каже: „Мамо, изкарах!“ Не го питаме с каква оценка го е взел. Знаем, че е с „отличен“.

Не мога да си спомня в кой курс трябва да е бил, когато випускът на баща му си устрои среща в Морското училище. Тръгват те — бившите възпитаници на училището — да разглеждат новите учебни и жилищни корпуси, спортните комплекси и изведнъж някой се сеща: „Даскале, че ти син имаш тука — защо си мълчиш!“ И цялата група се отправя към ротата на Илия. Разбира се, никой не заварват там — момчетата са на занятие. Но още на входа се спират пред огромното табло за социалистическо съревнование. Най-отпред снимката на Илия, а под нея с червено изписано: по това шест, по онова шест; по това първи, по онова първи. . . „Браво, Даскале, да ти е жив и здрав синът! По нищо не ти отстъпва Илийката. . .“ — тупат Даскалов-старши по рамото и му стискат ръката. А баща му дори се посмутил от толкова похвали. . . Той и Илия е такъв, не обича много шума около себе си. Скромен е — като баща си. И като Моряка.

Ако си мисли някой, че Даскалов хвърля кой знае колко сили, за да има такъв висок успех (пълно отличие на държавните изпити), грешни. Освен това с радост отделя от времето си, за да помогне някому. За да помогне. А не за да отчете, че е изпълнил еди-коя си точка от личния комплексен план „за взаимопомощ“. Ето нà — заедно с мичман Владимир Владимиров изработват дипломните си работи два месеца предсрочно и вместо да бездействуват, остават в ремонтната работилница, за да помогнат на колегите си: я тази част ще стругуват, я онова ще пробият, ще се наложи чертежи да се преработят или пък до града да се отскочи за някакъв инструмент. Безкористна, колегиална, приятелска помощ. Както би помогнал Моряка.

Стана дума за дипломната работа. Илия Даскалов е един от първите, които съумяха да превърнат многогодишните си разработки по линия на ТНТМ в дипломна работа. И действително дипломната му работа се отличава със сериозна практическа насоченост и крие голям икономически ефект. Разказа ми някои неща за нея:

— Темата на разработката е „Проблеми в прехода на среднооборотните и бързоходните корабни дизели на работа с тежко гориво“. Тежкото гориво — мазутът — е четирикратно по-евтино от газьола. На тази база сме разработили предложение за замяната на газьола с ма-

зут. Естествено, нужни са промени в начина на подаване на горивото. Мазутът не може да се впръсква, затова се подгръва и. . .

Въртя из ръцете си кожената подвързия на дубликата от дипломната работа на Илия и си мисля: колко малко е нужно, за да запее машината в ръцете ти — просто трябва да я обичаш като Моряка. . .

* * *

Няколко дена след срещата ми с Даскалов се отбих до параходство БМФ, за да погледна на кой кораб е разпределен.

— Няма още резултати — отговори ми един другар. — Но си спомням, че той пръв си донесе документите, още на другата сутрин след производството им в офицерско звание. В делото сме ги подшили под № 1.

Ето — това нетърпение ражда големите дела. Този прекрасен устрем към непознатото, към непокореното. Този вапцаровски устрем. . .

Мичман-школник ДОНЧО ИВАНОВ

ПРАКТИКАТА — НЕЗАМЕНИМА ШКОЛА

Занятията на курсантите в кабинетите, залите, спортните площадки и плацовете на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ са само подготовка за истинското им мъжко всекидневие далеч от бреговете на родината, по командните мостици и машинните отделения на корабите от Военноморския и Гражданския флот.

Тук морето, този мъдър и всемогъщ, но справедлив екзамиuator, подлага на изпитания тези, които са го избрали за своя съдба.

Учебните кораби, предоставени на училището от ВМФ и СО „Воден транспорт“, дават възможност на всеки курсант всяка година да практикува. Гордост за училището и възпитаниците му е учебният кораб „Н. Й. Вапцаров“ (сн. 1). Двата учебни мостика, машинните зали и лабораториите на кораба, както и съвременната техника, с която са оборудвани, са условие и предпоставка за комплексното изграждане на бъдещите специалисти, за тяхната пълноценна изява в сложната морска професия.

Секстантът — древен прибор на мореплаването — и днес се използва за определяне мястото на кораба. За точната работа с него са необходими много търпение и тренировки (сн. 2).

Наближава времето за сдаване на вахтата — в корабния дневник трябва да се отрази метеообстановката. Не е толкова трудно да измерим наблюдавания вятър, но какви са параметрите на истинския? И за решаването на тази задача са необходими умения и опит (сн. 3).

Виятът ритмично отчита стъпка по стъпка — непрестанно работи корабният двигател. Само той няма право на почивка, когато корабът е в открито море. Бъдещите корабни механици трябва да познават отлично всички негови системи, да чувствуват ритъма на корабното сърце (сн. 4).

Ветроходството не е само спортно занимание и романтика. С него се закаляват волята и мъжеството, изключително необходими за морската професия.

Носът на кораба разсича една след друга вълните — трябва да се достигне набелязаната цел. Вахта след вахта курсантите усвояват трудните професионални навици и знания в истински условия, такива, каквито ще бъдат и тогава, когато на тях ще бъде възложена отговорността да водят българските кораби по морета и океани.

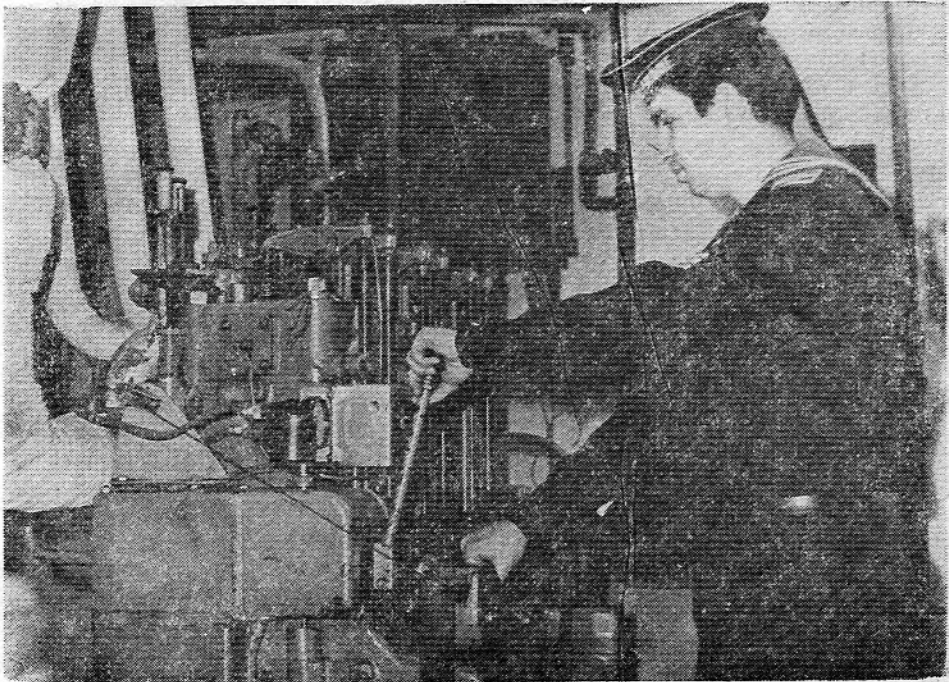
Лейтенант ГЕОРГИ ПАНАЙОТОВ

3 4

В 1911 г. на фрегате "Саратов" в составе 1-й флотилии Балтийского флота. На фрегате "Саратов" в 1911 г. в составе 1-й флотилии Балтийского флота.

ЩАСТЛИВО ПЛАВАНЕ, ВАПЦАРОВЦИ ОТ ВИПУСК „АСПАРУХОВСКИ-81“

Отшумяха курсантските вълнения. Назад останаха лекциите, семинарите, изпитите. Ласкаво и приветливо морето изпрати своите синове от випуск „Аспаруховски-81“ в поход „По пътя на народните партизани“. Начело на колоната застана началникът на училището контраадмирал Емил Станчев. Походниците се отправиха към устието на р. Камчия, за да посетят историческото място, където е издигнат паметник на героите подводничари, слезли на българския бряг на 11 август 1941 г., за да отдадат своя живот за свободата на народа. Курсантите випускници положиха венци на признателност към подвига на героите. Спомени за тези паметни дни на 1941 г. разказа о. з. генерал-майор Кирил Видински.

След това колоната се насочи към местността „Горска барака“, където бе устроен и първият лагер. При паметника в местността „Куза“, недалеч от лагера, бе изслушан вълнуващия разказ на о. з. капитан I ранг Груд Пожарски за сформирването на приморския партизански отряд „Васил Левски“. На това историческо място о. з. генерал-майор Кирил Видински връчи партийните билети на млади комунисти випускници.

Рано сутринта на 24 август 1981 г. към випускниците се присъединиха командувачият ВМФ вицеадмирал Янакиев, началникът на политотдела на ВМФ контраадмирал Желев и вицеадмирал Виталий Платонов.

Към обяд колоната достигна лобното място на партизаните Жечка Карамфилова (Елена) и Петър Маринов (Савата), загинали в бой с жан-дармерията на 18 август 1944 г. За подвига на героите разказа участникът в сражението Митьо Филев. Вечерта участниците в похода се настаниха на лагер край с. Голица. За бурните години на антифашистката борба в този край говори др. Михаил Костов — бивш командир на III оперативен камчийски район. Другарят Костов връчи партийните билети на випускници, новоприети членове на БКП. Рано сутринта курсантите положиха цветя пред паметника на Цонко Цонков в с. Голица и продължиха напред. Независимо от трудностите те достигнаха с бод-

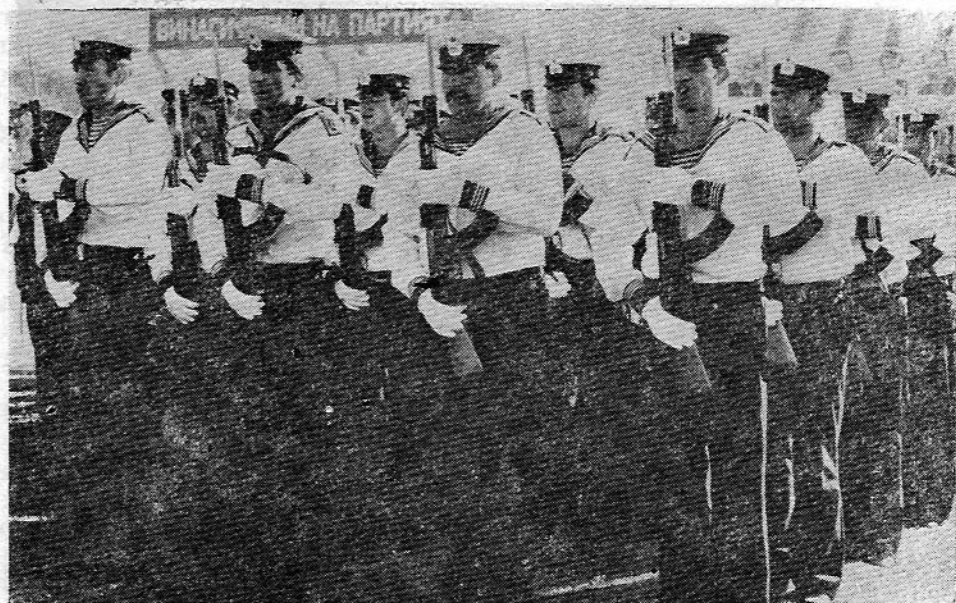
Приятна е срещата с министъра на народната отбрана армейски генерал
Добри Джуров

В един от лагерите по време на похода директорът на параходство „Български
морски флот“ Йонков връчи награди на випускници

Колоната на вапцаровци по улиците на Шумен

„Ура“ на вапцаровци за партията, за родината

ра стъпка мястото за лагеруване край с. Аспарухово. На другата сутрин вапцаровци бяха особено щастливи. С мощно „ура“ те приветстваха члена на Политбюро на ЦК на БКП и министър на народната отбрана армейски генерал Добри Джуров. Въпреки умората от предишните походи випускниците с песен и бодро настроение се отправиха към с. Партизани. Изкачването на височините бе дълго, но моряшката воля не отстъпи. При навлизането в селото колоната бе сърдечно посрещната от местното население. По стар български обичай на армейски генерал Добри Джуров бяха поднесени хляб и сол. Пионери дариха гостите с букети цветя, след което изнесоха кратка музикална програма. Пред къщата музей „Гено и Мита Стайкови“ и пред паметника костница участниците в похода положиха цветя и венци. Походният марш завърши в гр. Смядово, където вечерта се състоя тържествена проверка заря, а после край лагерния огън курсантите изнесоха интересна литературно-музикална програма.

Преодолявайки умората и трудностите на маршрута, преминавайки през единствената и неповторима Мадара, походниците стъпиха уверено на шуменска земя. Под тържествените звуци на армейските оркестри възпитаниците от випуск „Аспаруховски-81“ положиха венци пред Паметника на свободата.

29 август 1981 г., 19.00 часът. „Роти, равнис! . . . Роти, мирно! . . . За среща отгласно за по-чест!“ — екнаха командите на началника на ВНВАУ „Г. Димитров“ генерал-майор Стоименов. На десния фланг потрепваха историческите бойни знамена светини на българското воинство. Настъпи и възлнуващият миг. Прочетена бе заповедта за присвояване на първо офицерско звание и за награждаване на първенците. Дипломите на випускниците от ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ бяха тържествено връчени от члена на ЦК на БКП и заместник-министър на народната отбрана адмирал Иван Добрев и от члена на ЦК на БКП и командувач ВМФ вицеадмирал Янакиев.

Приетствие към аспаруховци поднесе първият секретар на ЦК на ДКМС др. Георги Танев.

С възлнуващи слова към младите аспаруховци се обърна и членът на Политбюро на ЦК на БКП и министър на народната отбрана армейски генерал Добри Джуров.

Озарени от празничната илюминация и въодушевени от мощното „ура“, вапцаровци с гордо вдигнати чела, с поглед, изпълнен с жар и дръзновение, доказаха, че са достойни наследници на славните революционни традиции на Българския военноморски флот.

Не след дълго корабите, на които ще служат младите вапцаровци, ще се снемат от вързала и брегът ще остане зад кърмата. Брегът, на който някъде далеч се изправя гордо сградата с висока кула и пилон, огрени от слънцето. Сградата, в която те дойдоха с момчешки радости и мечти и в която израснаха, готови да изпълнят всяка повеля на партията и родината.

Лейтенант ГЕОРГИ РУСЕВ

СЪДЪРЖАНИЕ

Из решение № 563 на Секретариата на ЦК на БКП от 27 юли 1981 г.	8
Указ № 2002 на Държавния съвет на Народна република България	9
Заповед на министъра на народната отбрана.	11
Пазете и умножавайте революционните традиции — адмирал Иван Добрез	13
Школа за военноморски кадри — адмирал Васил Янакнев.	15
Факел на морското образование в родината — Димитър Попов.	17
Към нови успехи в учението и труда — Николай Йовчев	19
За славата на българския морски флаг — Лазар Янев	21
Стожер на морското образователно дело в България — контраадмирал инж. Емил Станчев	23
Ковачница на идейно закалени и многостранно развити личности — капитан I ранг Васил Младенов	31
Център на резултатна научноизследователска работа — капитан I ранг проф. инж. Т. Д. Пенков	35

РЕВОЛЮЦИОННО МИНАЛО

Първият куриер на в. „Искра“.	41
Основаването на кръжока „Искра“ — Върбан Петров	43
В Морското машинно училище при флота в годините преди Балканската война	50
Из спомените на инж. Асен Димитров Скоротейков	50
Из спомените на Събчо С. Денев	54
Бунтът на „Надежда“	55
В навечерието и през дните на Септемврийското въстание 1923 г.	56
Из изказване на Йордан Тодоров Ялъмов	56
Спомени на Николай Т. Караджов	58
Антимилитаристична дейност в Морското машинно училище.	64
Спомени за Стоян Палаузов от Михаил Андреев	64
Из изказване на Сава Овчаров.	67
Никола Вапцаров в Морското машинно училище — Бойка Вапцарова	69
Моряшкият процес.	84

Спомени на Ламбо Теолов	84
Нелегална дейност в Дунавската флотилия	95
Спомени за Иван Кръстев Къндев от Никола Тонев Иванов	95
В Морското училище през 1941—1944 г. — Руси Божанов.	98
В дните след Деветосептемврийската победа	104
Спомени на адмирал Бранимир Орманов	104
Спомени на Атанас Парашкевов	107

ВАПЦАРОВЦИ — НА ВАХТА

Да бъдеш такъв, какъвто е нужно — мичман-школник Дончо Дончев	117
Ако си добър, бъди добър навсякъде — капитан III ранг Велин Куртев	120
Призвание — старши лейтенант Васил Данов	123
Капитанът — Георги Йолов	126
Основание да се обърнеш назад — Дора Николова	130
Живот в служба на морето — капитан II ранг инж. Кирил Димитров	133
С еднакви мисли — Васил Дойков	136

В УЧИЛИЩЕТО ДНЕС

Всекидневие	141
Координати на всеотдайността — старши лейтенант Васил Василев, старши лей- тенант Атанас Панайотов	143
Като него — Моряка — мичман-школник Дончо Иванов	151
Практиката — незаменима школа — лейтенант Георги Панайотов	155
Щастливо плаване, вапцаровци от випуск „Аспаруховски-81“ — лейтенант Георги Русев	158

Редактор
ИВАН КОЗАРОВ

Художник
ОГНЕМИР КИРОВ

Художествен редактор
ГИЧО ГИЧЕВ

Технически редактор
ЦВЕТАНКА НИКОЛОВА

Коректор
РАДКА БОТЕВА

Формат 70×100/16
ЛГ 1/6

Дадена за печат на 8. X. 1981 г.

Подписана за печат на 12. XI. 1981 г.

Печатни коли 10,25. Издателски коли 13,284

Издателска поръчка № 407/81

Техническа поръчка № 589

Код № 305

Печатница на Военното издателство

